

[vysoká škola]

POLITICKÉ SYSTÉMY

Ladislav Mrklas

1. Hlavní formy vlády v soudobých demokraciích - klasifikace a přístupy k formám vlád
2. Prezidentské režimy - historické utváření ústavního systému USA
3. Prezidentské režimy - modelový případ USA a jeho latinskoamerické varianty
4. Parlamentní režimy - historické utváření ústavního systému Velké Británie
5. Parlamentní režimy - soudobá podoba parlamentního režimu ve Velké Británii
6. Parlamentní režimy - varianty parlamentních režimů
7. Poloprezidentské režimy - modelový případ Francie
8. Poloprezidentské režimy - teoretické reflexe a empirické případy
9. Režim shromáždění a direktoriální režim - historické varianty a ústavní systém Švýcarska
10. Ústavní, institucionální a volební inženýrství - možnosti a limity racionalizace politických režimů a volebních systémů
11. Severské a jihoevropské politické systémy - komparace

Povinná

- HLOUŠEK, Vít, Lubomír KOPEČEK a Jakub ŠEDO. *Politické systémy*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal 2018. ISBN 978-80-87474-23-5.
- DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a kol. *Komparace politických systémů. Základní modely demokratických systémů*. Praha: Oeconomica, 2012

Doporučená

- NOVÁK, Miroslav a kol. *Úvod do studia politiky*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-7419-263-0
- SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: SLON, 2001. ISBN 978-80-7419-048-3
- Další zdroje a materiály u jednotlivých témat

Podmínky ke zkoušce (prezenční forma)

Referát na předem konzultované téma

- prezentace formou ppt v rámci seminářů a v konkrétních termínech; musí mít jasné parametry (min. 15 slidů a 40 min) a striktně se držet tématu

Závěrečný test

Podmínky ke zkoušce (kombinovaná forma)

Seminární práce na předem konzultované téma

- Témata k výběru budou nabídnuta a zadána na první ŘK
- Rozsah seminární práce – 10-12 normostran
- Termín odevzdání: nejpozději 6. ledna 2025

Závěrečný test

[vysoká škola]

HLAVNÍ FORMY VLÁDY V SOUDOBÝCH DEMOKRACIÍCH - KLASIFIKACE A PŘÍSTUPY K FORMÁM VLÁD

Literatura

- Hloušek, Vít, Kopeček, Lubomír, Šedo, Jakub: *Politické systémy*. Barrister & Principal, Brno 2018 – kapitoly 3, 4 a 5
- Sartori, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství*, SLON, Praha 2001

Dělba moci

- Dlouhá tradice v evropském politickém myšlení (Aristoteles, Cicero, sv. Tomáš Akvinský, středověk, reformace, Locke...)
- Horizontální (Ch.-L. de Montesquieu)
 - Výkonná
 - Zákonodárná
 - Soudní
- Vertikální
 - Centrum
 - Územní samospráva

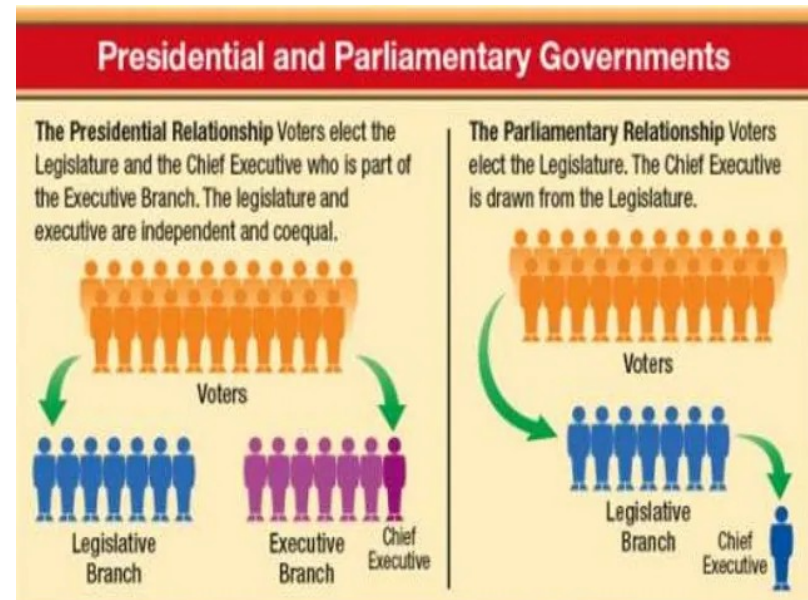
Formy vlády – dle horizontální dělby moci

Základní klasifikace

- **Prezidentský** – striktní dělba
- **Parlamentní** – pružná dělba

Další klasifikace, jež nejsou všeobecně přijímány

- **Poloprezidentský** – střední cesta
- **Direktoriální** – koncentrace moci

Protože...

Kromě ústavních předpokladů, volebních a stranických systémů je velice podstatnou **kategorií reálná politická moc a její dělba** (Machiavelli, Weber, Habermas).

osobnosti / strany / zájmové skupiny (lobby) / elity / (formální/neformální) instituce / společnost a její vztah k politice

Parlamentarismus – hlavní rysy

- **pružná dělba moci** (resp. oddělení mocí není striktní)
 - vzájemné přímé působení
 - členové vlády bývají velmi často členy parlamentu
- **svrchovanost zákonodárné moci, které je vláda odpovědná**
 - Vlády jmenovány se souhlasem parlamentu, fungují jedině s jeho podporou, parlament je může odvolat
 - „destruktivní“ hlasování o nedůvěře
 - konstruktivní hlasování o nedůvěře (SRN, Španělsko, Slovinsko, Polsko, Maďarsko)
 - odmítnutí důvěry
- **možnost exekutivy (za jistých okolností) rozpustit parlament**

O co vlastně jde – které faktory brát v úvahu

- 1) Ústavu a zakotvení jednotlivých orgánů, jejich postavení, pravomocí a souvztažností s jinými orgány
- 2) Institucionální podmínky, především typ volebního systému
- 3) Strukturu společnosti
- 4) Politickou kulturu
- 5) Systém politických stran

(Duverger: „Kdo zná klasické ústavní právo a nezná roli stran, vidí současné politické režimy zkresleně; kdo zná naopak roli stran a nezná klasické ústavní právo, vidí současné politické režimy sice neúplně, ale přesně.“)

Parlamentarismus – další rysy

- **dualismus výkonné moci**
 - prezident/panovník vs. vláda a premiér)
- může fungovat v podmínkách
 - **monarchie** (prototypem Velká Británie)
 - **republiky** (prototypem Francouzská III.republika)
 - přímo volený prezident
 - nepřímo volený prezident

Pružná dělba moci

- Prolínání zákonodárné a výkonné moci
- Nejvíce v britském typu parlamentarismu
 - bipartismus
 - většinový volební systém
 - parlamentní volby jsou současně volbami premiéra
 - šéf vlády de facto ovládá i dolní sněmovnu (šéf vlády = předseda strany, která má v dolní sněmovně absolutní většinu křesel)
 - člen vlády musí být (až na výjimky) členem dolní sněmovny
 - Walter Bagehot – tajemství akceschopnosti britského parlamentarismu spočívá právě v tomto prolínání či spojení moci
- ČR – ústava umožňuje slučitelnost vládní a parlamentní funkce

Členství ve vládě a parlamentu

- Neslučitelnost funkcí člena vlády a MP
 - Nizozemí, Švédsko, Norsko, Lucembursko, Portugalsko, Belgie
- Izrael
 - PM musí být členem Knessetu
 - ministři nemusí být členy Knessetu

Prezidentský režim – základní principy

- striktní dělba exekutivy a legislativy
- přímá legitimita parlamentu i prezidenta
 - obvykle přímá volba prezidenta (pozor však na USA)
- jednohlavá exekutiva – prezident
- neodvolatelnost prezidenta z politických důvodů
- nerozpustitelnost parlamentu
- přísná inkompatibilita členství v legislativě a exekutivě

Prezidentský režim – základní principy

- na rozdíl od parlamentarismu s jedním ohniskem moci v parlamentu zde najdeme konkurenci několika center moci
- striktní dělbu moci doplňuje systém „brzd a protivah“ (checks and balances)
 - prostředky vzájemného vyvažování moci, aby jedna nemohla nabýt vrchu ani zcela opanovat politická rozhodnutí
 - prezident potřebuje pro řadu svých rozhodnutí souhlas parlamentu a opačně to platí úplně stejně
 - příkladem je schvalování rozpočtu kongresem na jedné a podepisování zákonů prezidentem na druhé straně

Poloprezidentský režim – základní principy

- moc je oddělená striktněji než v parlamentarismu, ale méně striktně než v prezidentském režimu
- přímou legitimitou disponuje jak parlament, tak i přímo volený prezident
- hlava státu (prezident) je volena všelidovou volbou na pevné funkční období
- prezident má své specifické sféry vlivu a pravomoci (typicky v oblasti zahraniční politiky, branných otázkách...)

Poloprezidentský režim – základní principy

- exekutiva má dvě hlavy:
 - prezidenta nezávislého na parlamentu - není oprávněn vládnout sám či přímo; jeho vůle musí být tlumočena vládou a přes její rozhodnutí
 - premiéra (+ kabinet) závislého na parlamentu, avšak nezávislého na prezidentovi
 - duální struktura autority umožňuje různé vyvažování a přesuny mocenské převahy v rámci exekutivy
- klíčový je právě vztah mezi prezidentem a premiérem v rovině stranické příslušnosti a pozice:
 - období souhlasných většin
 - období nesouhlasných většin (kohabitace)

Direktoriální režim – základní principy

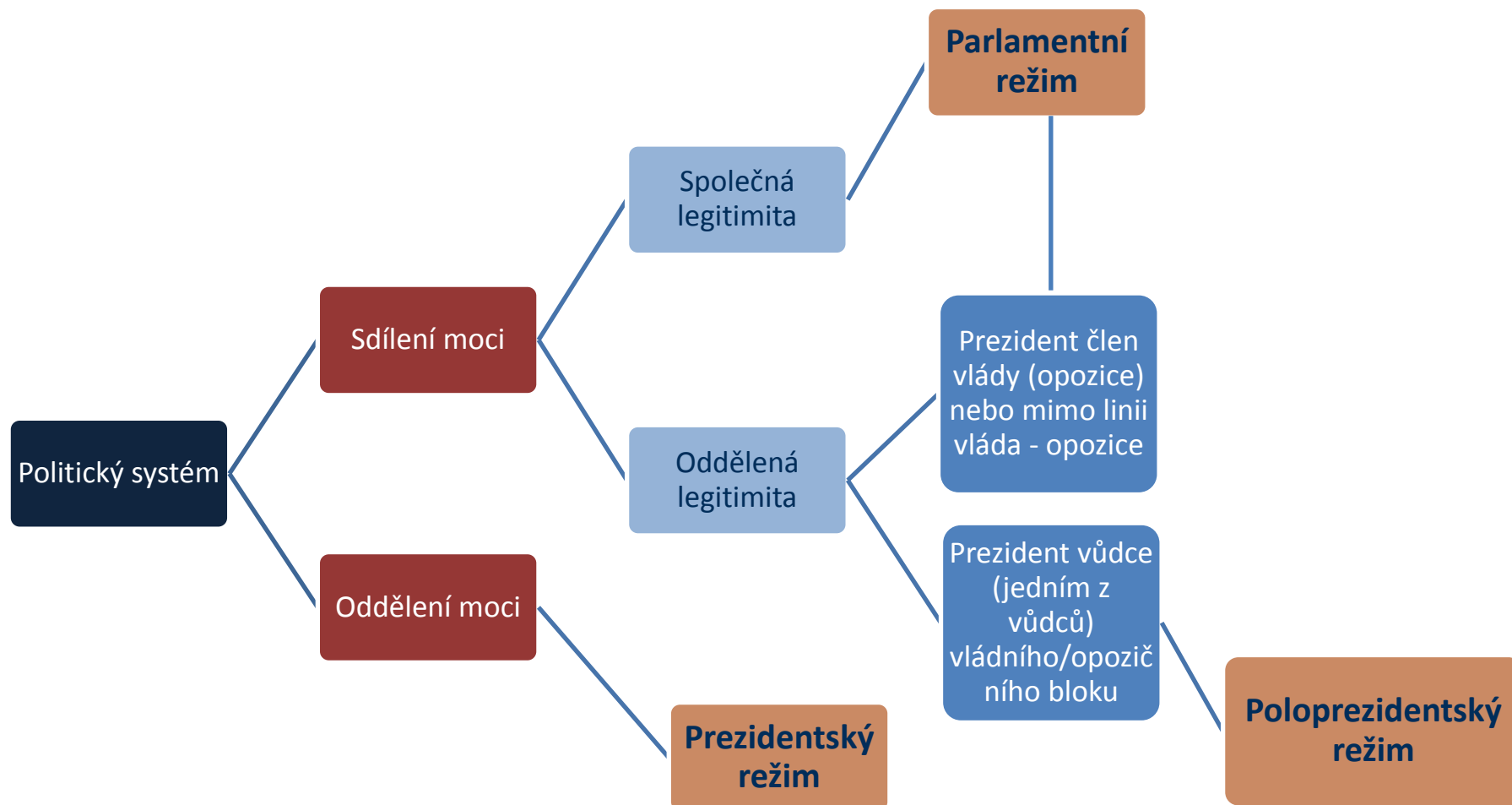
- Švýcarsko – systém *sui generis*
- koncentrace moci v rukou parlamentu – odtud jiné názvy - systém vlády shromáždění /konventu)
- členové vlády jsou jednotlivě voleni oběma komorami parlamentu
- vláda je po svém zvolení prakticky nesesaditelná
- exekutiva ale nemůže parlament rozpustit
- prezident – velmi slabý
 - volen parlamentem z členů vlády na 1 rok, předseda vládě

Diskutabilní momenty a faktory

- Jsou poloprezidentský režim a direktoriální režim podskupinami nebo specifickými typy?
- Přímá volba hlavy státu jako klasifikační faktor?
- Formální a faktická podoba výkonu moci
- Otázka využívání pravomocí v praxi
- Úloha dalších ústavních institucí – ústavní soud, centrální banka, druhá komora parlamentu a její charakter, pravomoci a síla
- Územní členění státu a role samosprávy

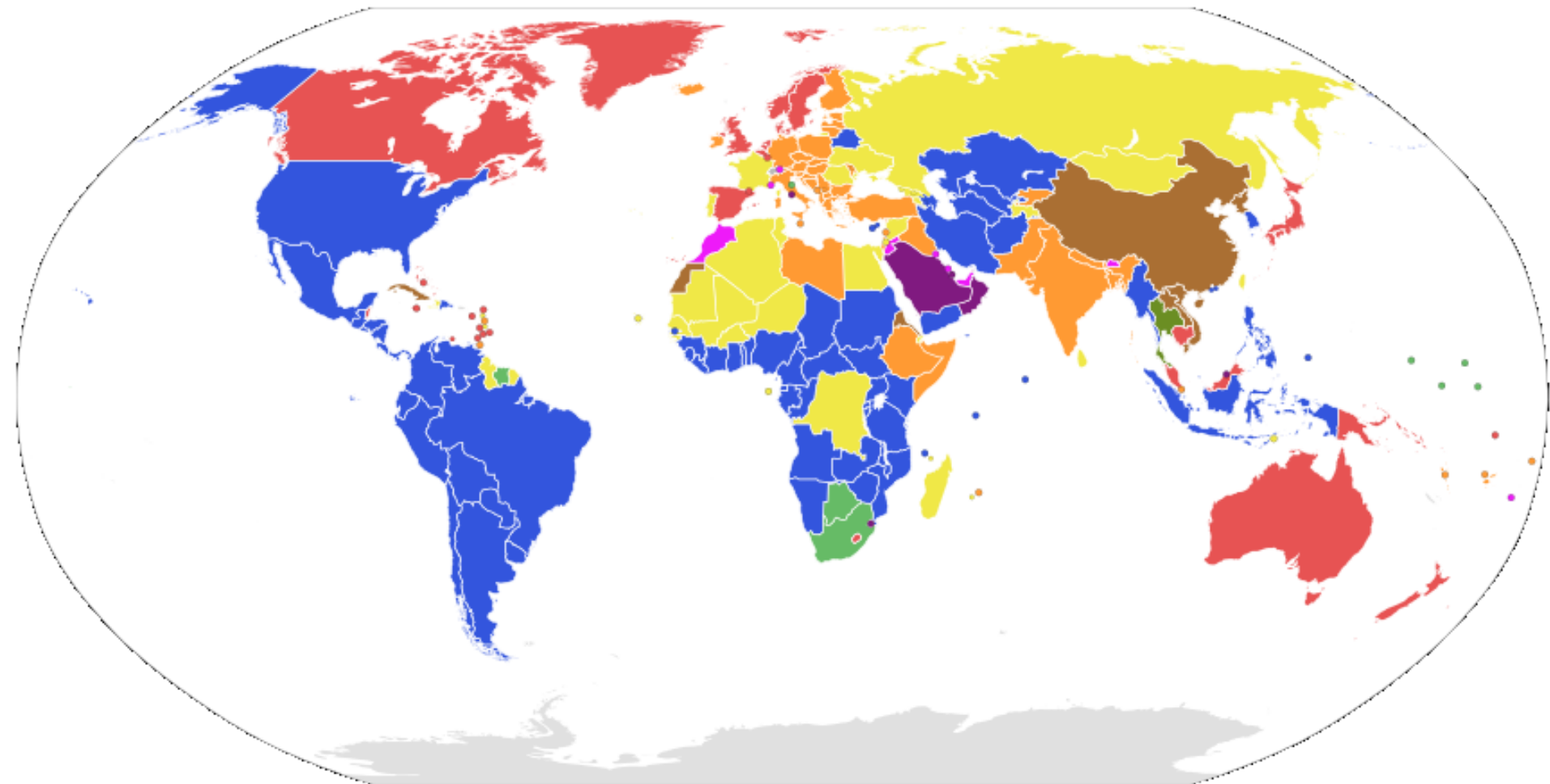
Klasifikace s důrazem na postavení hlavy státu (Cheibub + Hloušek-Kopeček-Šedo)

Mapa forem vlád ve světě

[vysoká škola]

[vysoká škola]

PREZIDENTSKÉ REŽIMY

HISTORICKÉ UTVÁŘENÍ A MODELOVÝ
PŘÍPAD USA,
LATINSKOAMERICKÉ VARIANTY

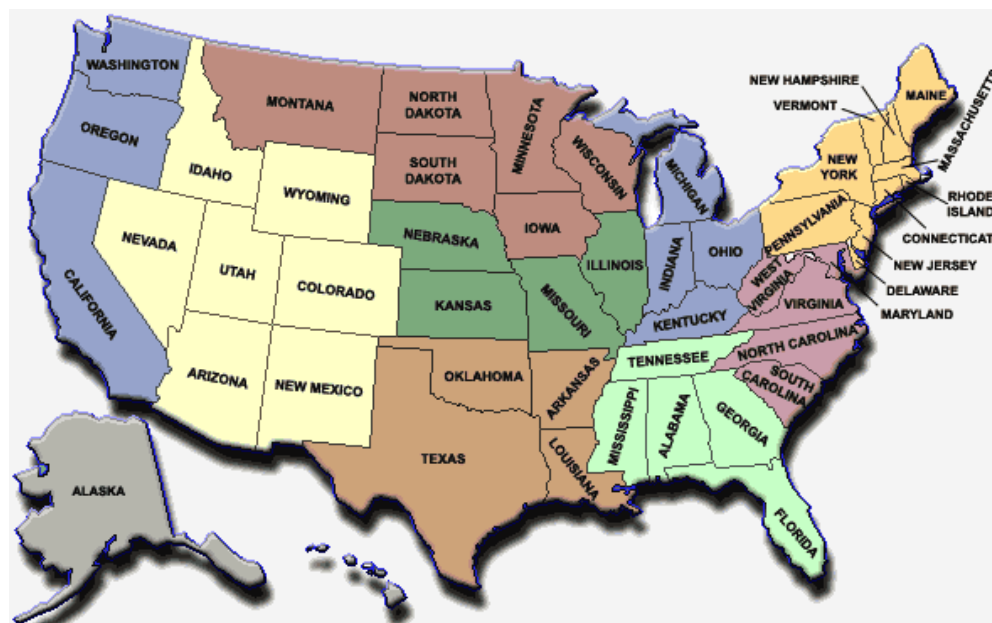
Literatura

- Hloušek, Vít, Kopeček, Lubomír, Šedo, Jakub: *Politické systémy*. Barrister & Principal, Brno 2017 – str. 88-91
- Sartori, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství*, SLON, Praha 2001

Politický systém USA

- Prezidentský režim
- Nejstarší ústava na světě
- Přísná dělba moci
- Federalismus
- Bikameralismus
- Bipartismus

- Rigidní ústava
 - souhlas $\frac{2}{3}$ poslanců a $\frac{2}{3}$ senátorů a ratifikace $\frac{3}{4}$ států
- Systém „brzd a protivah“ (*checks and balances*)

Dělbá moci

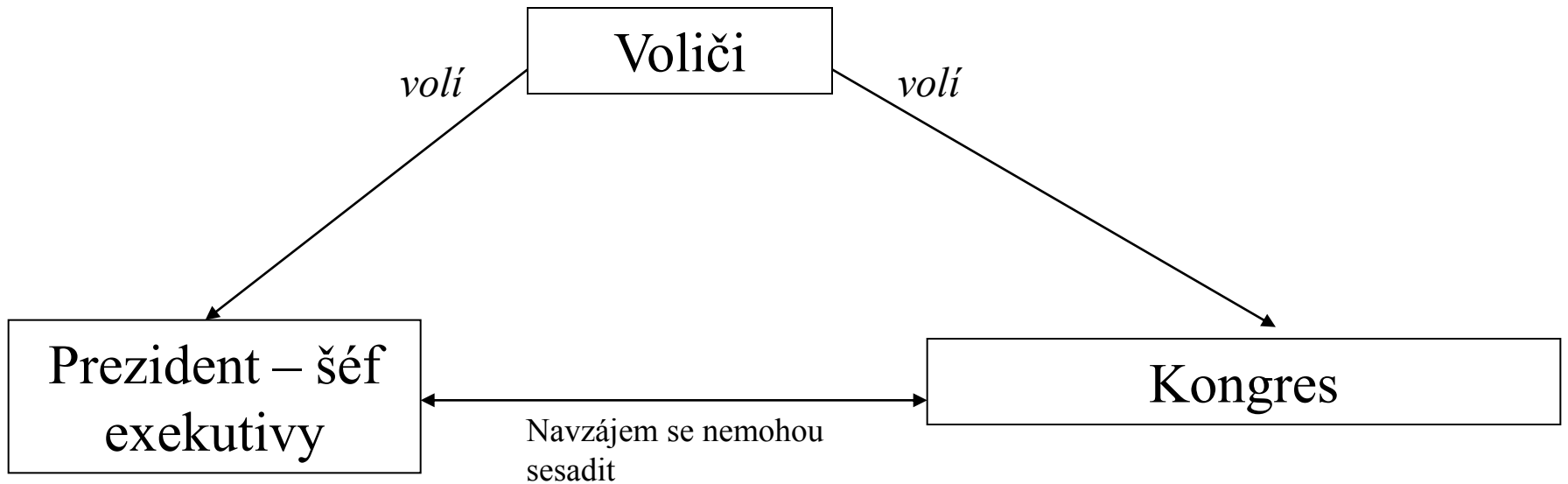
- Exekutivní moc
 - Prezident – hlava státu & hlava vlády
 - Ministři mají ve vztahu k prezidentovi pouze poradní funkci a výkonnou funkci
- Legislativní moc
 - Kongres
- Soudní moc
 - Nejvyšší soud
 - Federální soudy a státní soudy

Přísná dělba moci

- Prezident volen na pevně stanovené funkční období
- Prezident a členové vlády nesesaditelní z politických důvodů
 - výj. *impeachment*: Sněmovna reprezentantů má pravomoc prezidenta obžalovat, Senát má právo soudit prezidenta
- Prezident nemůže rozpustit Kongres

Prezidentský režim

Prezident – suspenzivní veto

Senát schvaluje prezidentské nominace

Okolnosti vytvoření funkce prezidenta

- Rozpor pohledů na funkci hlavu státu:
 - obava před autokracií silného prezidenta
 - požadavek na silného vůdce
- Zpočátku nebylo jasné:
 - kdo bude v čele státu (monarcha, rada, výbor)
 - jak bude hlava státu uvedena do funkce
- Nakonec kompromisní návrh – kolegium volitelů (electoral college)

Specifika volebního systému prezidenta

- Model „electoral college“ - kompromis
 - silná centrální vláda versus slabá centrální vláda
 - velké versus malé státy
 - tzv. virginský plán X newjerseyský plán
- Kompromis - tzv. connecticutský plán
 - současný systém (prvky obou předchozích plánů)
 - Veliké státy – více volitelů
 - Malé státy nadreprezentovány
 - Silná federální vláda, ale státy rozhodují o způsobu alokace volitelů (jen Maine a Nebraska – poměrný systém)
 - Ani přímá volba, ani volba parlamentem

Sartori: „jakobypřímá“ volba

- obavy:
 - z velké autority prezidenta a jeho případné tyranie
 - z centralismu a převahy velkých (lidnatých států)
 - z demagogie kandidátů
- EC - původní myšlenka - sbor nezávislých osobností
 - John Jay: EC = „nejosvícenější a nejúctyhodnější občané“
 - nepočítalo se s politickými stranami
 - dnes volitelé – velice loajální „svým“ politickým stranám
 - = hlavní kritérium pro výběr kandidátů na volitele

Sbor volitelů (electoral college)

- Ústava hovoří jen o volitelích – konkrétní podoba EC je výsledkem ústavní zvyklosti
- Postupná evoluce: 2 revize
 - 1804: XII. Dodatek – rozlišení hlasu pro prezidenta a pro viceprezidenta
 - původně měli volitelé 2 hlasy
 - 1864: ve všech státech přímá volba volitelů
 - dříve převažovala nepřímá volba volitelů (státními parlamenty)

Argumenty pro Sbor volitelů

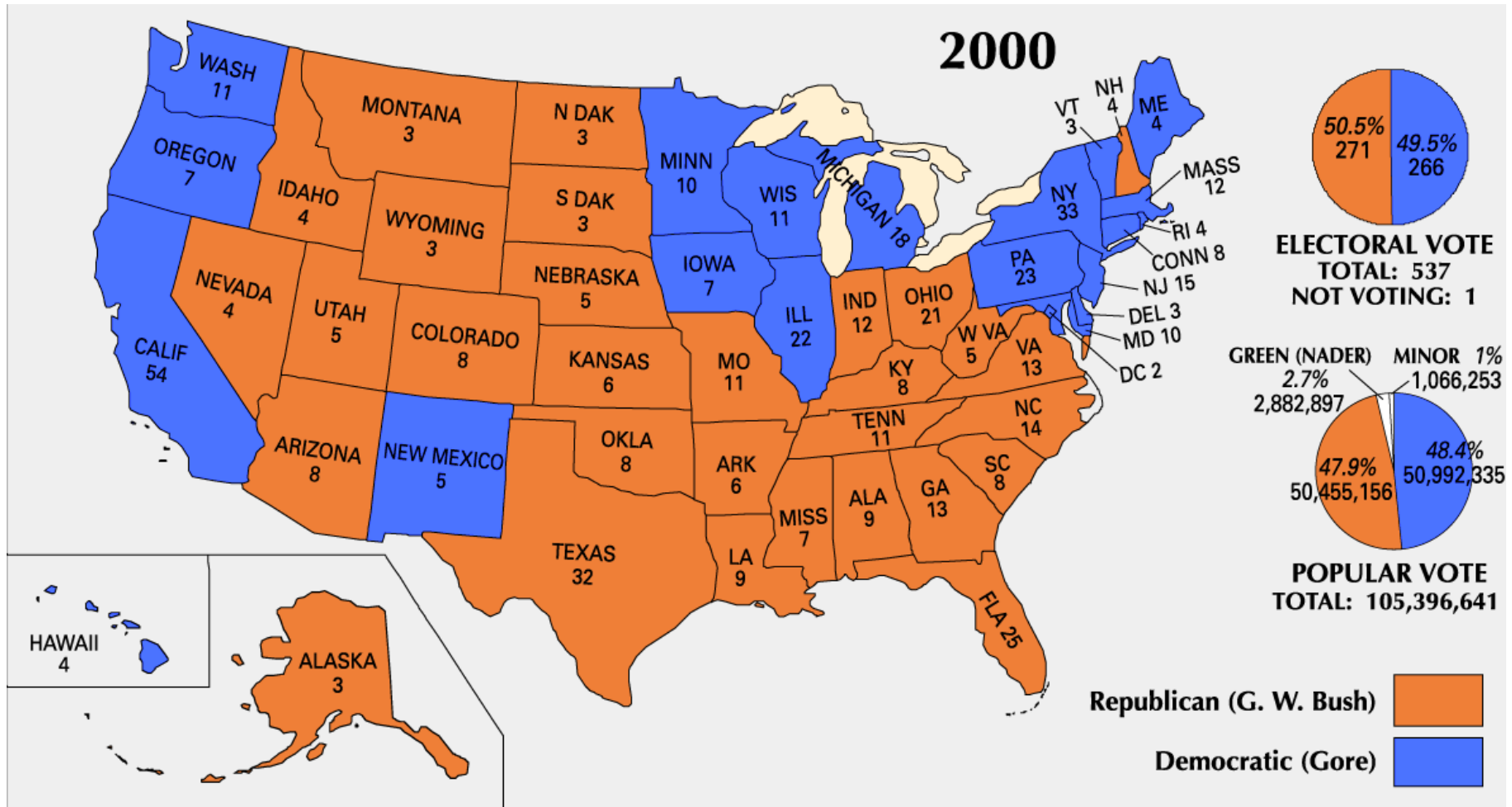
- podpora již velmi ukotveného systému dvou stran
 - bipartismus – napomáhá stabilitě
- základní kámen amerického federalismu
 - státy si samy určují způsob volby a alokace volitelů
 - malé státy nadreprezentovány
- vítězí ti kandidáti, kteří mají podporu napříč celými USA
 - nehrozí dominance několika málo lidnatých států
- chrání zájmy menšin
 - často lokálně koncentrované - jejich kandidát může získat hlasy všech volitelů v daném státě

Argumenty proti Sboru volitelů

- může zvítězit kandidát s nižším počtem hlasů voličů
- volitelé nejsou povinni odevzdat hlas tandemu, za nějž byli nominováni
 - V historii velice málo „faithless electors“
- kandidáti se zaměřují jen na některé státy
 - swing states, battleground states (Florida, Ohio, Pennsylvania, Michigan)
 - X safe states, non-competitive states (California, New York, Texas, Illinois)
- příliš velká váha určitých států
- snížení volební účasti (malá motivace některých voličů v některých státech)

Volby v roce 2000

Prezidentské volby – stranicko-politický pohled

- dvě fáze
 - boj o nominaci prezidenta uvnitř strany
 - soutěž stranických kandidátů o hlasy volitelů

STATES USE 2 DIFFERENT SYSTEMS

PRIMARY

STATEWIDE VOTING
process, where voters use a secret ballot

CAUCUS

More informal **LOCAL GATHERINGS** where voters openly select delegates

OPEN PRIMARY

Voters can vote in the primary of **either party**, but only one party

CLOSED PRIMARY

Voters can vote with the **party they are registered with**

Primární volby

- boj kandidátů o nominaci na prezidenta uvnitř strany
- boj o podporu tzv. delegátů
 - delegáti vybíráni na úrovni států
- vrchol na nominačním sjezdu

Primární volby

- dva typy výběru delegátů
 - prezidentské primárky
 - tzv. caucus
 - první caucus ve státě Iowa a první primárky ve státě New Hampshire

Caucus

- místní volební shromáždění
- nejstarší systém
- zpočátku absence formálních pravidel
- diskuze o kandidátech
- začíná na místní úrovni a pokračuje až na celostátní úroveň
- účastníci se dělí na skupiny podle podpory jednotlivým kandidátům
- snaží se přesvědčit nerozhodnuté
- časově náročné
- nízká volební účast
- pod 10 % registrovaných voličů
- místo konání: školy, kostely...

Prezidentské primárky

- až do 70.let 20.století převažovaly caucusy
 - omezení šancí nezávislých kandidátů
- 60. léta Demokratická strana – počátek série reforem nominačního procesu
 - cílem podpořit vyšší participaci mladých lidí, žen a minorit
 - zavedení proporčního volebního systému pro výběr delegátů
- voliči si vybírají delegáty přímo a ti volí kandidáty tajnou volbou
- poprvé pro nominaci prezidenta použity v roce 1912
 - jako nominační systém pro místní a státní kandidáty použity nejdříve roce 1901 (Florida)

Prezidentské primárky

- otevřené primárky –
 - možné hlasovat i o kandidátech soupeřící strany
 - není nutná registrace
 - cca v 17 státech
- uzavřené primárky
 - volič se zapisuje (registruje) jako demokrat či republikán ve volbách
- někde funguje i kombinace obou způsobů (Demokraté X Republikáni)

Stranický konvent/sjezd

- Konvent rozhodne o budoucím stranickém kandidátovi
 - účast delegátů, kteří vybírání postupně na úrovni států
- Stranický konvent nominuje též viceprezidenta
 - vice-prezident vybírán tak, aby kandidátovi na prezidenta ve volbách pomohl
 - často strategická volba
 - původně vybírání zvlášť (1796 John Adams se stal prezidentem, zatímco Thomas Jefferson se stal viceprezidentem)
 - 1940 - F. D. Roosevelt si viceprezidenta vybral sám

Stranický konvent

- Demokraté
 - proporční volební systém pro výběr delegátů
- Republikáni
 - většinový systém (vítězný kandidát získá hlasy všech delegátů v daném státě)
 - v několika státech funguje proporční systém

Základní principy volebního systému

- **Nepřímá volba** jako záruka proti korupci a tyranii
- **Možnost revize** - kolegium volitelů (*příp. Sněmovna reprezentantů*)
- Princip **státní majority**
(a dvě výjimky z něj: Nebraska a Maine)
- **Federalismus**

HOW TO BECOME PRESIDENT OF THE UNITED STATES

U.S. CONSTITUTION'S REQUIREMENTS FOR A PRESIDENTIAL CANDIDATE

✓ NATURAL BORN CITIZEN

✓ MINIMUM AGE 35 YEARS

✓ U.S. RESIDENT 14 YEARS

STEP 1 PRIMARIES AND CAUCUSES

There are many people who want to be President, each with their own ideas about how government should work.

People with similar ideas belong to the same political party, this is where primaries and caucuses come in.

Candidates from each political party campaign throughout the country to win the favor of their party members.

STEP 2 NATIONAL CONVENTIONS

At each convention, the presidential candidate chooses a running mate (Vice Presidential candidate).

Each party holds a national convention to select a final presidential nominee.

IN A PRIMARY
Party members vote for the best candidate that will represent them in the general election.

IN A CAUCUS
Party members select the best candidate through a series of discussions and votes.

STEP 3 GENERAL ELECTION

People in every state across the country vote for one President and Vice President.

When people cast their vote, they are actually voting for a group of people called **electors**.

STEP 4 ELECTORAL COLLEGE

In the electoral college system, each state gets a certain number of electors based on its representation in Congress.

Each elector casts one vote following the general election, and the candidate who gets more than half (270) wins.

The newly elected President and Vice President are inaugurated in January.

DEFINITIONS

Caucus: A meeting of the local members of a political party to select delegates to the national party convention. A caucus is a substitute for a primary election.

Delegate: A person authorized to represent others as an elected representative to a political party conference.

Electors: A member of the electoral college.

Electoral College: The voters of each state, and the District of Columbia, vote for electors to be the authorized constitutional members in a presidential election.

Natural Born Citizens: Someone born with U.S. citizenship includes any child born "in" the United States, the children of United States citizens born abroad, and those born abroad of one citizen parent.

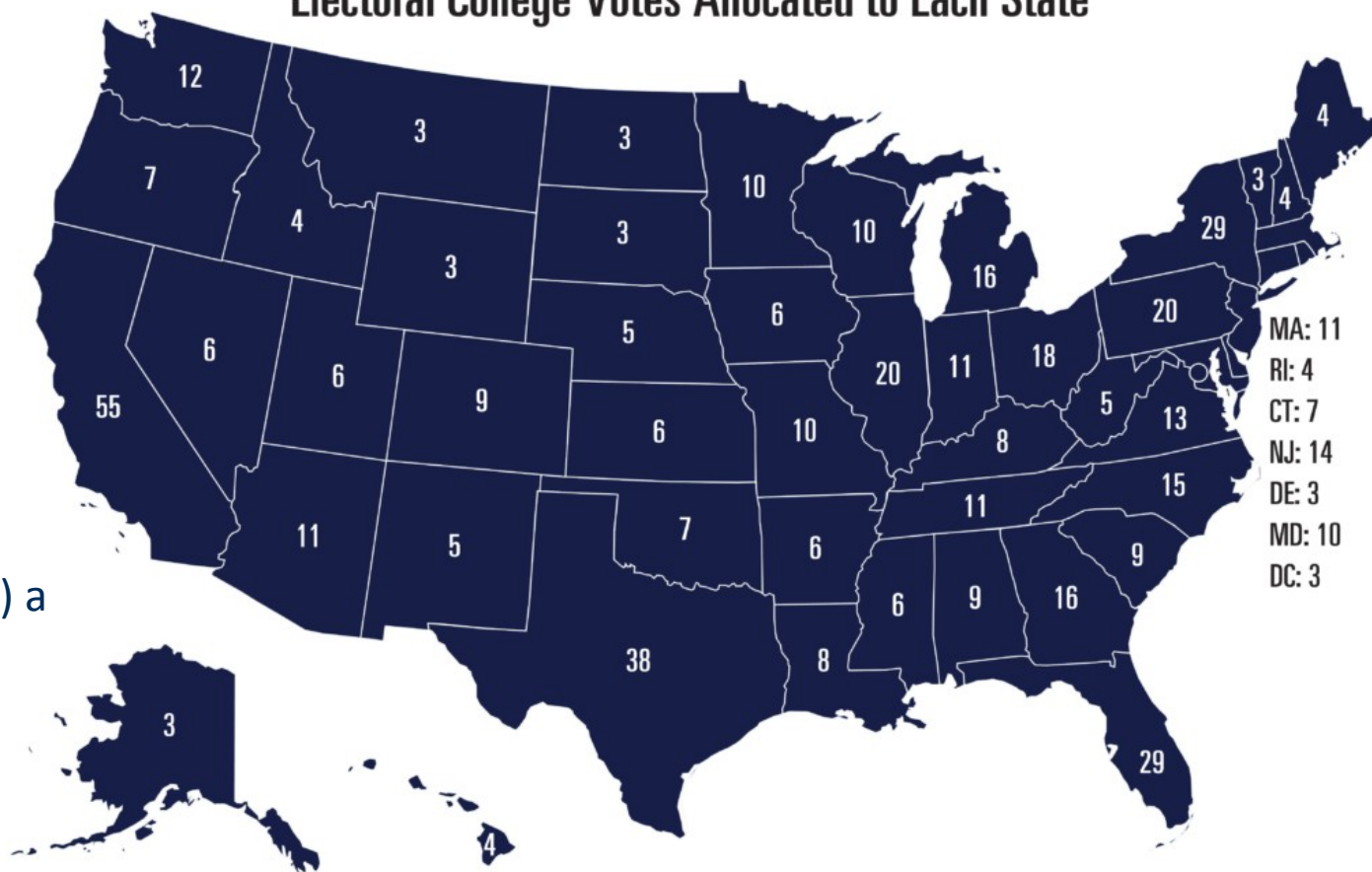
Primary: An election where voters select candidates for an upcoming general election. Winning candidates will have delegates sent to the national party convention as their party's U.S. presidential nominee.

270

538 volitelů

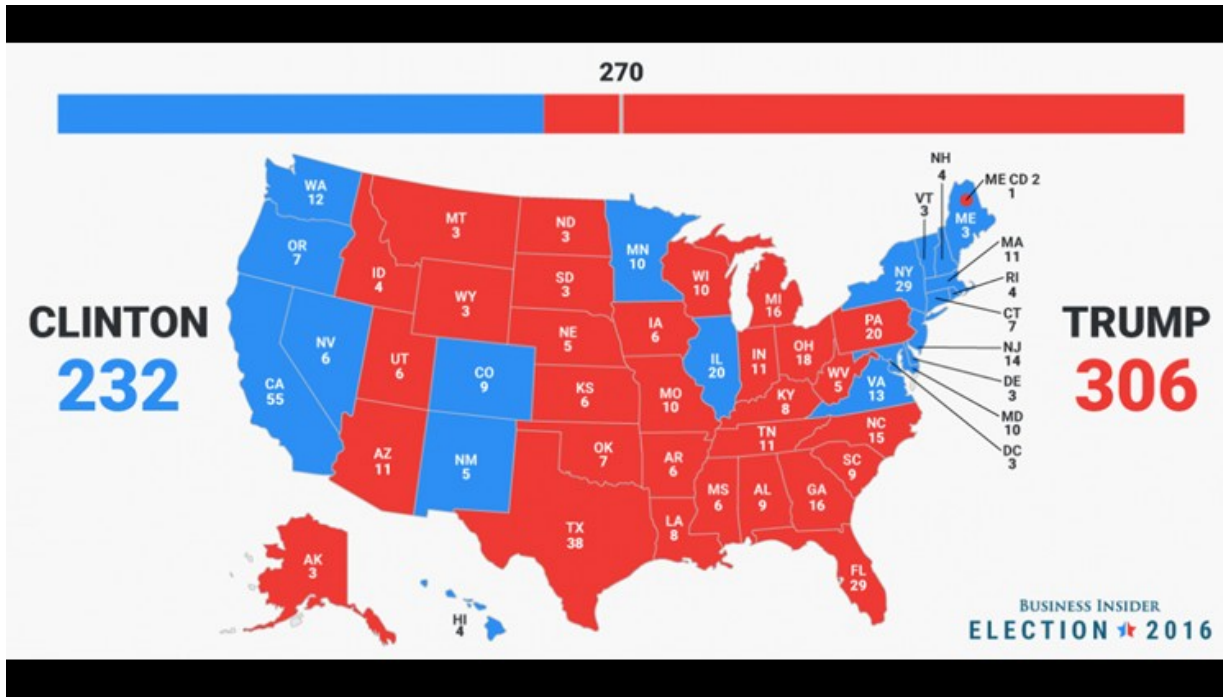
- 435 volitelů (jako je členů Sněmovny reprezentantů, dle počtu voličů)
- 3 volitelé za District of Columbia
- 100 volitelů (jako je členů Senátu, 2 za každý stát)

Electoral College Votes Allocated to Each State

„vítěz bere vše“ s výjimkou Maine (4) a Nebrasky (5)

Kolegium volitelů 2016 - teorie a praxe

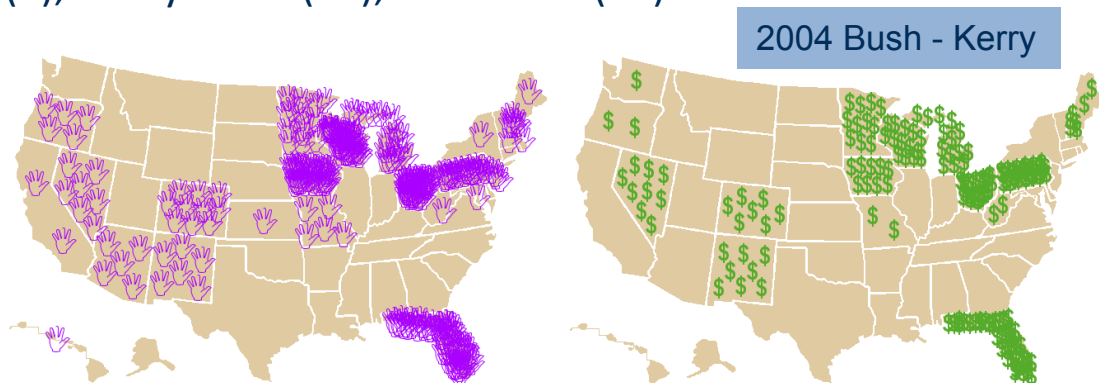

Reálné skóre
při hlasování
bylo

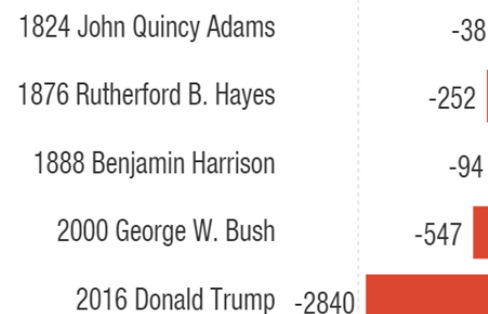
304 : 227

Proč je při volbě tak důležitý federalismus?

- Již 5x se byl prezidentem zvolen kandidát, který obdržel menší počet hlasů, ale získal dostatečný počet volitelů
- O vítězství vždy rozhodují tzv. *bitevní státy (battleground / swing states)*: tradičně Colorado (9), Florida (29), Iowa (7), Michigan (16), Minnesota (10), Nevada (6), New Hampshire (4), Nové Mexiko (5), Ohio (18), Oregon (7), Pensylvánie (20), Wisconsin (10)

Popular Vote Deficits (in thousands)

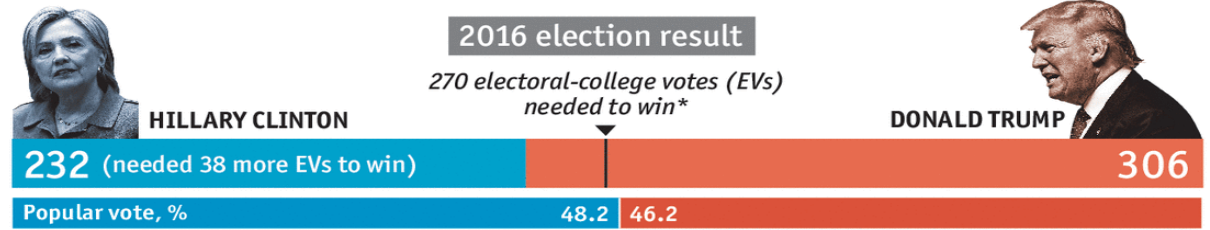

- V případě nezvolení kolegiem volitelů rozhoduje Sněmovna reprezentantů dle principu 1 stát = 1 hlas

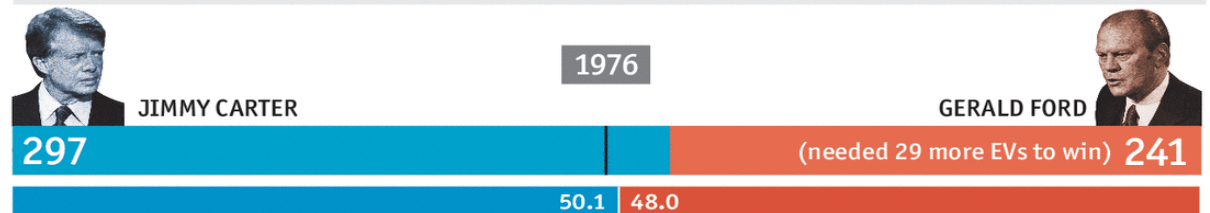
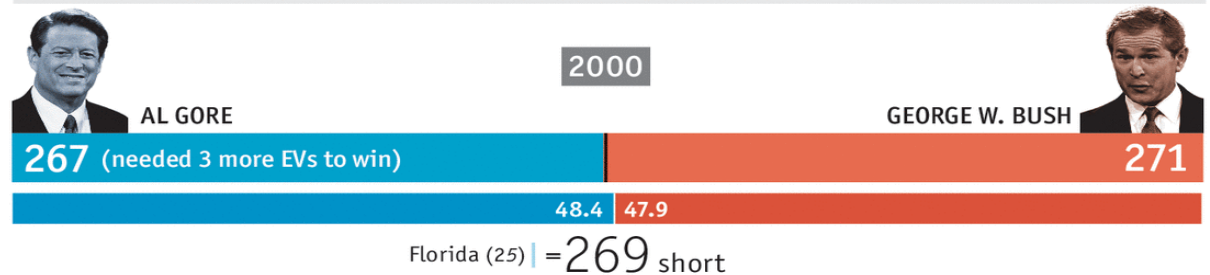
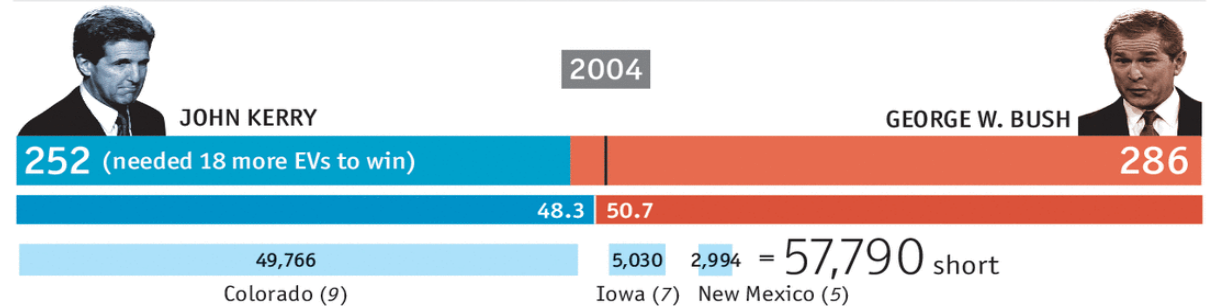
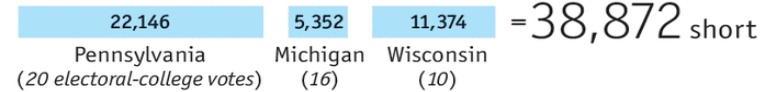
Bitevní státy v akci

So close, and yet so far

Selected US presidential elections with close votes in battleground states

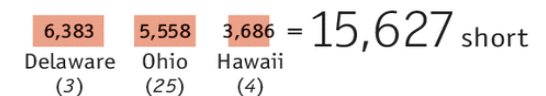

Battleground states, number of votes that would have needed to switch

*Official tallies of electoral-college votes differ slightly because of "faithless" electors

Source: David Leip's Atlas of US presidential elections

Volební systém prezidenta

- Kdo vybírá volitele?
 - proces výběru volitelů se liší stát od státu
 - obecně:
 1. strany nominují volitele na svých celostátních konferencích
 2. volitelé jsou zvoleni ústředním výborem strany v daném státě
- volitelem se nesmí stát
 - člen Kongresu
 - jmenování členové výkonné moci

Volební kolegium

- kvórum pro zvolení prezidenta 270 hlasů volitelů
- Čl. 2, odd. 2, resp. XII. dodatek (1804):
 - pokud žádný kandidát nezíská většinu volitelů, prezidenta volí Sněmovna reprezentantů
 - 1800 a 1824
- termín: první úterý po prvním listopadovém pondělí
- volitelé se scházejí v pondělí po druhé středě v prosinci ve svých hlavních městech a volí prezidenta

Okolnosti vytvoření funkce prezidenta

- **Délka mandátu**
 - špatné zkušenosti s jednoročním mandátem guvernérů
 - špatné zkušenosti s doživotním mandátem
 - přijat návrh 4 let
 - od roku 1951 pouze 2 období (XXII.dodatek)
- **Způsob volby**
 - prezident nesmí být závislý na Kongresu (přísná dělba moci)
 - obava z přímé volby prezidenta lidem

Prezident

- Podmínky pasivního volebního práva
 - Věk minimálně 35 let
 - Kandidát na prezidenta žije v USA nejméně 14 let
 - Prezident musí získat občanství narozením
- Čl. 2 „výkonná moc přísluší prezidentu Spojených států“
- jednohlavá exekutiva
 - hlava státu = hlava vlády
 - neexistuje funkce premiéra
 - ministři jsou prezidentovi podřízeni
 - „administration“

Pravomoci prezidenta

1. Symbolické

- úřední hlava státu, právo udělovat milost, dohled na řádným výkonem zákonů

2. Jmenovací

- Právo navrhopvat a jmenovat velvyslance, ministry, soudce Nejvyššího soudu a další vysoké úředníky... (cca 3000 lidí)
- Senát – poradní a schvalovací orgán
- Právo odvolat, kteréhokoli úředníka bez ohledu na názor Senátu

3. Legislativní

4. Zahraniční politika

5. Exekutivní

- Prezident nemá právo legislativní iniciativy
 - s výjimkou návrhu rozpočtu
- Právo suspenzivního veta do 10 dnů
 - výjimkou společné usnesení Kongresu, jimiž se navrhují ústavní dodatky
 - veto je přehlasovatelné 2/3 hlasů v obou komorách
 - veto jako celek (x tzv. item-veto guvernérů)
 - tzv. kapesní veto – prezident má právo do 10 dnů zákon odmítnout (nepodepsat)

President	Regular vetoes	Pocket vetoes	Total	Percentage vetoes overridden	Percentage <i>regular</i> vetoes overridden
Total	1505	1067	2572	4%	7%
George Washington	2	0	2	0%	0%
John Adams	0	0	0	N/A	N/A
Thomas Jefferson	0	0	0	N/A	N/A
James Madison	5	2	7	0%	0%
Franklin Pierce	9	0	9	56%	56%
Andrew Johnson	21	8	29	52%	71%
Grover Cleveland	304	110	414	1%	1%
Woodrow Wilson	33	11	44	14%	18%
Calvin Coolidge	20	30	50	8%	20%
Franklin D. Roosevelt	372	263	635	1%	2%
Dwight D. Eisenhower	73	108	181	1%	3%
John F. Kennedy	12	9	21	0%	0%
Lyndon B. Johnson	16	14	30	0%	0%
Richard Nixon	27	17	43	16%	27%
Ronald Reagan	39	39	78	12%	23%
George H. W. Bush	29	15	44	2%	2%
Bill Clinton	36	1	37	5%	6%
George W. Bush	12	0	12	33%	33%
Barack Obama	12	0	12	8%	8%
Donald Trump	0	0	0	N/A	N/A

Legislativní pravomoci

- Svolává zasedání Kongresu
 - mimořádné zasedání za mimořádných okolností
- Na společném zasedání informuje Kongres „o stavu Unie“ a doporučuje k jeho zvážení potřebná opatření
 - nástroj o k ovlivnění legislativy
 - po vzoru britského Speech from the throne
 - na společném zasedání obou komor Kongresu ve Sněmovně reprezentantů
 - od 1790 zprávy jednou ročně - na začátku kalendářního roku

Zahraničně-politické pravomoci prezidenta

- Řídí zahraniční politiku
 - právo uzavírat smlouvy se zahraničními státy na doporučení a souhlas Senátu
 - právo přijímat velvyslance, tj. právo uznávat jiné země
- vrchní velitel ozbrojených sil
 - vyhlásit válku může pouze Kongres

Vláda USA

- Vláda jako kolektivní orgán de facto neexistuje
- Ministři mají ve vztahu k prezidentovi poradní a výkonnou funkci
- Ministři jmenovaní na doporučení a souhlas Senátu
- Ministry může však prezident odvolat zcela samostatně

Výkonný aparát prezidenta

Prezident realizuje svoju politiku prostredníctvom rady pomocných a poradných orgánov

- Úrad pro řízení a rozpočet (úkolom je pripraviť rozpočet)
- Rada hospodárskych poradcov
- Národná bezpečnostná rada
- Rada pro životné prostredie
- Federálny štátny aparát zahŕňa cca 1 000 000 pracovníkov

Nezávislé agentury

- Součástí státního aparátu
- kontrola a poskytování zvláštních služeb
 - velký vliv („čtvrtá moc“)
 - např. NASA, Poštovní služba, Federální rezervní systém (centrální banka), Federální obchodní komise
 - v čele výbory, jejichž členy (5-7) jmenuje na doporučení a se souhlasem Senátu prezident

Viceprezident

- z titulu své funkce předsedou Senátu
 - Hlasuje, dojde-li k rovnosti hlasů
 - Senát si volí předsedu „pro tempore“, jehož úkolem je zastupovat viceprezidenta v době jeho nepřítomnosti
- nemá téměř žádné pravomoci
- často v čele ad hoc diplomatické mise
- Až do 1967: žádná úprava pro případ, že se uvolní pozice viceprezidenta
- Do té doby funkce viceprezidenta prázdná 16x
- Viceprezident John C. Calhoun rezignoval, aby se stal senátorem (1832)
- 1967 - XXV.dodatek

Kongres

- dvoukomorový
- silný odraz federalismu
- stejné postavení v legislativním procesu
 - obě komory právo legislativní iniciativy
 - k přijetí zákona je nutný souhlas obou komor

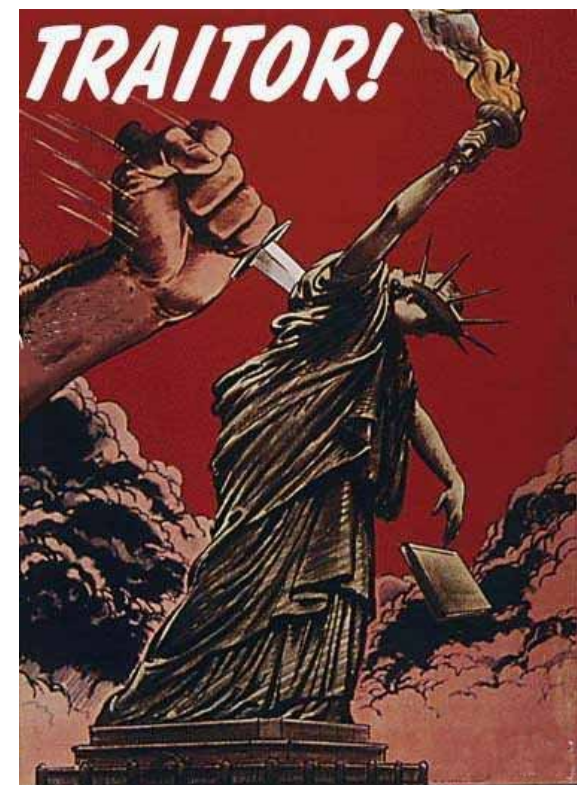

Funkce Kongresu

- **legislativní**
- **kontrolní - finanční**
 - státní rozpočet, cla, dávky, poplatky
 - klíčová pravomoc pro kontrolu výkonné moci
- **zahraniční politika**
 - Senát – právo dávat doporučení a souhlas k mezinárodním smlouvám, které uzavírá prezident
- **kreační**
 - právo vytvářet vlastní orgány – např. vyšetřovací komise
- **vojenské**
 - právo vyhlásit válku

Impeachment

- proces, který umožňuje zákonodárnému sboru odvolat veřejnou osobu z úřadu
- 2 hlavní etapy
 - obvinění
 - soud
- původ této procedury – Velká Británie
 - 17. století – parlament použil impeachment proti úředníkům jmenovaných králem

Impeachment prezidenta

- Ústava USA:
 - Čl. 1, odd. 2: Sněmovna reprezentantů má moc v procesu impeachment (žaloba)
 - Čl. 1, odd. 3: Senát je soudním orgánem, který rozhoduje o zbavení funkce federálního státního úředníka (či soudce) - utná 2/3 většina
 - Čl. 2, odd. 4 – prezident, viceprezident a další úředníci USA mohou být odvoláni v případě zrady, korupce a dalších těžkých zločinů a závažných přečinů
- Různé interpretace „high crimes and misdemeanors“
 - Někteří ústavní právníci: pouze zločiny
 - Jiní ústavní právníci: i ztráta důvěryhodnosti
- Doposud žádný prezident neodvolán
 - Andrew Johnson (1868)
 - Bill Clinton (1998-1999)
 - R. Nixon (1974 odstoupil ještě před hlasováním)

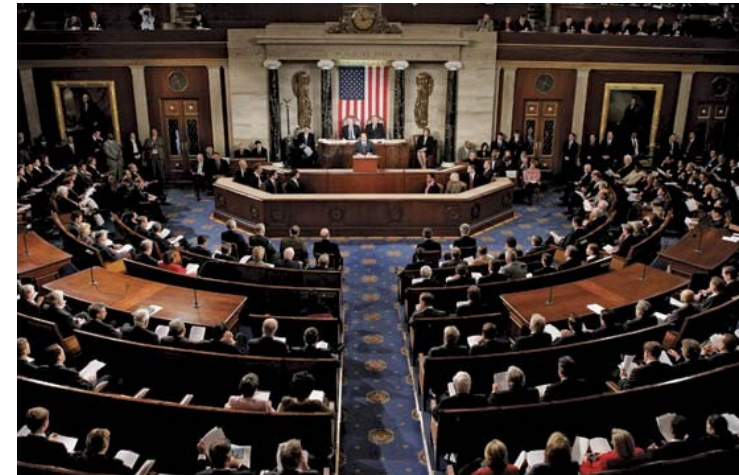
Kongres – kontrolní funkce

- Senát schvaluje nominace prezidenta na obsazení
 - jmenování ministrů a vysoce postavených úředníků federálních úřadů
 - velvyslanců
 - soudců Nejvyššího soudu a dalších úředníků
- Kontrola exekutivy
 - udělování souhlasu k rozpočtu
 - právo zvat si na jednání osoby jmenované do státních funkcí
- Kontrola justice
 - zřizuje a ruší federální soudy, ale nesmí zrušit Nejvyšší soud
 - určuje počet soudců

Sněmovna reprezentantů

House of Representatives (435 členů)

- voleni na 2 roky
- pasivní volební právo 25 let, člen musí předtím žít minimálně 7 let v USA
- právo obžalovat prezidenta, viceprezidenta a jiné úředníky celonárodní vlády z „velezrady, úplatkářství neboj z jiných těžkých zločinů“
- poněkud slabší pozice než Senát
 - kratší funkční období
 - větší vazba na lokální zájmy
 - vyšší míra stranické politiky
- právo zdaňovat (získávat příjmy)

- Od 1913 přímá volba, dříve voleni státními parlamenty
- šestileté funkční období
- pasivní volební právo: 30 let, minimálně 9 let v USA
- předsedou - viceprezident (současně se volí předseda „pro tempore“)
- schvalování smluv
- schvalování nominací prezidenta na členy kabinetu, federální soudce, představitele exekutivy, vojenské důstojníky
- soudí členy exekutivy obžalované Sněmovnou reprezentantů
- větší kolegialita a menší role stranických linií – větší prestiž

Executive orders (výkonná nařízení)

- „dekrety“ prezidenta
- legislativní povaha, ale není nutný souhlas Kongresu
- zdroje - nepřímo vyplývají z Ústavy
 - prezident je nositel výkonné moci a je odpovědný za provádění zákonů
 - zmocnění Kongresu
- Protiváha
 - Nejvyšší soud
 - Kongres – odmítnutí poskytnout peníze na EO či EO přímo zrušit

Volební systémy

- Jednokolový většinový systém (FPTP – First Past the Post) pro obě komory
 - jednomandátové obvody (cca 530 000 obyvatel/1mandát)
 - aktivní volební právo od 18 let (do roku 1971 21 let)
- dvoukomorové parlamenty i na státní úrovni (výj. Nebraska 1937)
- 1920 ženy získaly volební právo
 - 19. dodatek
- 1971 aktivní volební právo od 18 let
 - 26. dodatek

Nejvyšší soud

- Od 1803 soudní kontrola ústavnosti
 - soudy mohou prohlašovat akty zákonodárných sborů i výkonné moci za protiústavní (Marbury vs. Madison)
- Nejvyšší soud - nejvyšší konečnou soudní instancí
 - právo rušit federální i státní zákony
 - složen z 9 soudců (předseda + 8 přísedících)
 - soudci jmenováni prezidentem doživotně – na doporučení a souhlas Senátu

Soudní moc

- Federální soudy
 - Členové jmenováni doživotně na doporučení a se souhlasem Senátu prezidentem
 - Odvolatelnost soudců - impeachment
- Státní soudy
 - Soudci
 - jmenováni guvernérem či parlamentem
 - voleni
 - kombinace
 - *Např. Illinois – soudci všech soudů jsou voleni přímo*

Federalismus

- 50 států + federální distrikt s hlavním městem (District of Columbia)
- rozdělení působností mezi federace a členské státy
- dualistická koncepce
 - oblast výlučné působnosti federace pozitivním výčtem
 - oblast působnosti jednotlivých států negativně
 - Stanoveno v X. dodatku prostřednictvím tzv. zbytkové klauzule
 - Práva, která ústava výslovně nepřiznává Unii, ani nevyklučuje z pravomoci států, náležejí jednotlivým státům nebo lidu

- Každý stát má svou vládu (guvernér) a dvoukomorovou legislativu
 - pouze Nebraska má jednokomorový parlament na základě referenda z roku 1934
 - guvernér volen přímými volbami na 4 roky
- Postupně docházelo k posilování federalistické tendence
 - 1819 - Nejvyšší soud rozhodl, že federální zákony jsou nadřazené zákonům států

Postupné posilování moci centrální vlády

1. Občanská válka: největší zkouška vztahu států a centrální vlády
 - Několik států jihu se rozhodlo vystoupit z USA
 - Armáda Severu vynutila převahu centrální vlády
2. Ústavní dodatky
 - XIV. Dodatek (1868)
 - Řádný soudní proces a rovná právní ochrana
 - XVI. Dodatek (1913)
 - Pověření k výběru daní z příjmů
3. Běžné zákony a jejich soudní interpretace
 - Mechanismy ekonomické kontroly (nátlak : dotace)

Postupné posilování moci centrální vlády

1. Tzv. pružná klauzule Ústavy

- Kongres má pravomoc přijímat zákony, které jsou „vhodné a nezbytné“ k výkonu jeho povinností
- Kongres si vymohl postupně pravomoci

2. Historické krize

- Občanská válka
- Velká hospodářská krize
- Světové války

3. Snaha prosazovat zájmy a požadavky většiny lidí

1860-1865 občanská válka

- Příčinou nebylo otroctví, ale charakter federální unie
- Rozdíl mezi severem a jihem
 - Ekonomika jihu postavena na zemědělství
 - Požadavek na nízká cla na dovoz zboží
 - Ekonomika severu postavena na průmyslu
 - Požadavek vyšších cel
- Celonárodní zákony poškozovaly jih
 - Vzpoura jihu
 - Uplatňoval teorii nulifikace (právo státu zrušit zákon federace)
- Sever - vítěz – prohlásil nulifikaci za neplatnou

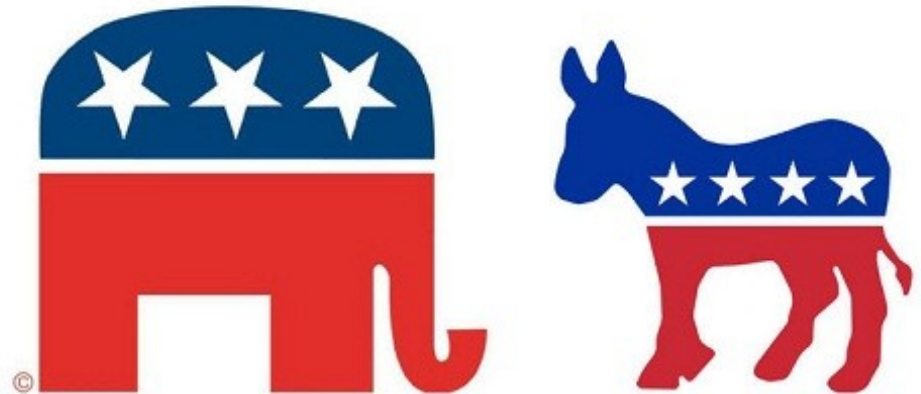
Velká hospodářská krize

- Řešení – nákladné pro jednotlivé státy i pro podnikatele
- Nutný zásah celonárodních orgánů
- F. D. Roosevelt – plán „New Deal“
- Nejvyšší soud zpočátku některá výkonná nařízení zamítl
- 1937 změna kurzu
 - podpořil zákon o sociálním zabezpečení
 - reagoval na výsledky voleb 1936 – podpora pro sociální opatření
 - „veřejné blaho“ legitimní zdůvodnění dominance centrální vlády

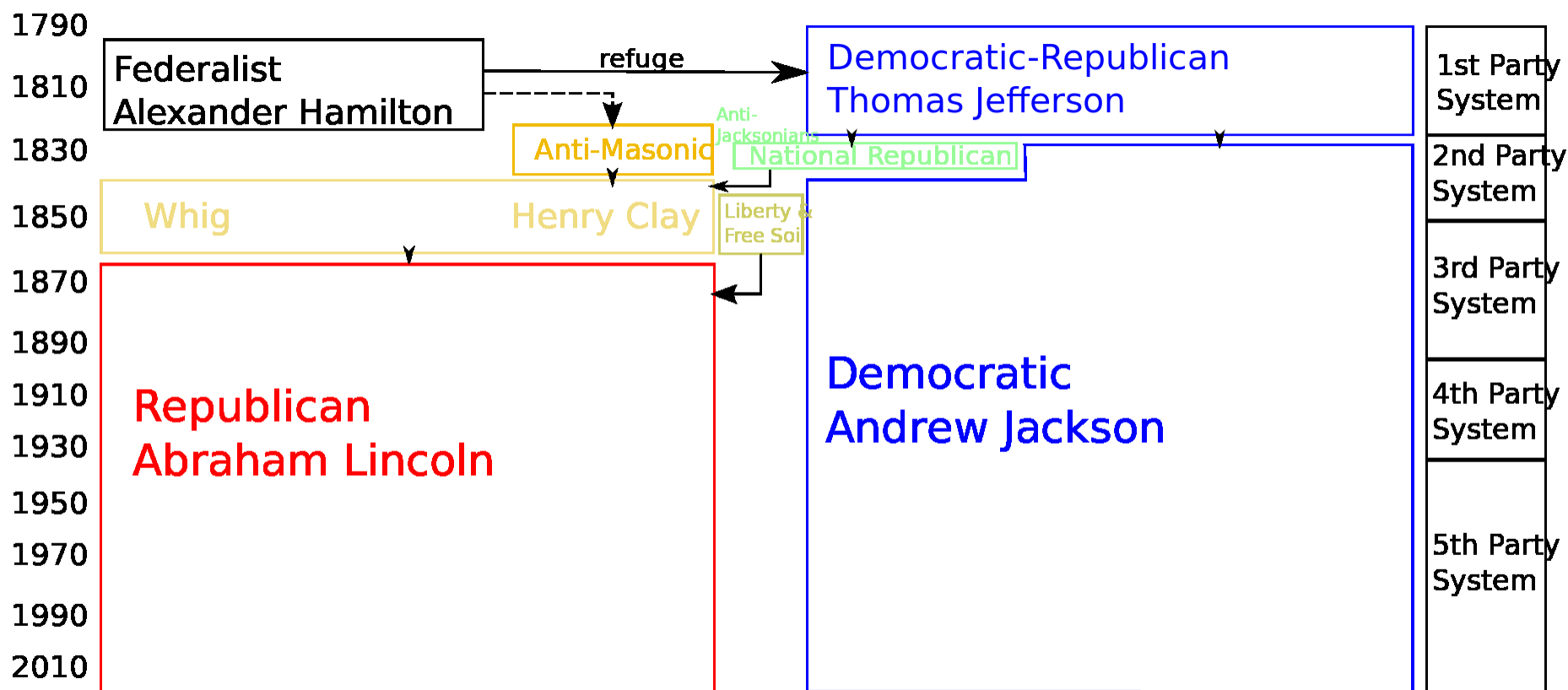
Stranický systém USA

- Bipartismus
- Hlavní úkol: nominovat kandidáty pro volby na všech úrovních
- Neexistuje formální členství
- Sartori – 3 rysy
 - lokalismus (kandidáti reprezentují na federální úrovni zejména zájmy „svých“ volebních obvodů)
 - bezzásadovost (pragmaticčnost)
 - nedisciplinovanost

5 hlavních důvodů pro bipartismus

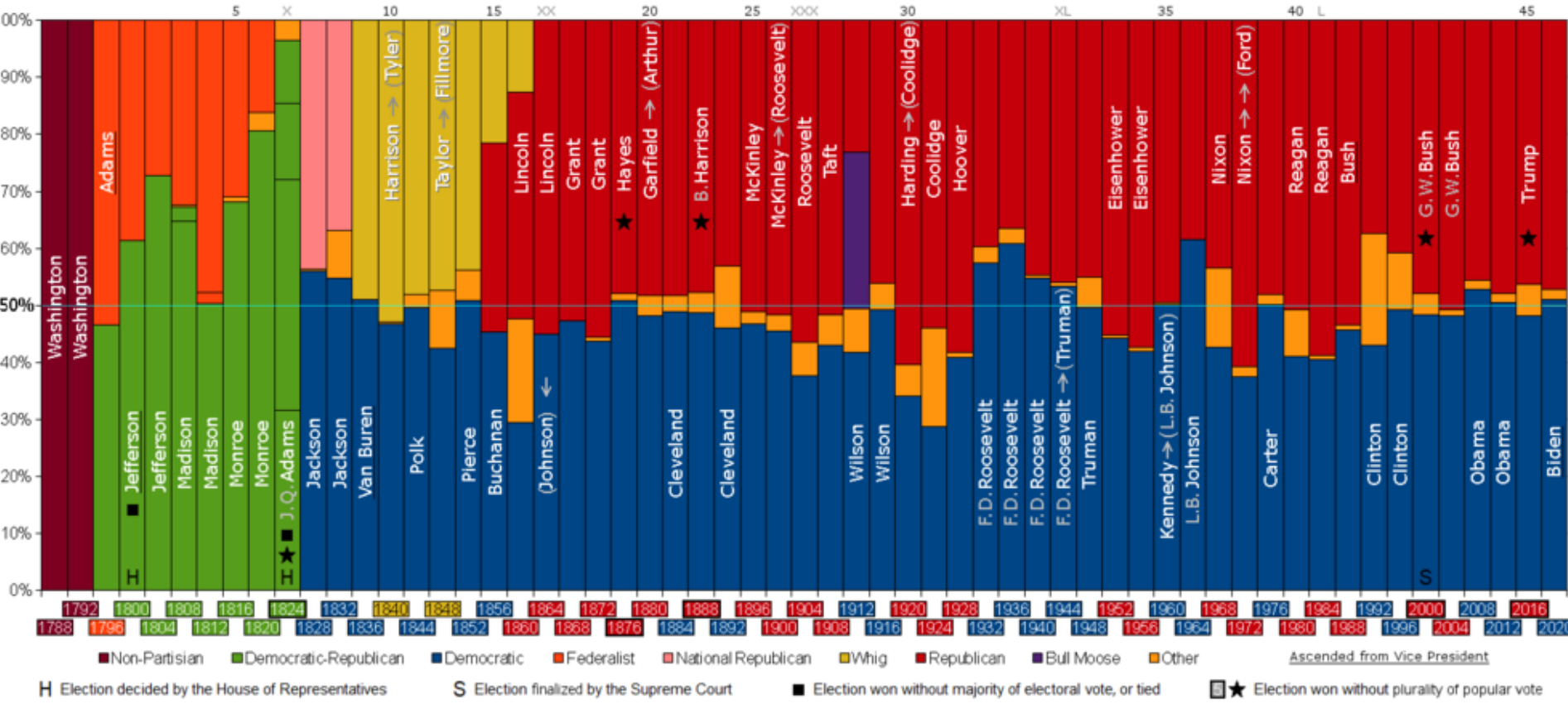
1. Volby jsou extrémně nákladné
 - Malá šance malých stran uspět
 - I v případě, že 3. strany seženou dostatek peněz, je obtížné najít vhodná témata
2. Volební systém – FPTP
3. Volební systém je decentralizovaný – každý stát má vlastní pravidla (registrace; nároky na kandidáty jsou velmi vysoké)
4. Žádné významné regionální rozdíly
5. Prezidentské volby
 - V prezidentských volbách vítězí ten, který získá většinu ve všech státech
 - Kandidát se neobejde bez podpory velké strany

- 1828 - založena Demokratická strana
- 1854 - založena Republikánská strana

Prezidentské volby dle stran

- Obě strany podporují kapitalismus, nízká polarizace, malé programové rozdíly

Republikánská strana (GOP, Grand Old Party)

- Konzervatismus v hodnotových otázkách (patriotismus, náboženství, obrana, rodina, etické otázky)
- Klasický liberalismus v ekonomických otázkách
- Voliči mezi lépe situovanými, muži, protestanti - white Anglo-Saxon protestant
- Pro obnovení trestu smrti, odmítá omezení držení zbraní
- Menší podpora pro OSN, větší důraz na unilateralismus

Demokratická strana

- liberální, („sociální demokracie“) – projevuje větší sociální citění, podporuje státní zásahy do ekonomiky
- větší důraz na rovnost, boj za práva menšin
- voliči – nižší třídy, černoši, hispánci, židé, katolíci, ženy, sexuální menšiny, studenti, intelektuálové
- podpora od odborové ústředny AFL/CIO (American Federation of Labor – Congress of Industrial Organizations)
- více podporuje OSN, zahraniční pomoc, účast v aliancích

- **Agrarianismus**
 - Jefferson, Jackson... - nezávislost, soběstačnost, samospr. pospolitosti; člověk je od přírody dobrý X vláda je nutné zlo; neprosadil se, ale hodnotově přetrval
- **Demokracie**
 - silná tradice demokratických, osvícenských idejí, rovnost, svoboda, práva, žádné místo pro aristokracii, rule of law, slabý vliv totalitních ideologií
- **Hranice**
 - neustálý pohyb - honba za bohatstvím, hojností, půdou, štěstím, očekáváním něčeho lepšího
- **Expanzionismus**
 - víra ve vlastní hodnoty, metody, systém, který je správný a univerzální, kulturní imperialismus a obchodní neoimperialismus
- **Dynamismus – optimismus**
- **Melting pot**
 - schopnost USA absorbovat a harmonizovat život mnoha imigrantů, etnik, národností, jazyků, kultur, oddanost v americké hodnoty – svoboda, self-made man

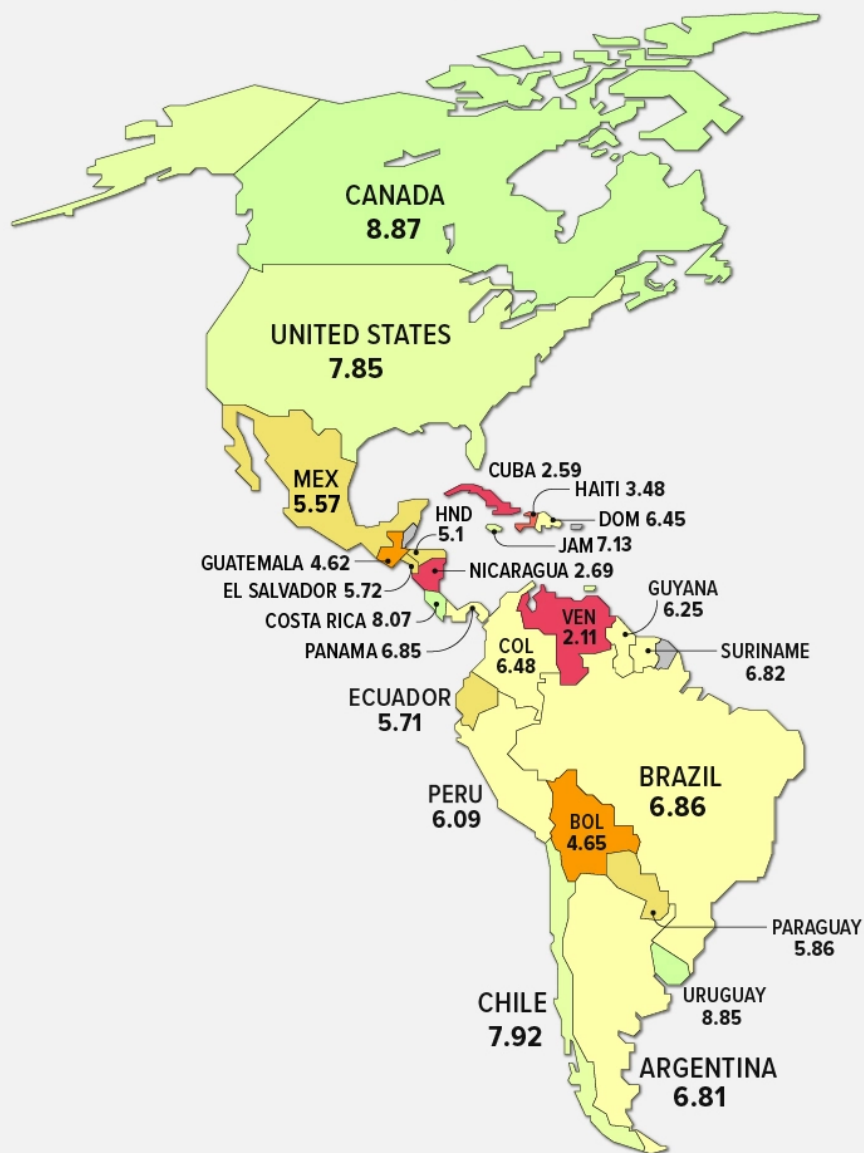
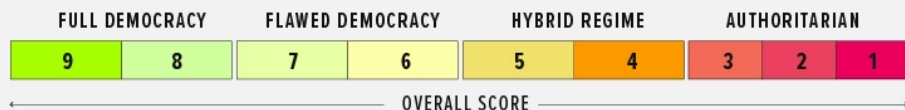
Prezidentský režim v Latinské Americe

- Právý opak americké politické kultury
 - autoritářství
 - silná pozice armády
 - národnostní a náboženské konflikty
 - silný kolektivismus
- Politické stranictví – mnoho nestabilních, ale dosti soudržných stran
- Velký sklon k zablokování systému – výsledkem je pak často vojenský puč

AMERICAS DEMOCRACY INDEX

Index demokracie 2022 (The Economist)

- Plná demokracie: Uruguay a Kostarika
- Demokracie s nedostatky: Chile, Brazílie, Panama, Argentina, Kolumbie, Peru

[vysoká škola]

PARLAMENTNÍ REŽIMY

HISTORICKÉ UTVÁŘENÍ A SOUDOBA PODOBA
VE VELKÉ BRITÁNII.

DALŠÍ VARIANTY PARLAMENTNÍCH REŽIMŮ.

Politický systém Velké Británie

- Parlamentní režim premiérského (kabinetního) typu
- Westminsterský typ demokracie
- Nepsaná ústava
- Pružná dělba moci
- Dlouhý a pozvolný vývoj vztahů mezi exekutivou a legislativou
- Od autonomie k čistému unitarismu a pak k unitaristické regionalizaci
- Bikameralismus
- Bipartismus

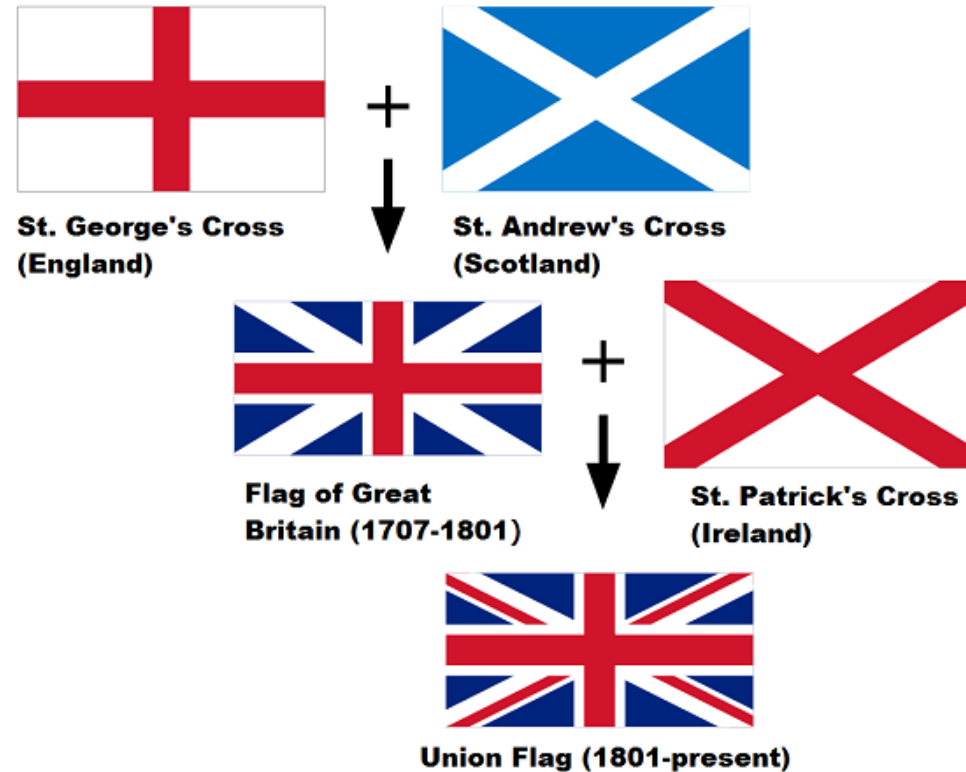

Co je Velká Británie?

- **Království Velké Británie (1707 - 1801)**
 - 1603 - personální unie
 - 1707 - Zákony o sjednocení přijaté skotským a anglickým parlamentem
- **Po sloučení**
 - jediný parlament zasedající ve Westminsteru
 - jediný panovník (Velká Británie)

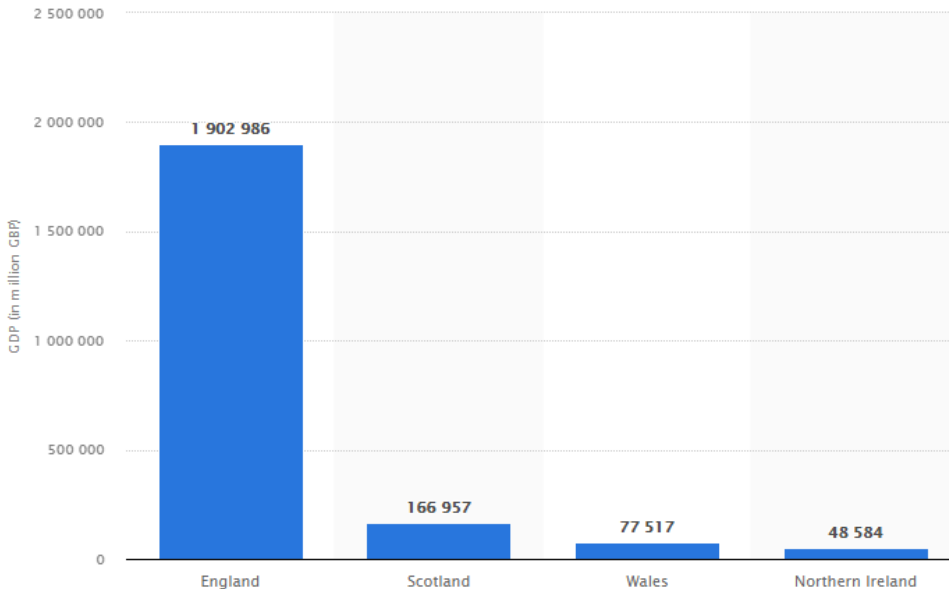
Co je Spojené království?

- 1801 - Spojené království Velké Británie a Irska
- 1922 - odtržení Irska
- 1927 - Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Populační, ekonomická a politická dominance Anglie

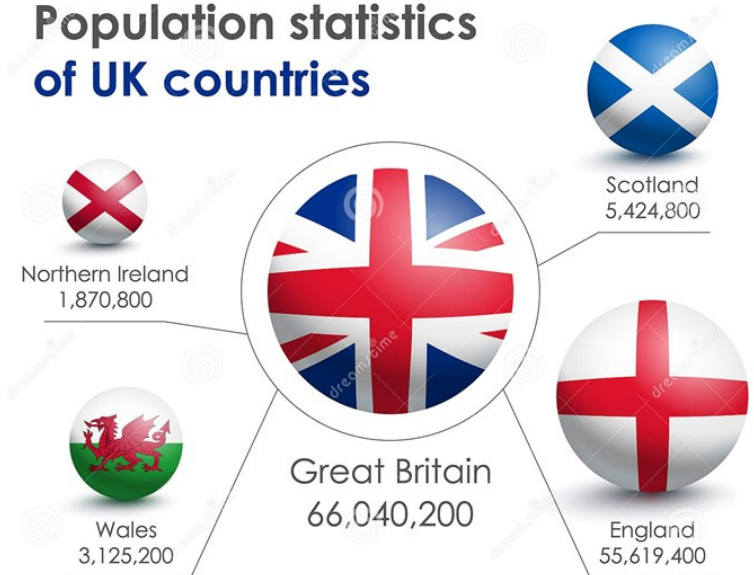
Gross domestic product of the United Kingdom in 2019,
(in million GBP)

Počty poslanců:

Anglie	533
Skotsko	59
Wales	40
Sev. Irsko	18

Population statistics of UK countries

Správní struktura UK

odlišná v jednotlivých částech

– Anglie

- Metropolitní hrabství
- Nemetropolitní hrabství
- Unitary Authority
- Velký Londýn

– Skotsko (autonomie)

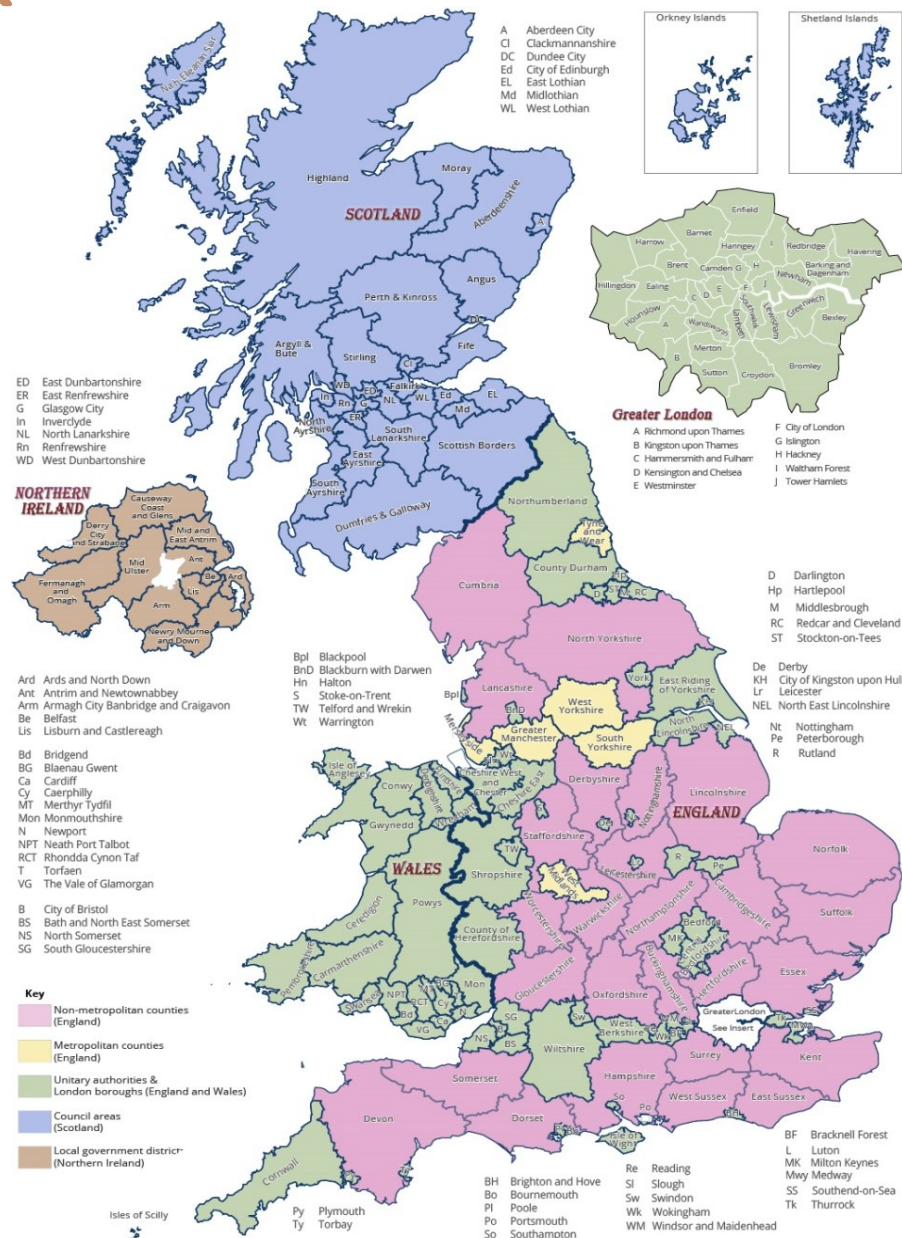
- Obecní oblasti

– Wales (autonomie)

- Unitary Authority

– Severní Irsko (autonomie)

- Lokální vládní distrikty

Note: Council areas in Scotland and local government districts in Northern Ireland are equivalent to unitary authorities in England and Wales, but are shown separately.

Source (edited): ONS Geography, GIS & Mapping Unit, Office for National Statistics
 Contains Ordnance Survey data © Crown copyright and database right 2018
 Contains LPS Intellectual Property © Crown copyright and database right 2011

Ústava a ústavnost

• Ústava

- nepsaná
- flexibilní

• Zdroje ústavnosti

- královské prerogativy
- statutární právo (statute law)
- zvykové právo (common law)
- ústavní zvyklosti (conventions)
- názory odborníků, autorit
- ~~do Brexitu právo EU~~

Ústava – základní principy

- Suverenita parlamentu

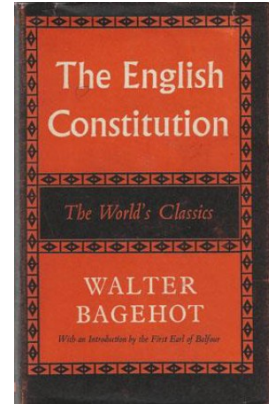
- podryvána silicí suverenitou lidu (referenda, volby)
- do Brexitu podryvána smlouvou o založení EU a následnými smlouvami

- Parlamentarismus

- Walter Bagehot (1867): „tajemství akceschopnosti Anglické ústavy spočívá v úzkém spojení, jež je téměř úplným spojením výkonné a zákonodárné moci...podle tradiční teorie spočívá význam naší ústavy v úplném oddělení zákonodárné a výkonné authority, ale ve skutečnosti její hodnota leží naopak v jejich jednotě.“

- Unitarismus

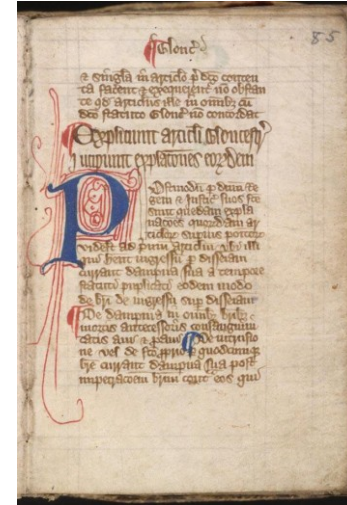
- parlament může prostou většinou přenést pravomoci na nižší celky, ale také si je může kdykoli vzít zpět

Ústavní vývoj

Klíčové akty směrem ke konstitucionalismu a parlamentarismu

- **Magna Charta (1215)**
 - Svoboda církve a její nedotknutelnost
 - Žádné daně bez porady krále se šlechtou a církví
 - Svoboda měst
 - Panství práva (Rule of law)
 - Svoboda obchodníků
- **Bill of Rights (1689)** – omezení panovníka
 - nemůže rušit a provádět zákony bez souhlasu parlamentu
 - ztrácí pravomoc ukládat daně
 - nemůže již již udržovat stálou armádu bez souhlasu parlamentu
 - nemůže omezit svobodu projevu a debat v parlamentu

Dvoukomorový parlament

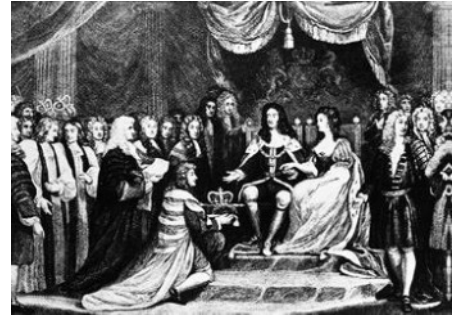
- Původně „Velká rada“
 - **House of Commons**
 - nižší šlechta – podle majetkového cenzu
 - zástupci měst, zástupci hrabství
 - **House of Lords**
 - vyšší šlechta
 - duchovenstvo
 - vyvinula ze soudního dvora (curia regis)

Slavná revoluce

Průběh

- mocenský převrat
- 1688 - Vilém III. Oranžský zaútočil na Londýn
- od 1689 vládl s Marií II. Stuartovnou - počátek vlády Hannoverské dynastie

Význam

- Konzervativní revoluce - bez poprav a občanské války
- konečné vítězství parlamentu - princip svrchovanosti parlamentu, právního státu, odmítnutí ambicí Stuartovců na absolutistickou moc
- Konec teze o božském právu anglických králů – Whigové: monarchie = výsledek smlouvy mezi lidem a vladařem → lid a jeho zvolení zástupci mají právo krále sesadit
- Definitivní porážka katolicismu a vítězství konstituční monarchie a parlamentarismu

„Nový dualismus“

- 19. století
- Střídá „starý dualismus“ panovník versus parlamentu
- vláda versus opozice v parlamentu
= počátek Westminsterského modelu
- 80. léta 19. století shadow cabinets

Monarchie a její funkce

- Představuje vládu
- Symbolizuje autoritu a tvoří zdroj rad
- Flexibilita pro ústavní zřízení
- Univerzální spojovací článek UK
- Ztělesnění tradice a objekt identifikace mas
 - Jiří V. (1917) nahradil německé rodové jméno Sachsen-Coburg-Gotha anglickým názvem „Windsor“
 - veřejné události se začaly zahajovat hymnou

Královské prerogativy (2004)

- Osobní, politická, trestní nedotknutelnost
- Vydávání pasů
- Zahraniční smlouvy – sjednávání a ratifikace
- Oprávnění udělovat čestné šlechtické a další čestné tituly, řády, vyznamenání
- Jmenování biskupů
- Svolání a rozpuštění parlamentu; otevírání parlamentu
- Jmenování (1963, A. Douglas-Home) a odvolání premiéra (1834, Vilém IV.) a ministrů
- Vrchní velení nad armádou
- Právo vyhlásit válku a uzavřít mír
- Udělování vojenských hodností
- Schvalování zahraničních misí
- Udělování milostí

Otevírání parlamentu

(State Opening of Parliament)

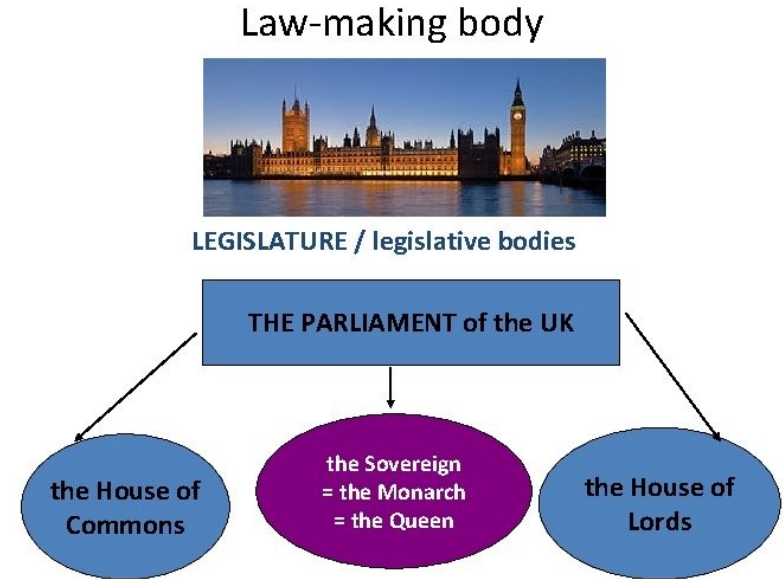
- Začátek nového parlamentního období
 - každý rok
 - vždy po volbách – první den nového parlamentu
- „Queen’s Speech“
- Tradice sahá do 16.století
- Současná podoba ceremonie od 1852
- Pronesen v House of Lords za účasti členů obou komor

- minimální diskrece
 - 1852 - Viktorie zablokovala jmenování Palmerstona ministrem zahraničí
- až do 1963 panovník konzultoval nástupce s nejdůležitějšími členy konzervativců
 - 1894 - Viktorie se navzdory zvyklostem neporadila s Gladstonem o nástupnictví
 - 1955 - W. Churchill doporučil A. Edena
 - 1963 - Douglas Home
- 1924 - demise Baldwinovy vlády
 - král Jiří V. jmenoval R. MacDonalda
- 1931 - krizová vláda Mac Donalda
 - tvrdě pracoval na vytvoření konsensu mezi stranami
 - král věřil MacDonaldovi a společnost věřila králi

Parlament - složky

- House of Commons
- House of Lords
- Panovník

– *extrémně slabý bikameralismus* (Sartori)

Parlament - funkce

- Nikoli tvorba návrhů zákonů, ale spíše poskytování souhlasu/nesouhlasu
- Kreační vs. legitimační role
- Kontrola vlády
- Poslanci se musí starat o své voliče
- Parlament proslovů (2003)

Parlament - význam

- Zpočátku slabý
- Po roce 1688 – dominantní
- Polovina 19. století - vrchol moci
- Pak postupné oslabování ve prospěch kabinetu, resp. premiéra a politických stran – *premiérský parlamentarismus*
- Konkurentem soudní moc
- Po vstupu do ES, resp. vzniku EU další oslabování
- Oslabení v důsledku devoluce
- *Brexit – návrat síly?*

Vztahy mezi komorami

- 17. stol. - nadvláda House of Commons (HC) ve finančních otázkách
- Od 1832 jasná převaha HC, ale House of Lords (HL) občas zákon vetovala
- Klíčová byla sílící pozice premiéra (PM)
- 1911 HL definitivně na druhé koleji

House of Commons

- cca 650 členů
- dva základní úkoly:
 - podporovat vládu – vládní strana
 - kritizovat vládu – opoziční strana - oficiální a institucionalizované postavení Opozice Jejého Veličenstva
- funkční období
 - původně nepravidelné
 - Po 1688 parlament 1x ročně svoláván na dobu v průměru 20 týdnů
 - 1911 – cca 5leté období
 - 2011 - fixní období

House of Commons - rozpuštění

- 1784 - William Pitt poprvé žádost na panovníka o rozpuštění HC – vznik ústavní zvyklosti
- částečně dáno zákonem
- částečně se jedná o královskou prerogativu
- částečně jde o ústavní konvenci
- rozpuštění určeno královským prohlášením (Royal Proclamation)
- panovník současně vyhlašuje nové volby
- *Lascelles Principles* (1950)
 - panovník může odmítnout rozpustit HC, pokud existuje životaschopná a akceschopná vláda / volby by byly na škodu národnímu hospodářství / je tu možnost jiného PM schopného vládnout s podporou většiny

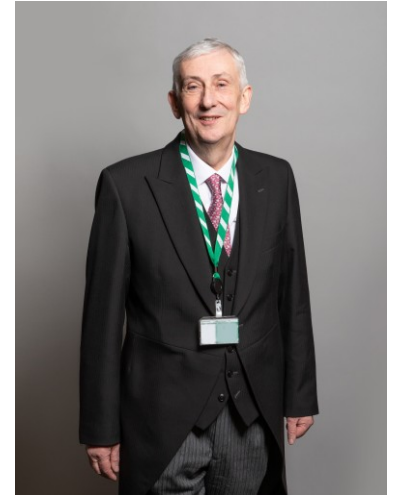
Act of Parliament (2011)

- fixní pětileté období - HC se automaticky rozpouští 17 pracovních dnů před volbami
- PM má právo odložit volby max. o 2 měsíce
- dvě možnosti předčasných voleb
 - HC vysloví vládě nedůvěru a neodhlasuje důvěru vládě nové do 14 dnů
 - 2/3 většina všech členů hlasuje pro předčasné volby
 - panovník na návrh PM v obou případech určí termín nových voleb

Speaker

- Volen absolutní většinou – právo navrhopvat má skupina min. 12 poslanců, aspoň 3 z nich z různých 3 stran
- předsedá debatám
- zajišťuje pořádek
- vyvolává poslance k diskuzi
- reprezentant HC vůči královně a House of Lords
- určuje pořadí hlasování o různých návrzích zákonů...
- předseda the House of Commons Commission
- právo „suspendovat“ poslance za špatné chování na den nebo požádat sněmovnu o delší suspendaci
- právo přerušit jednání při všeobecném nepokoji ve sněmovně
- má 3 zástupce (Deputy Speakers) ■ Po zvolení rezignuje na člena své strany
- nestranný po dobu funkce i po odchodu z ní
- může kandidovat znova v parlamentních volbách - opozice proti němu nestaví protikandidáty; nevede kampaň; kandiduje jako „the Speaker seeking re-election“

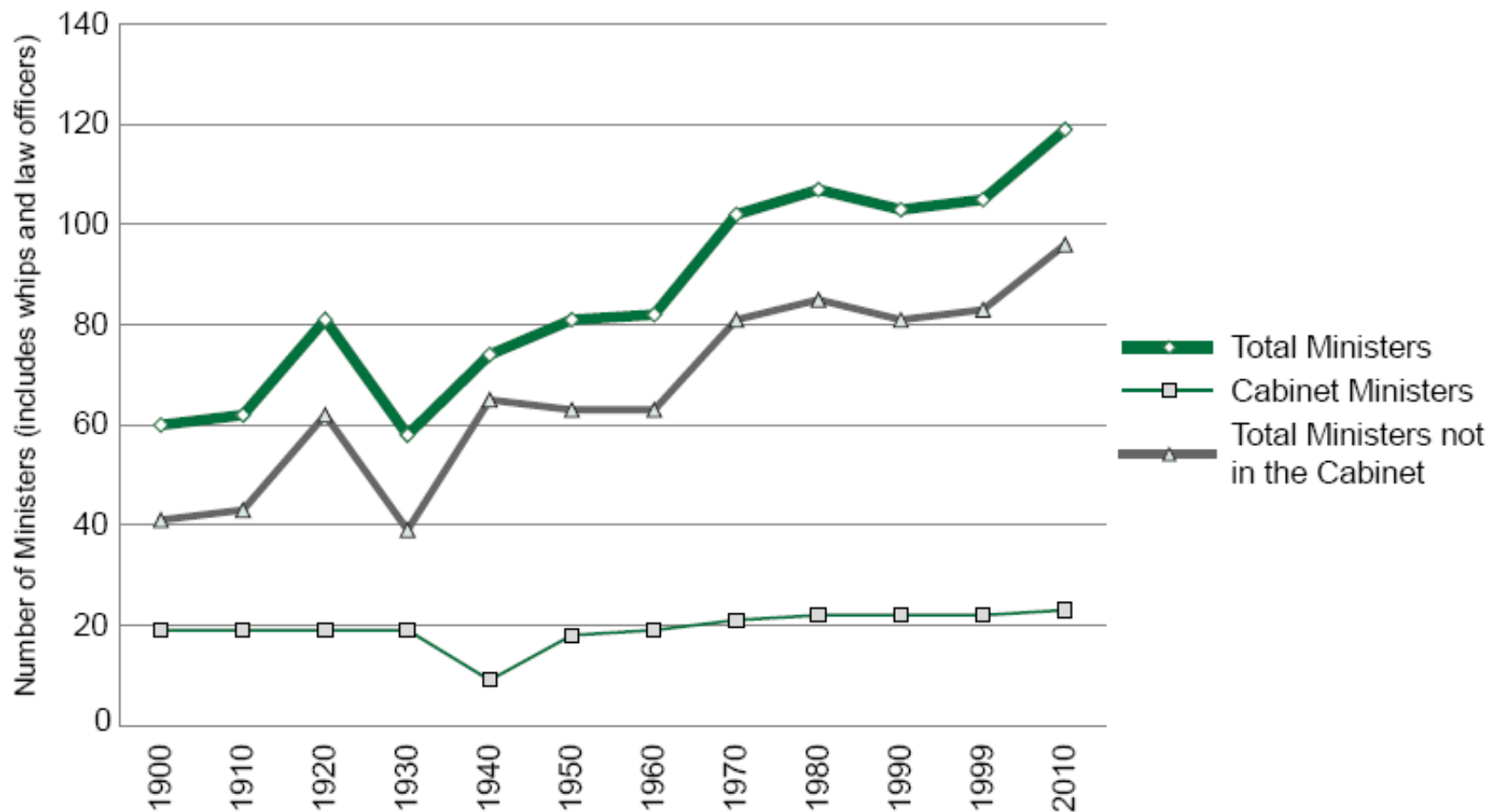
- Složité vývojové peripetie – oslabování a posilování, rušení a znovuzavádění
- Původní složení
 - Dědiční členové
 - Doživotní členové
 - Biskupové a arcibiskupové
- Zlomový rok 1911 – HL zbavena práva vetovat a měnit legislativu; zůstává právo pozdržet přijetí zákona na dobu 3 zasedání (max. 2 roky); nefinanční zákony – max. zdržení 2 zasedání
- Stávající podoba na základě reformy z let 1997-99 – New Labour
 - cca 800 členů
 - 92 dědičných lordů
 - 26 arcibiskupů a biskupů
 - Jmenování a zvolení dědiční lordi – lidé z politiky, vědy, veřejného života, kultury

Struktura exekutivy

- panovník
- vláda v čele s premiérem
 - kabinet
 - ministři kabinetu a jejich zástupci
 - ministři mimo kabinet a jejich zástupci
 - tajemníci ministerstev
 - whipové
 - významní akademičtí pracovníci
 - vláda

Počet členů vlády a kabinetu

Vznik a formalizace funkce premiéra

- Původně král vládl a sám si vybíral ministry
- Pak přišla Slavná revoluce a později nastoupil král Jiří I. Hannoverský, který neznal anglickou ústavu a nemluvil anglicky, potřeboval tedy prostředníky → první PM Robert Walpole (1721–42)
 - ministři z řad členů parlamentu
 - vláda se opírá o podporu parlamentu
- „Prime Minister“ – nebyl oficiálním titulem až do 1905
- 1917 - název „Prime Minister“ - poprvé formálně (The Chequers Estate Act)
- 1937 - funkce „konstitucionalizována“ - Minister of the Crown Act

Premiér dnes

- Oficiální název – „First Lord of the Treasury“
- Dominantní osobnost ve vládě – „přímá“ volba
- Premiérský model
- Předseda vlády a předseda nejsilnější parlamentní strany
- Zastupuje kabinet navenek
- Prostředník mezi vládou a panovníkem
- Neformálně převzal řadu pravomocí panovníka
- Má povinnost konzultovat s panovníkem – audience každé úterý

Kabinet

- Vyvinul se z královské rady a později tajné rady
- král Karel II. – kabinetní rada → kabinet
- Státní podsekretáři a ministři
- Ministři = šéfové ministerstev
 - Titul „*Secretary of State for*“
- Členové musejí být členy HC
- Výjimkou je Lord Chancellor (ministr spravedlnosti) a ministr financí (HL)
- Vnitřní kabinet (cca 6-7 osob) – nejužší grémium kolem PM

Moderní kabinet

- **Výsledkem:**

- průmyslové revoluce (nástup kapitalismu)
- reformy parlamentu - rozšiřování volebního práva
- posilování stran

- **Důsledky:**

- kabinet – daleko užší vazba na politické strany
- ministři akceptovali princip kolektivní odpovědnosti
- větší disciplína poslanců
- rozhodování kabinetu na základě expertiz

Vláda a House of Commons

- Negativní parlamentarismus
 - vláda nepředstupuje přes HC s žádostí o důvěru
- Otázka nedůvěry
 - čistě právně není vyslovení nedůvěry vládě závazné
 - pouze vůči PM a kabinetu jako celku, nikoli vůči jednotlivému ministrovi
 - po r. 1945 se stalo jedinkrát (James Callaghan – 1979), ale celkem 27 iniciativ v letech 1945-99
 - prostá většina
 - přednost před všemi ostatními záležitostmi
 - návrh: min. 1 den dopředu, min. 1 poslanec
- Hlasování o důvěře
 - cílem je konsolidovat parlamentní podporu pro vládu
 - obrana proti „rebelům“ – neloajálním poslancům

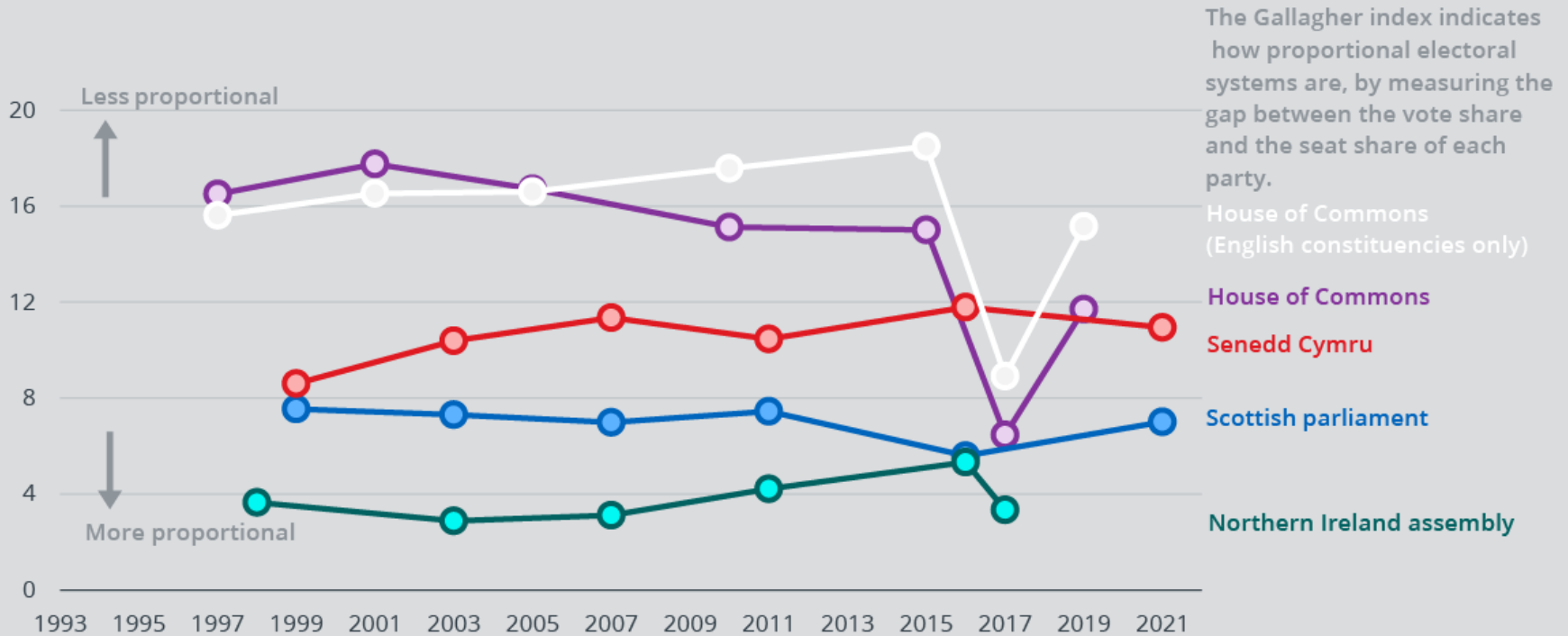
Volební systémy

- FPTP – Westminster, místní volby Anglie a Wales
- AMS - Wales, Skotsko, London Assembly
- STV - Northern Ireland Assembly, zástupci Speakera v dolní komoře, místní volby ve Skotsku a Sev. Irsku a dříve EP v Ulsteru
- Alternative Vote (AV) – volba většiny předsedů výborů dolní komory a Speakera, část House of Lords
- Supplementary vote – volba starostů v Londýně, Anglii a Walesu, dále Police and Crime Commissioners
- Proporční – 1999-2019 - evropské volby mimo Sev. Irsko

Volební systémy - proporcionalita

Proportionality of electoral systems for UK legislatures (Gallagher index)

ifg

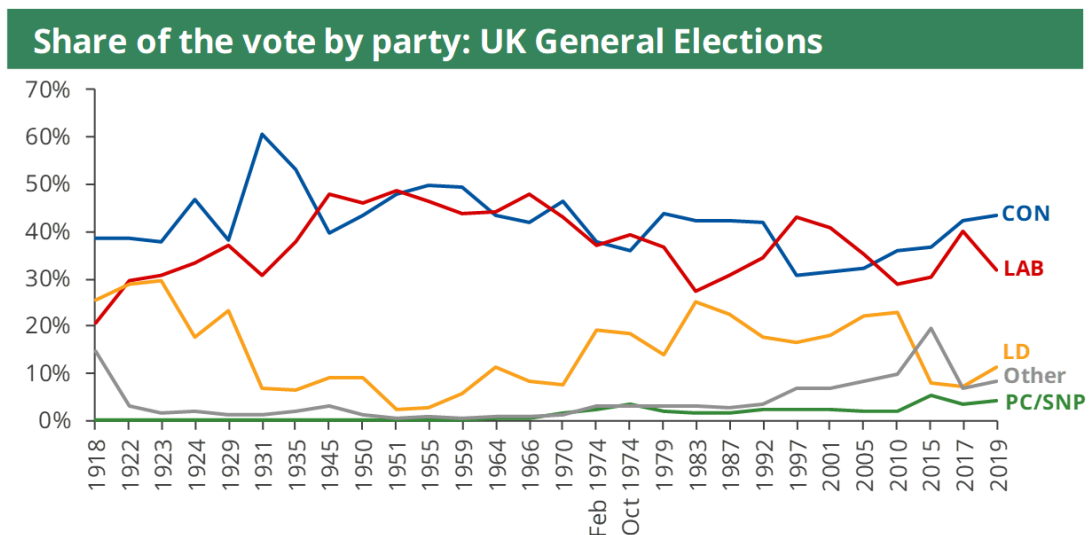

Source: Institute for Government analysis of Gallagher L, Election indices dataset, 2019, retrieved April 4 2019, <https://bit.ly/3a3vRct> and BBC election data, 2021. Note: for Scottish and Welsh parliament elections, the measure used for vote share is the share of the regional list vote.

CC BY-NC

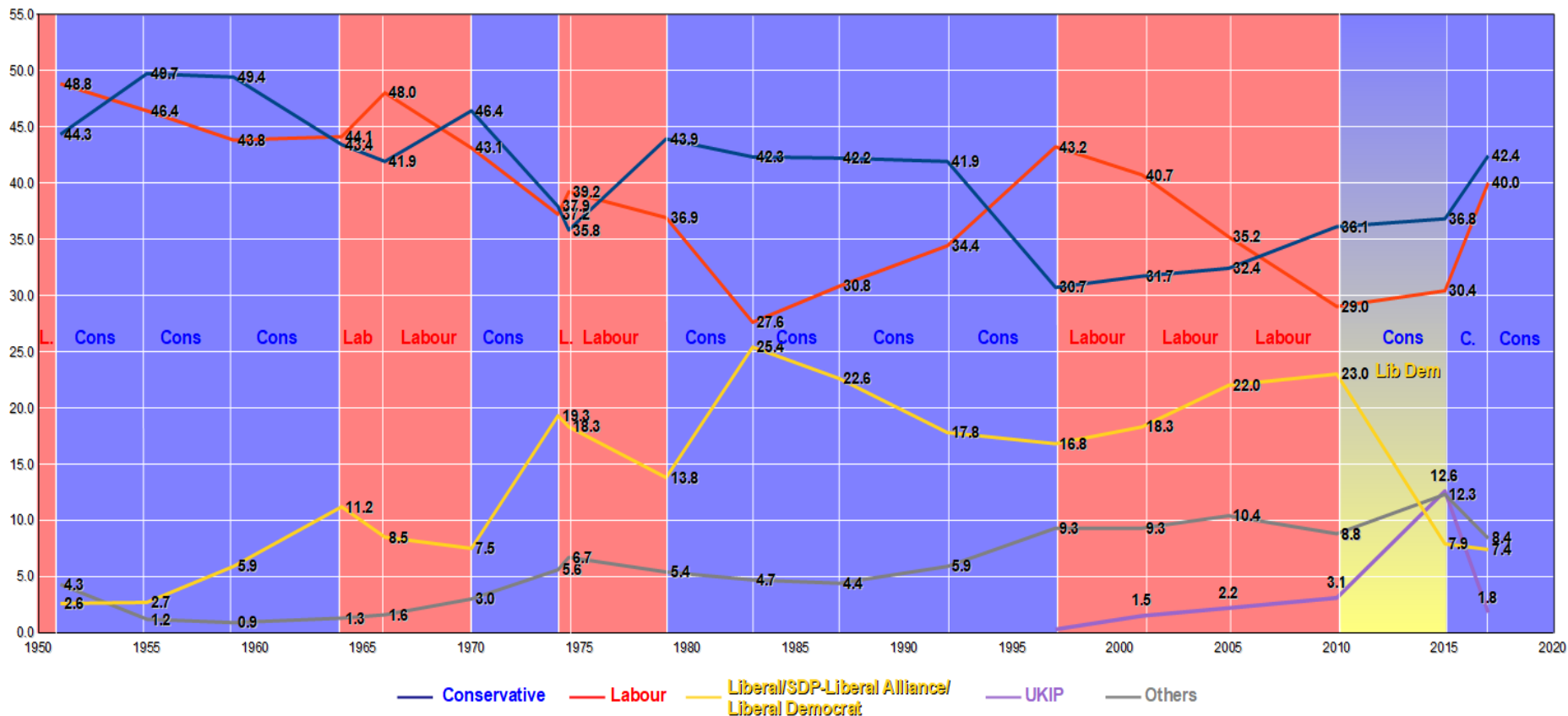
Politické strany

- Dualismus – Toryové x Whigové
- Dualismus – konzervativci versus liberálové
- Vznik a etablování Labour Party
- Nový dualismus – konzervativci versus labouristé
- Regionální strany – SNP a PC
- Severoirské strany

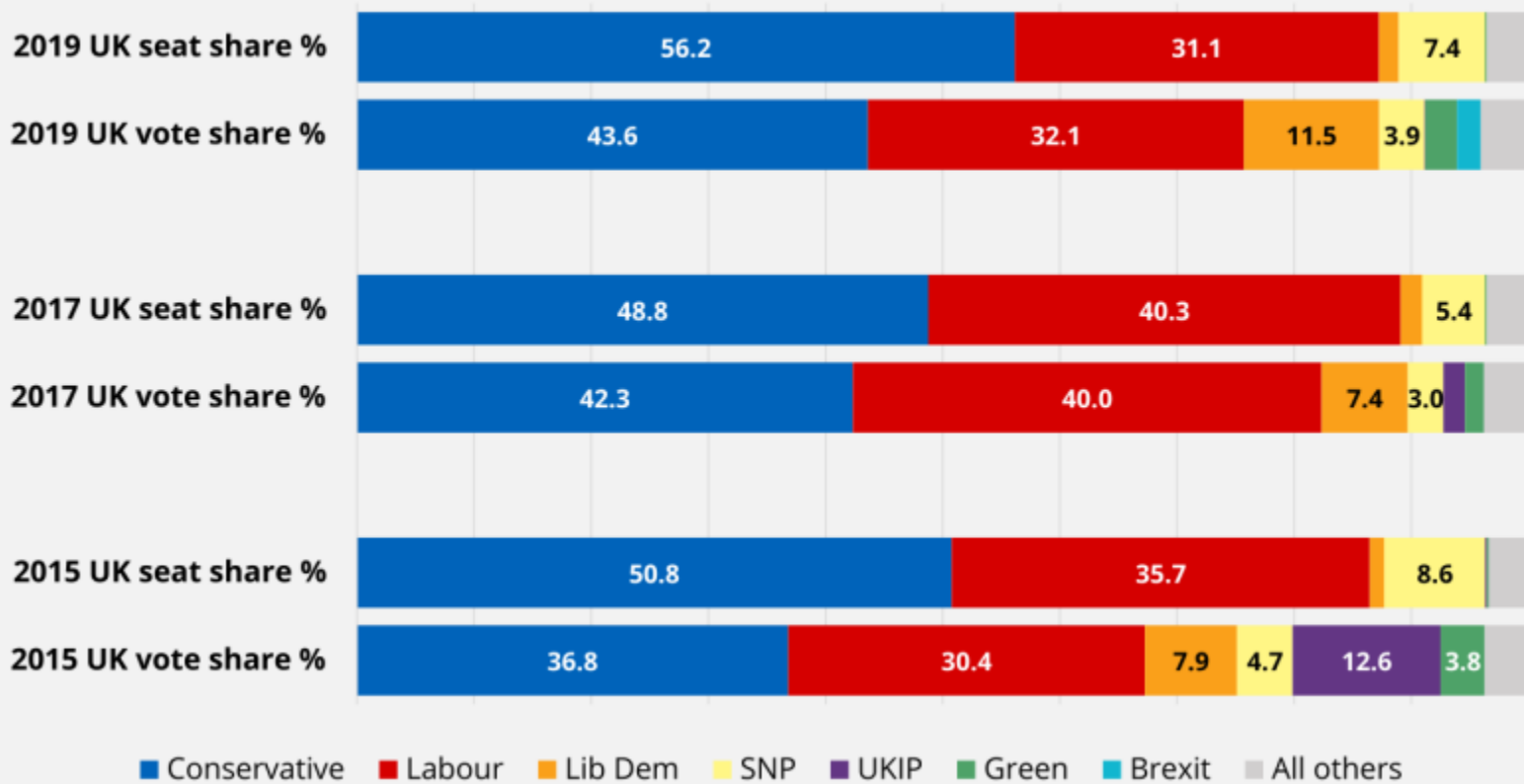

UK general election vote share and resultant governments (1950-2017)

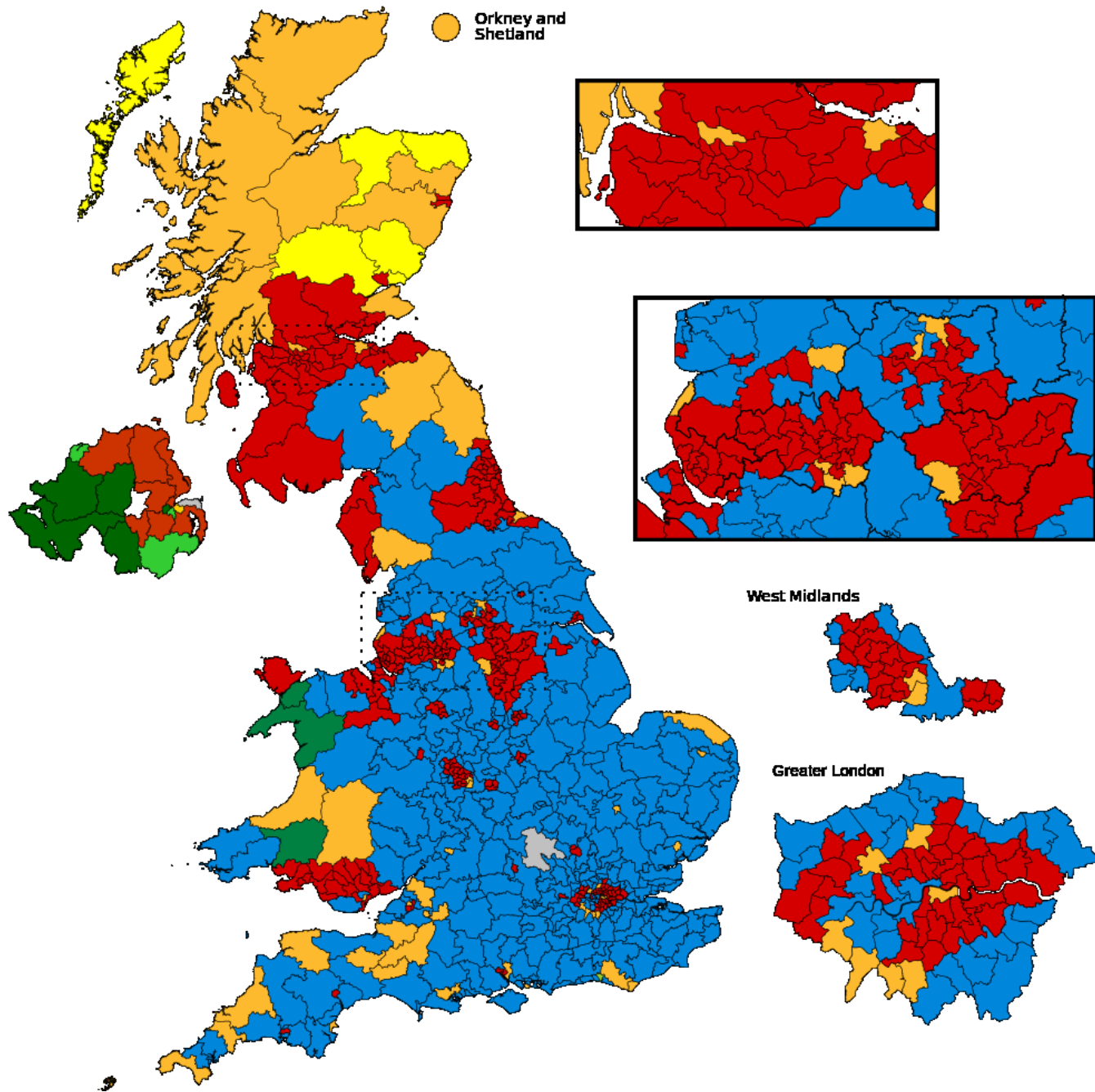
House of Commons a FPTP

In GE 2019 the Conservatives and the SNP boosted their ratio of seats-to-votes

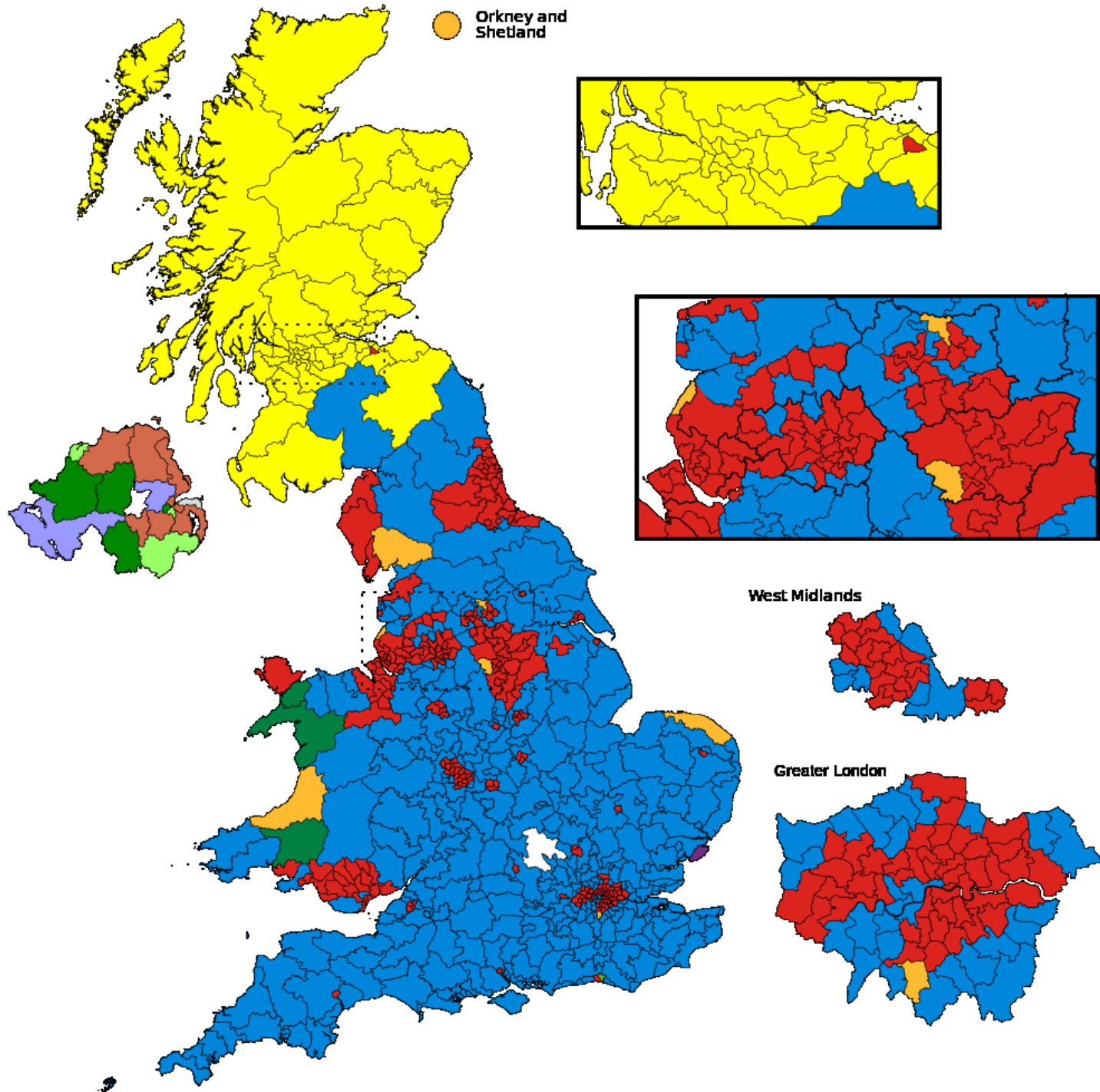
2010

výsledky

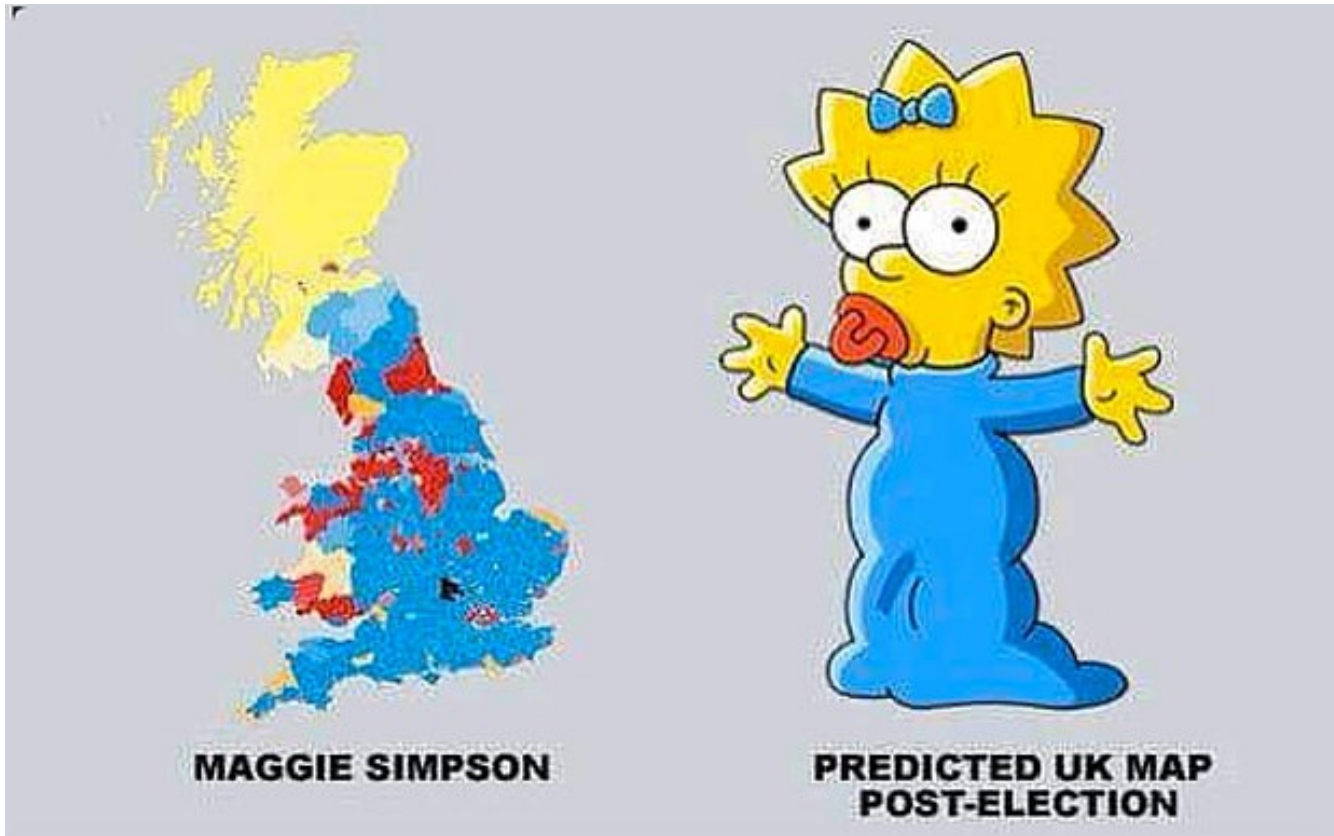

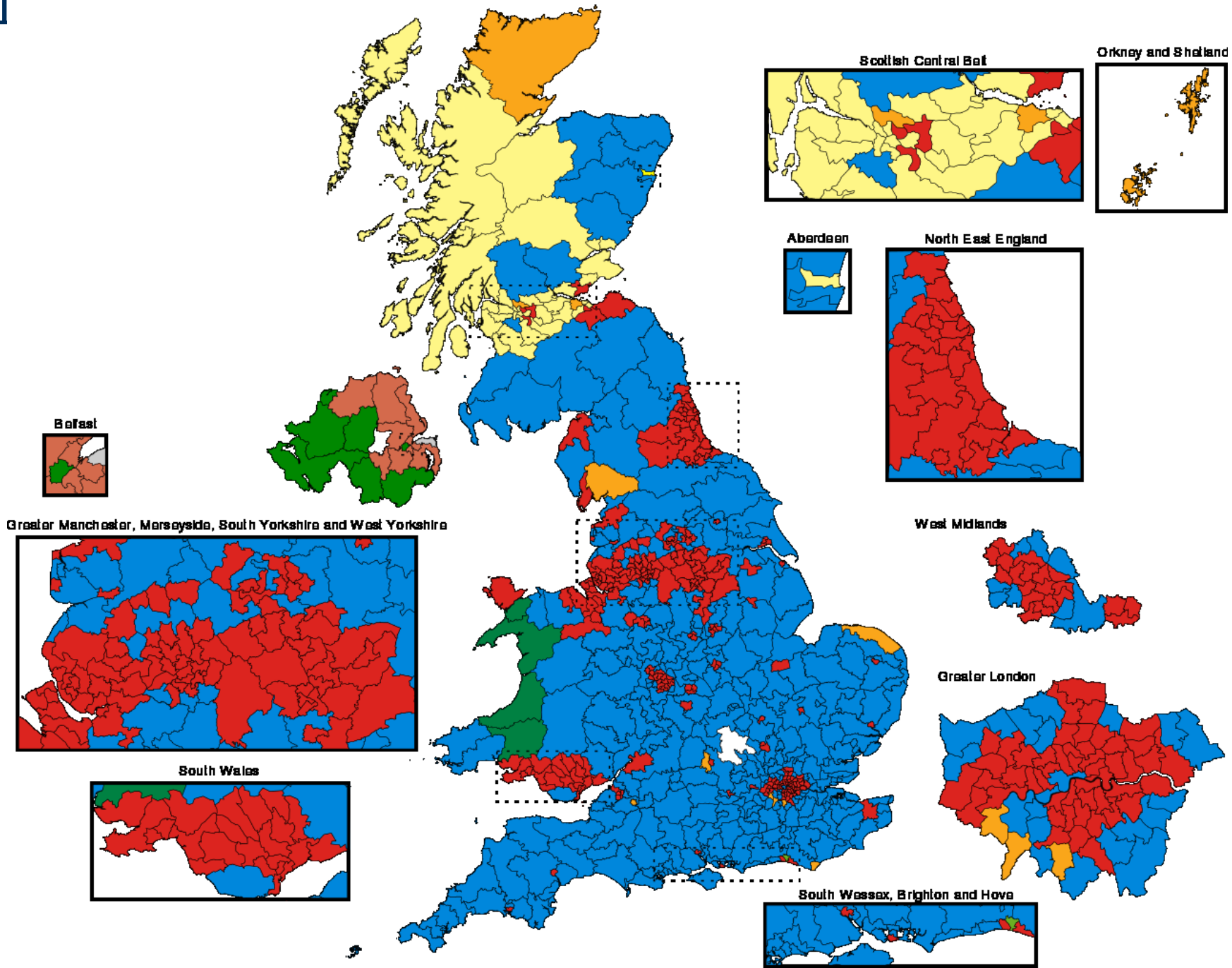
2015

výsledky

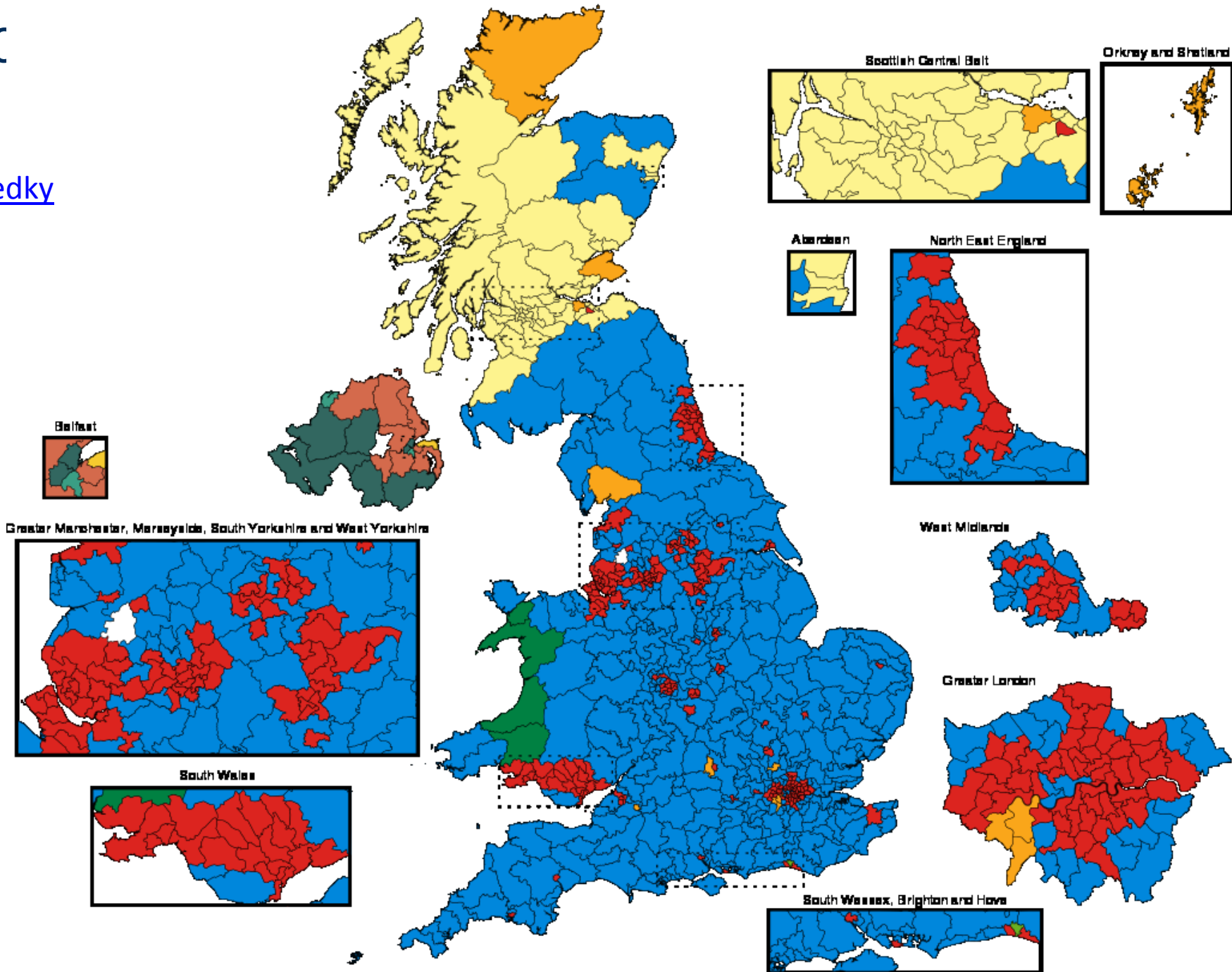
„Maggie“

20

výsledky

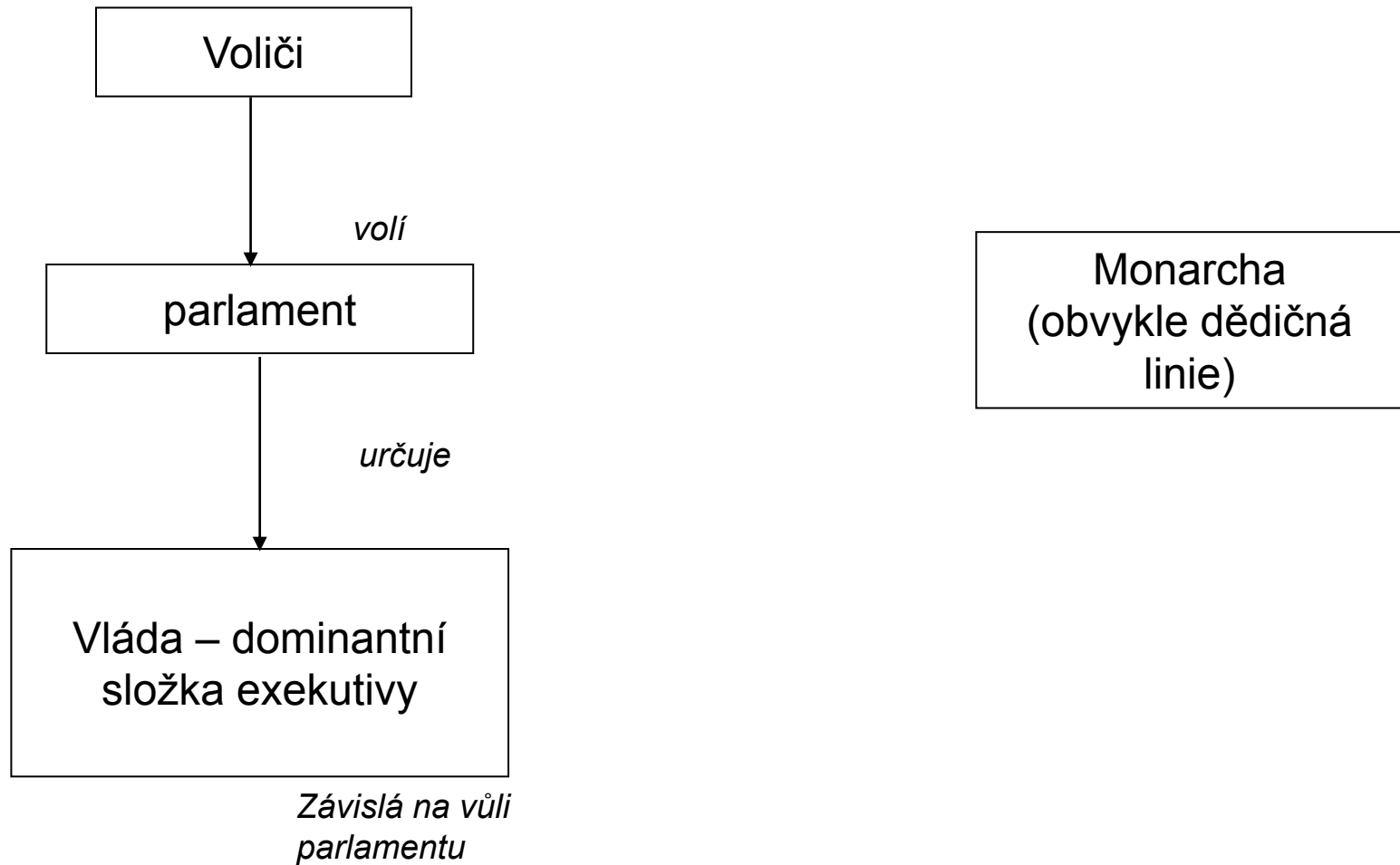

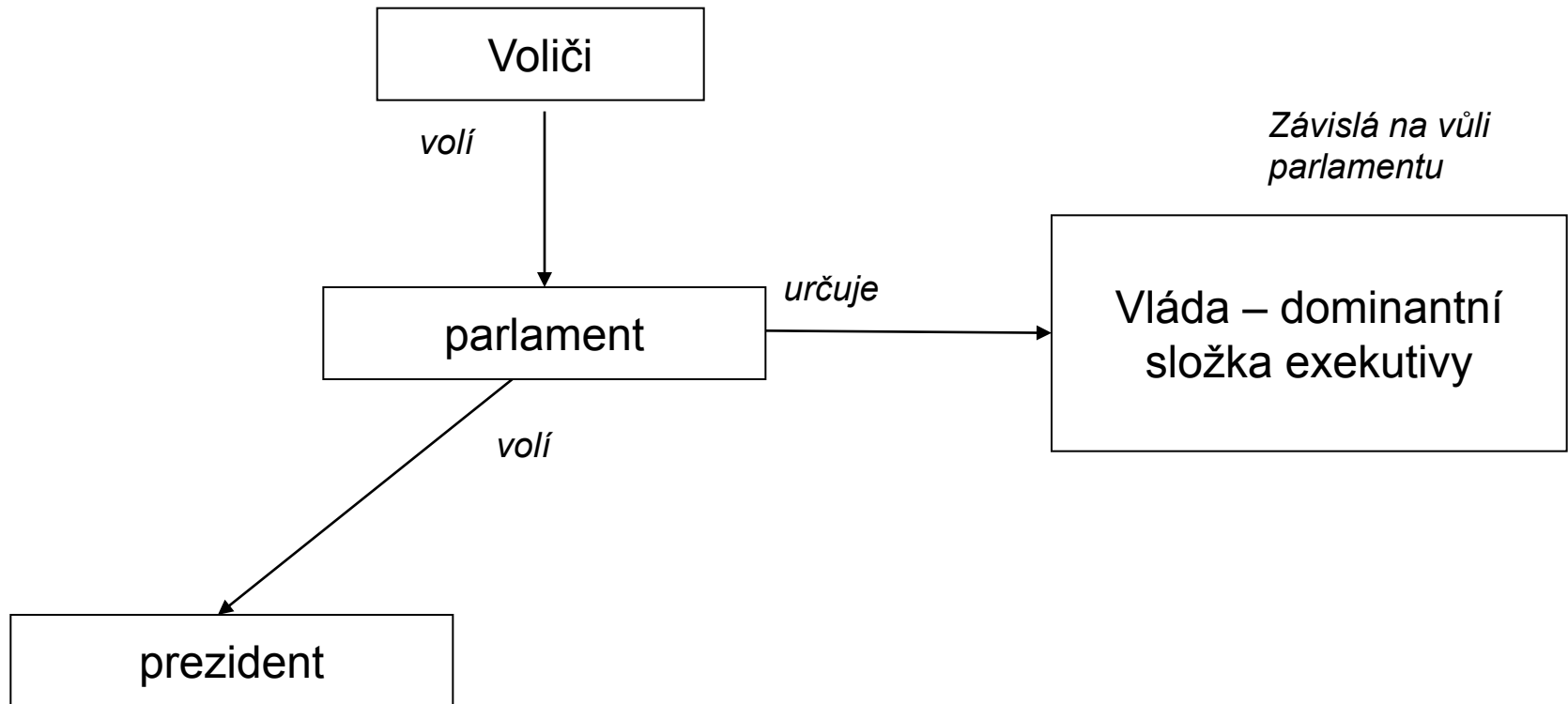
[vysoká škola]

DALŠÍ VARIANTY PARLAMENTNÍCH REŽIMŮ

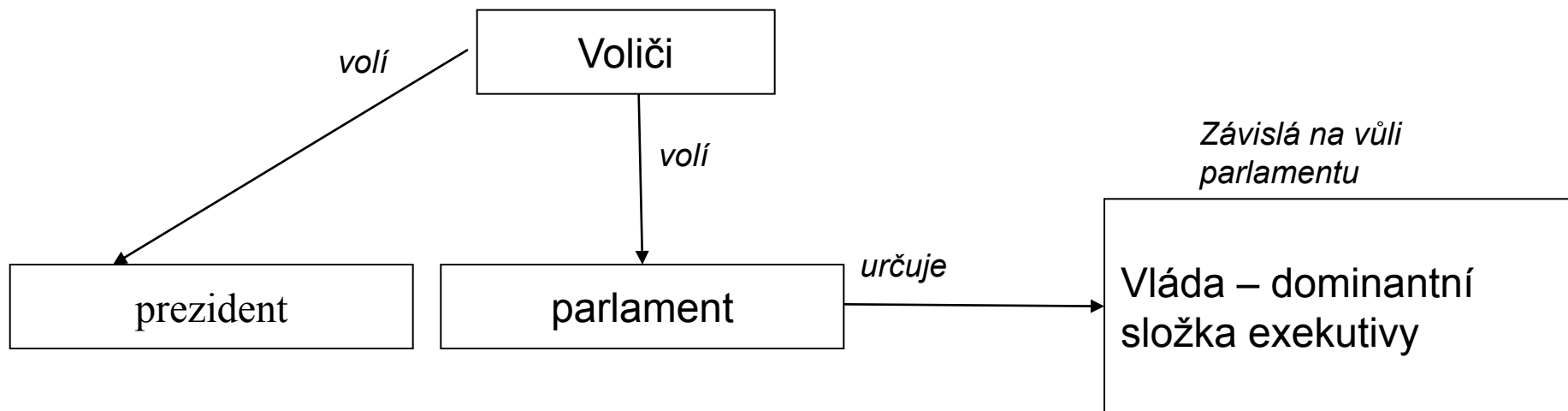
Parlamentní režim (konstituční monarchie)

Parlamentní režim (nepřímo volený prezident)

Parlamentní režim (přímo volený prezident)

Negativní parlamentarismus

- Vláda nepotřebuje aktivní podporu většiny, postačí tolerance většiny
- Vláda vládne tak dlouho, dokud jí není vyslovena nedůvěra většinou hlasů
- Platí presumpce důvěry
- Vláda s volbami nutně demisi nepodává
- Např. Švédsko, Dánsko, Rakousko, Norsko, Austrálie, Nový Zéland, Spojené Království, Nizozemsko
- Mezi jednotlivými příklady však existují jisté odlišnosti

- Vláda potřebuje aktivní podporu většiny, vyjádřenou formálním hlasováním o důvěře, nebo osobě premiéra či vládním programu
- Hlasování může mít různé formy, podstata ale zůstává stejná
- Ještě zesiluje stav, kdy vládě vyjadřují důvěru obě komory parlamentu (např. Itálie)
- Vláda v souvislosti s volbami obvykle podává demisi
- Např. Česko, Řecko, Itálie, Španělsko, Německo, Bulharsko, Slovinsko, Finsko, Belgie...
- Jinou související otázkou je konstruktivní vyjádření nedůvěry (Německo, Španělsko, Maďarsko, Polsko, Izrael a Slovinsko), resp. podmínky pro vyjádření nedůvěry (charakter většiny)

Typologie parlamentarismu

(konstitucionalistický přístup - V. Klokočka)

- Model britského parlamentarismu
- Parlamentarismus v ostatních konstitučních monarchiích
- „Klasický“ republikánský parlamentarismus
- Racionalizovaný parlamentarismus
- Prezidiální parlamentarismus (odpovídá víceméně kategorii poloprezidentského režimu)

Model britského parlamentarismu

- Ostatní westminsterské modely
- Kanada, Austrálie, Nový Zéland, státy v Karibiku...
- často federace
- obvykle psané ústavy
- většinové systémy (FPTP/AV) nebo MMP
- bipartismus/bipolarismus
- silná pozice PM – převaha nad parlamentem
- obvykle bikameralismus, u federací symetričtější
- modelu se blíží i některé parlamentní republiky – zj. Indie

Parlamentarismus v ostatních konstitučních monarchiích

- Různé formy a podoby praktického fungování
- Severské občanské monarchie – spíše převaha parlamentu (hlavně Švédsko), silná tendence ke konsenzu, většinové nebo menšinové vlády, slabé postavení panovníků – zj. Švédsko
- Monarchie v zemích Beneluxu – formálně silnější postavení panovníka, převaha parlamentu, vymyká se federalizovaná Belgie s velmi složitým modelem
- Španělsko – racionalizovaný parlamentarismus, konstruktivní vyjádření nedůvěry, silný premiér, bikameralismus, regionalizovaný stát

Klasický republikánský parlamentarismus

- Převaha parlamentu nad vládou a premiérem
- Vládní nestabilita
- Koaliční vládnutí
- Příkladem jsou Itálie, Francie (III. republika), Československo (1918-1938 a 1990-1992), Česká republika a Slovensko...
- Modifikací pak např. Rakousko s posíleným prezidentem i kancléřem

Racionalizovaný parlamentarismus a prezidiální parlamentarismus

- Oslabení parlamentu a posílení exekutivy
- Do hloubky budou pojednány později
- Prezidiální parlamentarismus nicméně nepatří do kategorie parlamentního modelu, nýbrž modelu poloprezidentského

Typologie parlamentarismu

(politologický přístup - G. Sartori)

- Premiérské (kabinetní, kancléřské) režimy – Velká Británie, Německo
- Parlamentarismus s převahou parlamentu – Nizozemsko, Česko
- Parlamentarismus s rozhodujícím vlivem politických stran – partitokracie (italská 1. rep.) nebo predominance jedné strany (Švédsko, Norsko, Japonsko...)

Postavení evropských premiérů v parlamentarismu

- *První nad nerovnými* (UK) – vůdce strany, který v podstatě nemůže být sesazen, jmenuje a mění členy vlády podle vlastního rozhodnutí – vládne svým ministrům, má nad nimi převahu
- *První mezi nerovnými* (Německo) – nemůže být sesazen prostým hlasováním parlamentu, může sesazovat ministry, ministři však jeho ne
- *První mezi rovnými* (většina kontinentálních parlamentních režimů) – stojí a padá se svými kabinetem, musí akceptovat ministry navržené stranou či koaličními partnery, malá kontrola personálního složení

Premiérské (kancléřské) režimy

Velká Británie

- Vlášda strany, která vyhrála volby — její lídr se automaticky stává premiérem
- Faktory moci premiéra
 - ústavní zvyklosti — zj. síla k rozpuštění dolní parl. komory
 - síla a soudržnost vládní strany — obvykle absolutní většina, účinná kontrola poslanců
 - postavení lídra vítězné strany

Německo

- Slabší podoba — koalichní vlády, menší pravomoci kancléře
- Faktory moci kancléře
 - ústava — volba kancléře Bundestagem, konstruktivní vyjádření nedůvěry (racionalizovaný parlamentarismus)
 - síla a soudržnost vládní strany
 - postavení uvnitř vlastní strany

Parlamentarismus s převahou parlamentu (čistý)

- Plná závislost vlády na parlamentu - kabinet neřídí legislativu
- Složitý postup rozpouštění parlamentu X jednoduchý způsob vyjádření nedůvěry vládě
- Zpravidla stranická fragmentace a složité koaliční vládnutí
- Moc není sjednocená, naopak je roztroušená a atomizovaná
- Nejasná odpovědnost za vládnutí (ale i opoziční činnost a sliby)
- Mnohdy i slabá stranická disciplína – svévole poslanců vázaných např. na své regionální organizace více než na centrální vedení
- Nízká akceschopnost kabinetů

Parlamentarismus s převahou politických stran / strany

- Dvě formy
 1. Partitokracie - vláda stran
 2. Existence jedné silné (tzv. predominantní) strany, která má po dlouhý čas (min. tři volební období) v rukou absolutní většinu parlamentu a tudíž i ve vládě
- Dělbba moci pak neprobíhá napříč institucemi exekutivy a legislativy, ale napříč vládnoucí koalicí a jejími lídry, resp. predominantní stranou (jejími křídly, frakcemi a osobnostmi)

Parlamentsy dle stylu fungování

- Parlamentsy proslovů
 - Anglosaské prostředí s jasnými dělítky mezi vládou a opozicí
 - Návrhy zákonů doznávají v parlamentu malých změn
 - Půda parlamentů se stává hlavním kolbištěm
 - Question times
 - Střety mezi ministry a stínovými ministry
- Parlamentsy pracovní
 - V zemích, kde vláda má slabší postavení a musí o podobě svých návrhů diskutovat s opozicí + v zemích, kde mají členové parlamentu rozsáhlou zákonodárnou iniciativu
 - Důležitá role výborů, komisí, zpravodajů a poslaneckých klubů
 - *Příkladem je Itálie nebo Česko*

[vysoká škola]

POLOPREZIDENTSKÉ REŽIMY: MODELOVÝ PŘÍPAD FRANCIE

Politické systémy 2022/23

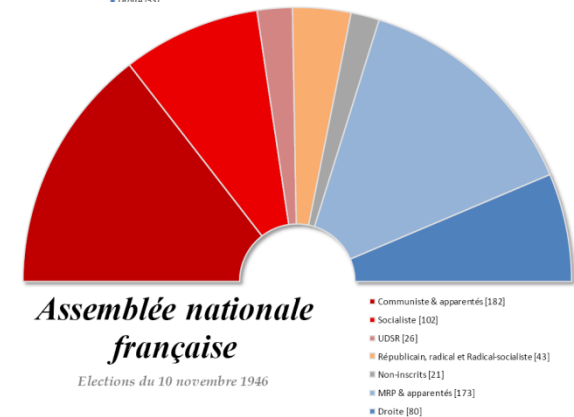
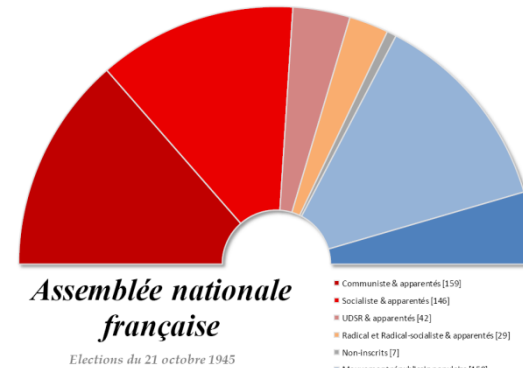
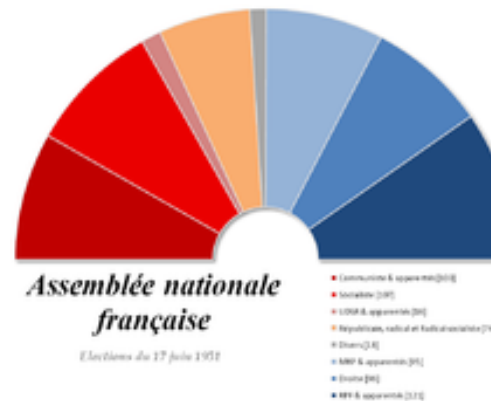
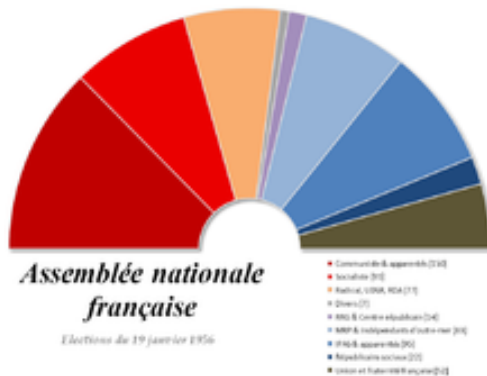

Historické proměny

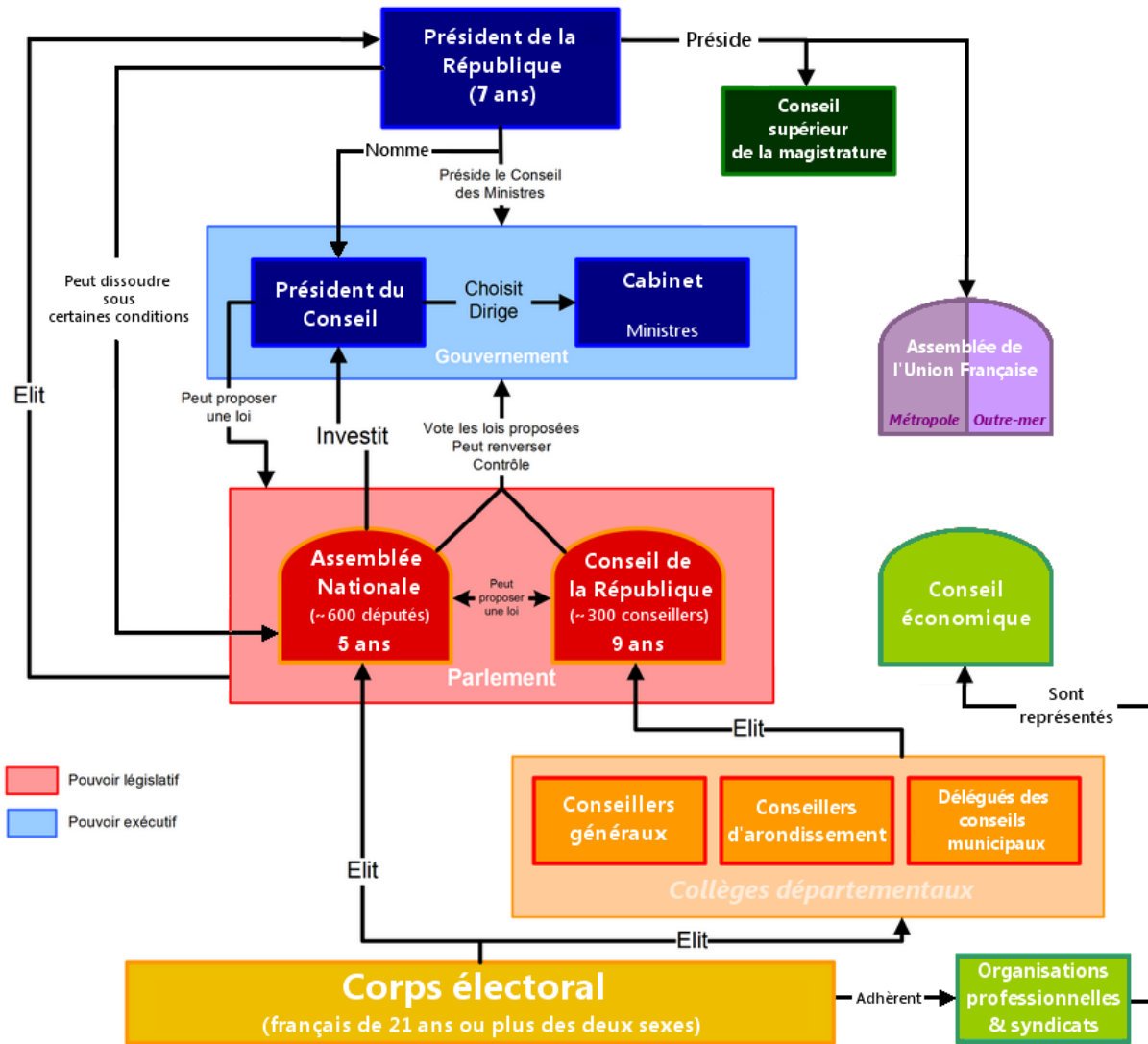
- Střídání republik a monarchií různého typu
 - Velká francouzská revoluce – monarchie
 - I. republika (1792-1804)
 - jakobínské období
 - období direktoria
 - První císařství
 - Červencová monarchie (1830-1848)
 - II. republika (1848-1852)
 - Druhé císařství (1852-1870)
 - III. republika (1870-1940)
 - Nacistická okupace a Vichistická Francie (1940–1945)
 - IV. republika (1946-1958)
 - V. republika (od roku 1958-?)

III. a IV. republika

- III. republika (1871-1940)
- IV. republika (1946-1958)
- klasické parlamentní demokracie s převahou zákonodárné moci nad výkonnou
- rozhodování v rukou zákonodárneho sboru, nestabilita, časté vyslovení nedůvěry vládě
- partitokracie
- silné antisystémové strany: komunisté a poujadisté a do jisté míry i gaullisté

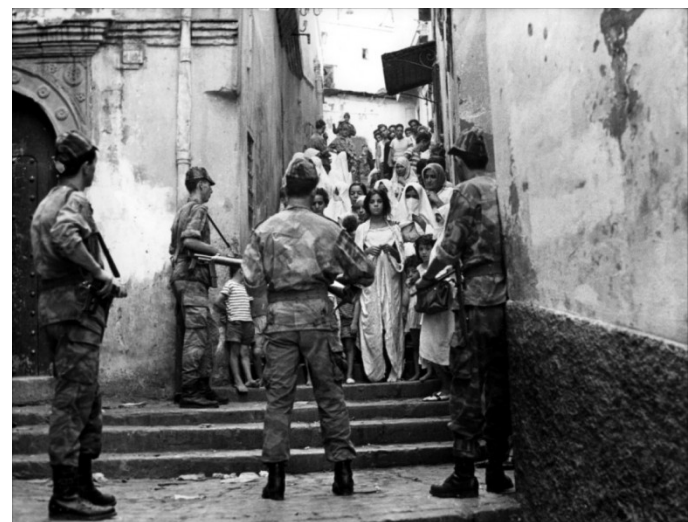

IV. republika

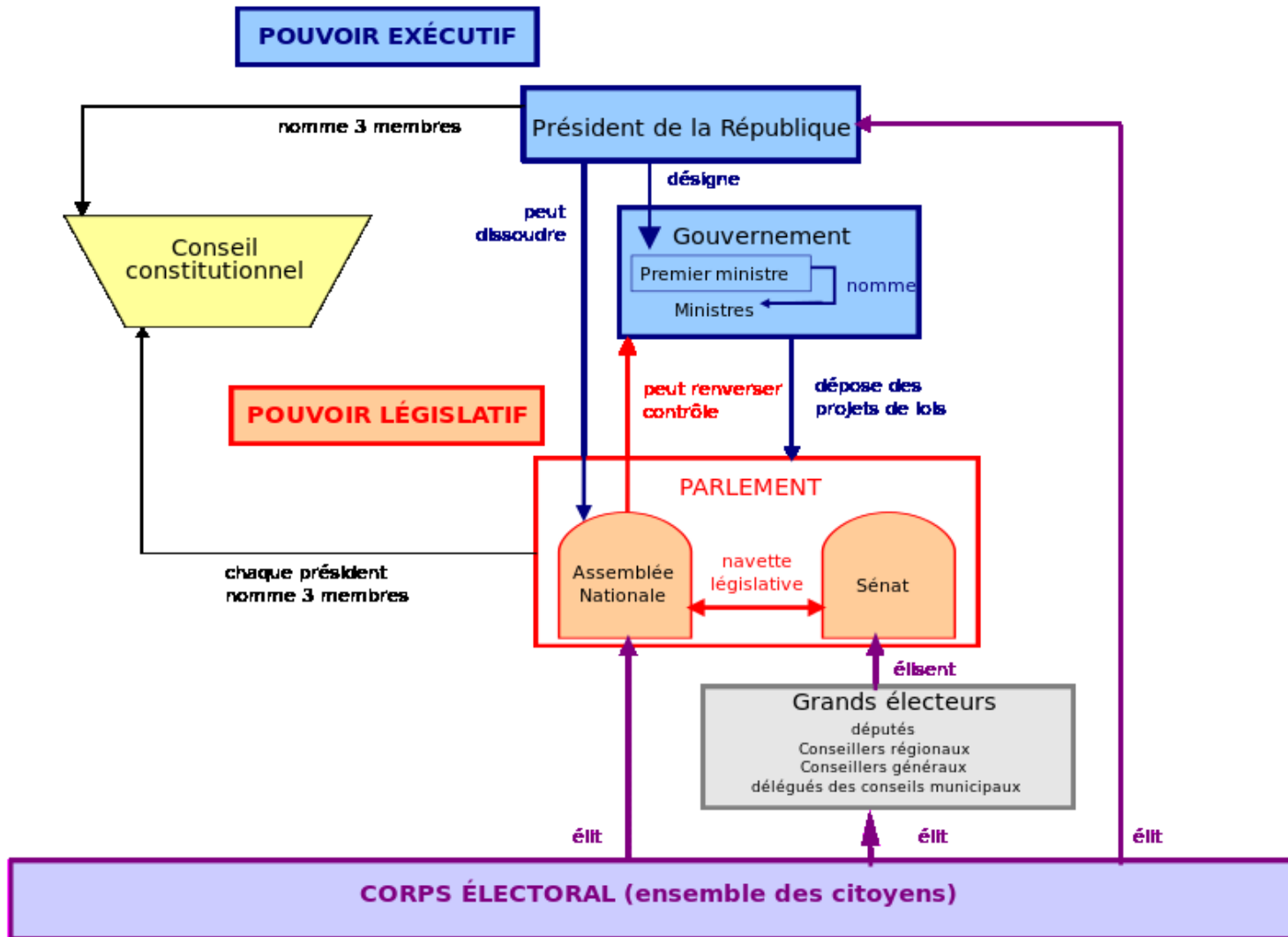

Vznik V. republiky

- Hluboká politická krize IV. republiky způsobená vládní nestabilitou (za 12 let 21 vlád!) a především situací v Alžírsku
- Krize hrozila přerůst v občanskou válku
- Armáda usilovala o zachování Alžírsku jako francouzské kolonie a zároveň osnovala spiknutí proti politické moci – nakonec se skutečně a opakovaně pokusila o vojenský převrat
- Do této situace se vrací de Gaulle a je jmenován premiérem
- Ještě v roce 1958 – konkrétně na konci září – je přijata nová ústava, kterou začíná V. republika

V. republika

Francie – zdroje poloprezidentského režimu

- Ústava Páté republiky, posilující prezidenta jako rozhodující složku exekutivy
 - z hlediska: a) pravomocí, b) dlouhého volebního období – původně 7 let, od roku 2002 zkráceno na 5 let a sladěno s volebním obdobím Národního shromáždění (NS)
- Politická praxe nastolená prezidenty počínaje Ch. de Gaullem
 - maximální využívání ústavou daných pravomocí, někdy i nad její rámec
 - viz odvolávání premiéra
 - předsedání Radě ministrů
 - provázanost s politickou stranou, resp. politickým blokem, který má převahu v NS – prezident je jeho reálným obvykle lídrem
 - výběr slabého a na prezidentovi závislého premiéra

- Volen přímo dvoukolovým systémem (*do r. 1962 volen kolegiem volených představitelů – cca 80.000*)
- Arbitr nad respektem k Ústavě, nad fungováním veřejných mocí a kontinuitou státu, garant národní nezávislosti, územní integrity, respektování dohod a smluv
- **pravomoci:**
 - jmenuje a v praxi odvolává premiéra a na jeho návrh pak ostatní ministry
 - předsedá Radě ministrů
 - vypisuje referenda
 - žádá o nové projednání zákona
 - jmenuje prezidenta Ústavní rady a třetiny jejích členů,
 - oblasti zahraniční a vojenské politiky,
 - po konzultaci s premiérem a předsedy obou komor parlamentu rozpouští Národní shromáždění (jednou do roka)

Vláda

- uskutečňuje politiku premiéra, stanovenou prezidentem, nebo jeho vlastní v době kohabitace
- plní úkoly státní správy, spravuje finance, podílí se na přípravě běžných zákonů
- 35-40 členů
- odpovědná NS – v principu negativní parlamentarismus
- inkompatibilita členství ve vládě s funkcí poslance a senátora
- postavení premiéra -

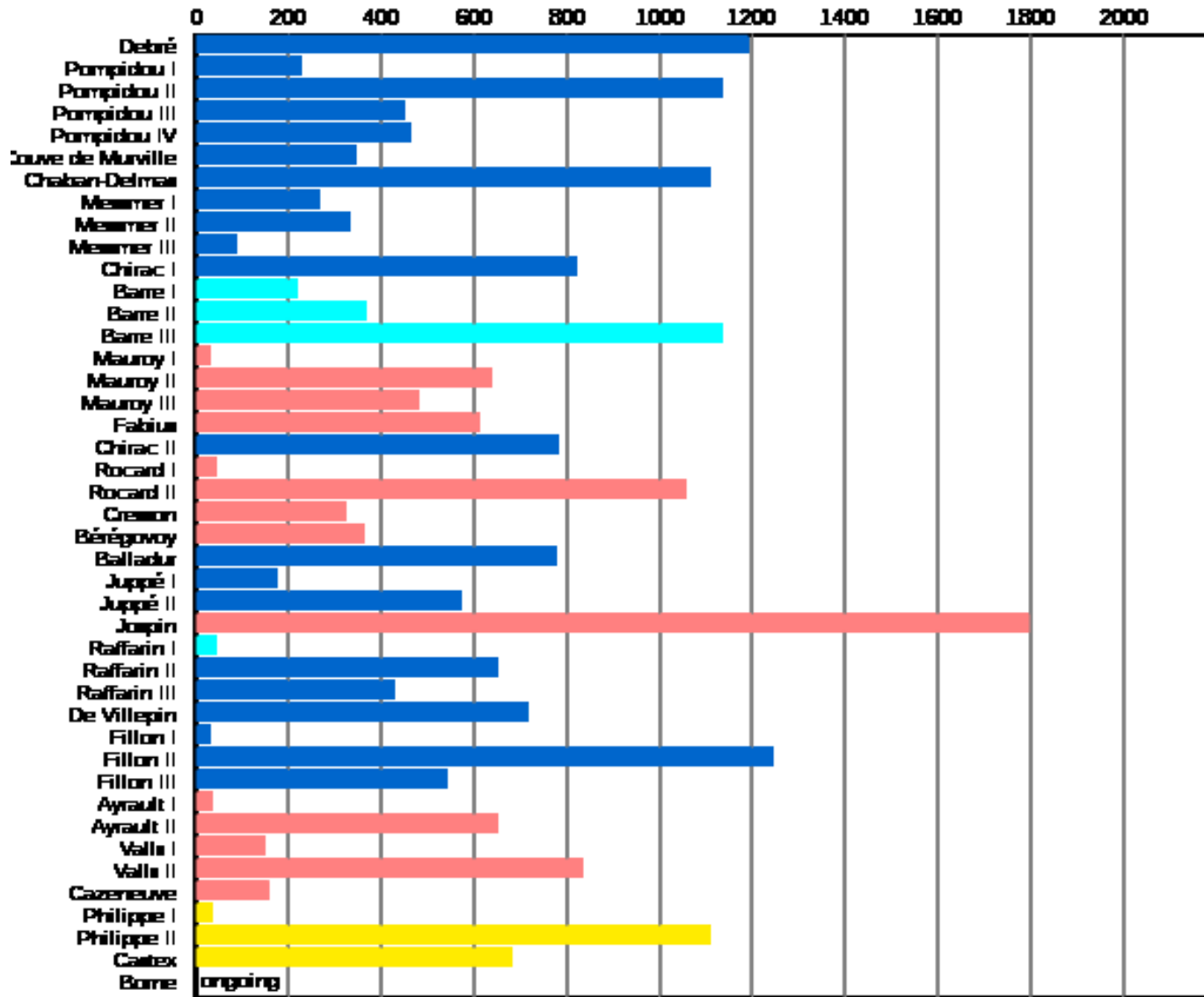

Rada ministrů

- orgán k projednávání a přijímání některých aktů výkonné moci: předkládání vládních návrhů zákonů, jmenování vyšších státních úředníků a vojenských důstojníků
- členy jsou prezident, který jí předsedá, premiér, služební ministři a někdy i nižší ministři (tedy náměstci či státní tajemníci)
- schází se každý týden v sídle prezidenta
- Prezident jejím prostřednictvím řídí výkonnou moc, kontroluje vývoj a provádění vládní politiky; slouží v době souhlasných i nesouhlasných většin

Length of french governments under the Fifth Republic in days

- Dvoukomorový parlament – asymetrický bikameralismus
 - **Národní shromáždění**
 - 577 poslanců (555 z Francie, 17 DOM, 5 TOM)
 - volen na 5 let dvoukolovým většinovým systémem
 - za určitých podmínek může odvolat vládu
 - relativní většina v NS stačí k prosazení vládních zákonů
 - vydává zákony, projednává a schvaluje rozpočet
 - konečné slovo v legislativním procesu
 - **Senát**
 - 348 senátorů, včetně zástupců Francouzského společenství národů
 - stabilizační prvek, nerozpustitelný, volen na 6 let nepřímo prostřednictvím zhruba 150 000 obecních zastupitelů a dalších lokálních politiků, z poloviny obměňován po 3 letech
 - předseda plní funkci viceprezidenta
 - systém „*kyvadélka*“ (*la navette*) – při přijímání zákona je potřeba shodného návrhu obou komor

- posuzuje ústavnost právních předpisů
- kontroluje volební proces
- rozhoduje o uvolnění postu prezidenta republiky, pokud ten je nezpůsobilý vykonávat svou funkci.
- 9 členů: každé 3 roky jsou jmenováni 3 členové na devítiletý mandát - prezident a předsedové obou komor parlamentu
- členy jsou de iure doživotně všichni prezidenti republiky

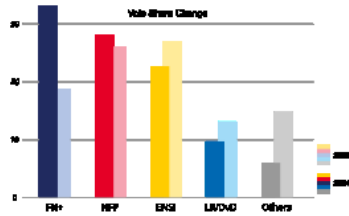
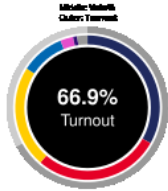
Volební systémy

- Prezident – dvoukolový většinový s uzavřeným druhým kolem (2 kandidáti); nominace 500 veřejně zvolených osob – jako jistá překážka pro extremistické kandidáty
- Národní shromáždění – dvoukolový většinový – 1. kolo absolutní většinový, do 2. kola ti, kdo získají aspoň 12,5 % hlasů všech voličů, ve 2. kole stačí relativní většina
- Senát – nepřímé volby, volí převážně komunální politici – koexistenční smíšený systém: dvoukolový ve třímandátových a poměrný ve vícemandátových obvodech

2024 French Legislative Elections

Élections Législatives Françaises de 2024

577 Seats to National Assembly | 289 for Majority
1st Round | Le Monde Count & Groupings Used

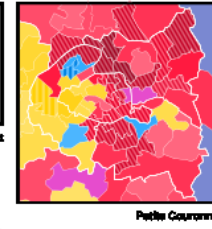
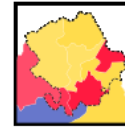
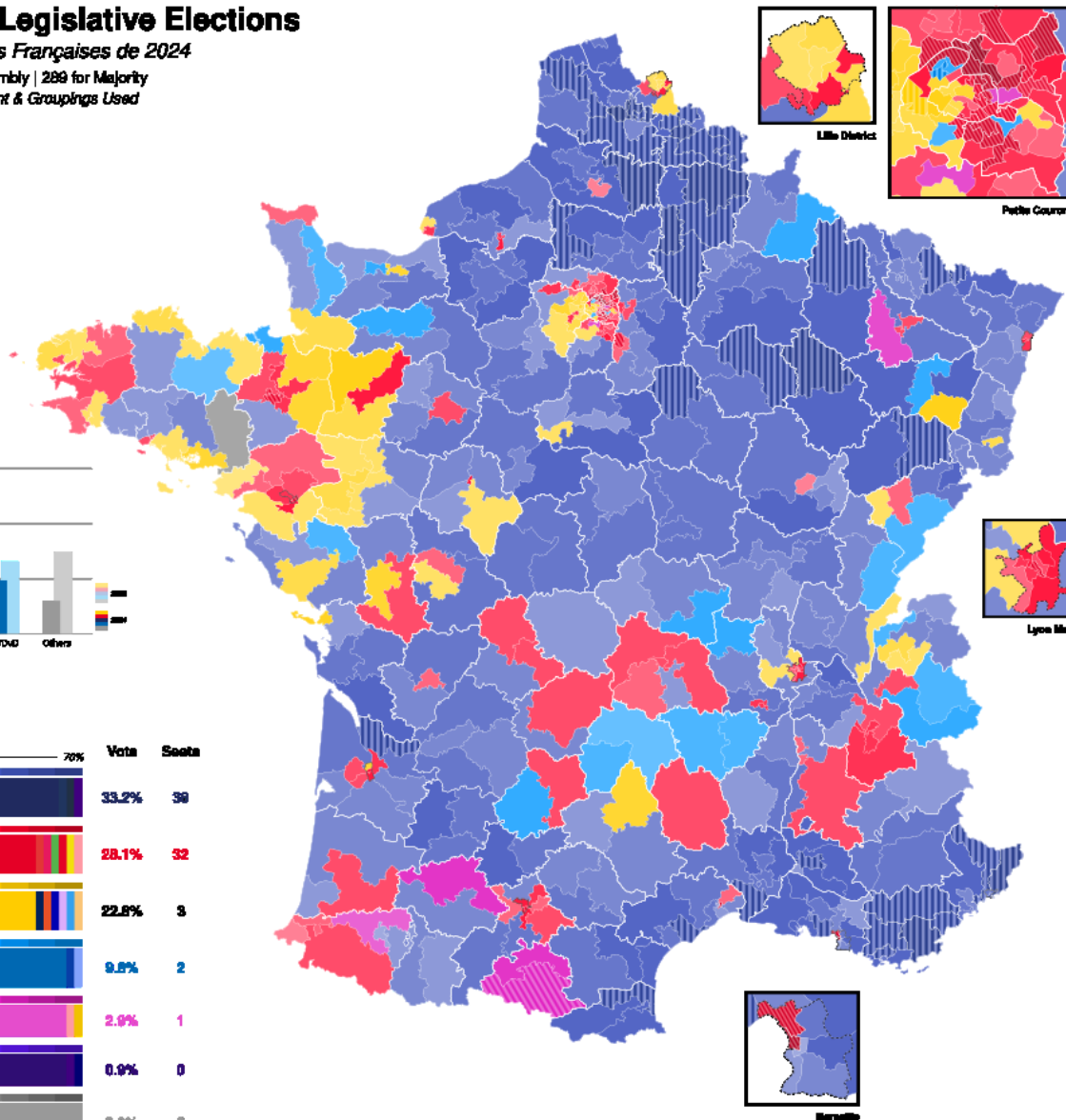
No Runoff

First Round Results

Party	Vote (%)	Seats
RN et Alliés <i>RN-DVD</i>	33.2%	36
Nouveau Front Populaire <i>LFI-PS-SELVA-PPF-PP-DVD</i>	28.1%	32
Ensemble! <i>RE-McDem-Hor-PP-UDI-DVD</i>	22.6%	3
Les Républicains (CNI) <i>LR-DVD</i>	9.8%	2
Dissident Gauche	2.9%	1
Dissident Droite	0.9%	0
Miscellaneous <i>inc. Regionalists</i>	2.3%	0

Candidates of small parties are grouped into various blocs for convenience. In the table of the first round, parties within various groupings did compete against each other.

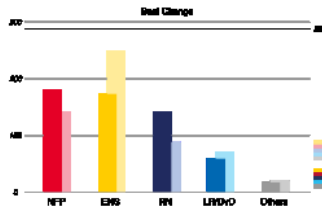
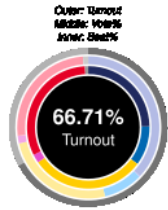
France Voters Overview

2024 French Legislative Elections

Élections Législatives Françaises de 2024

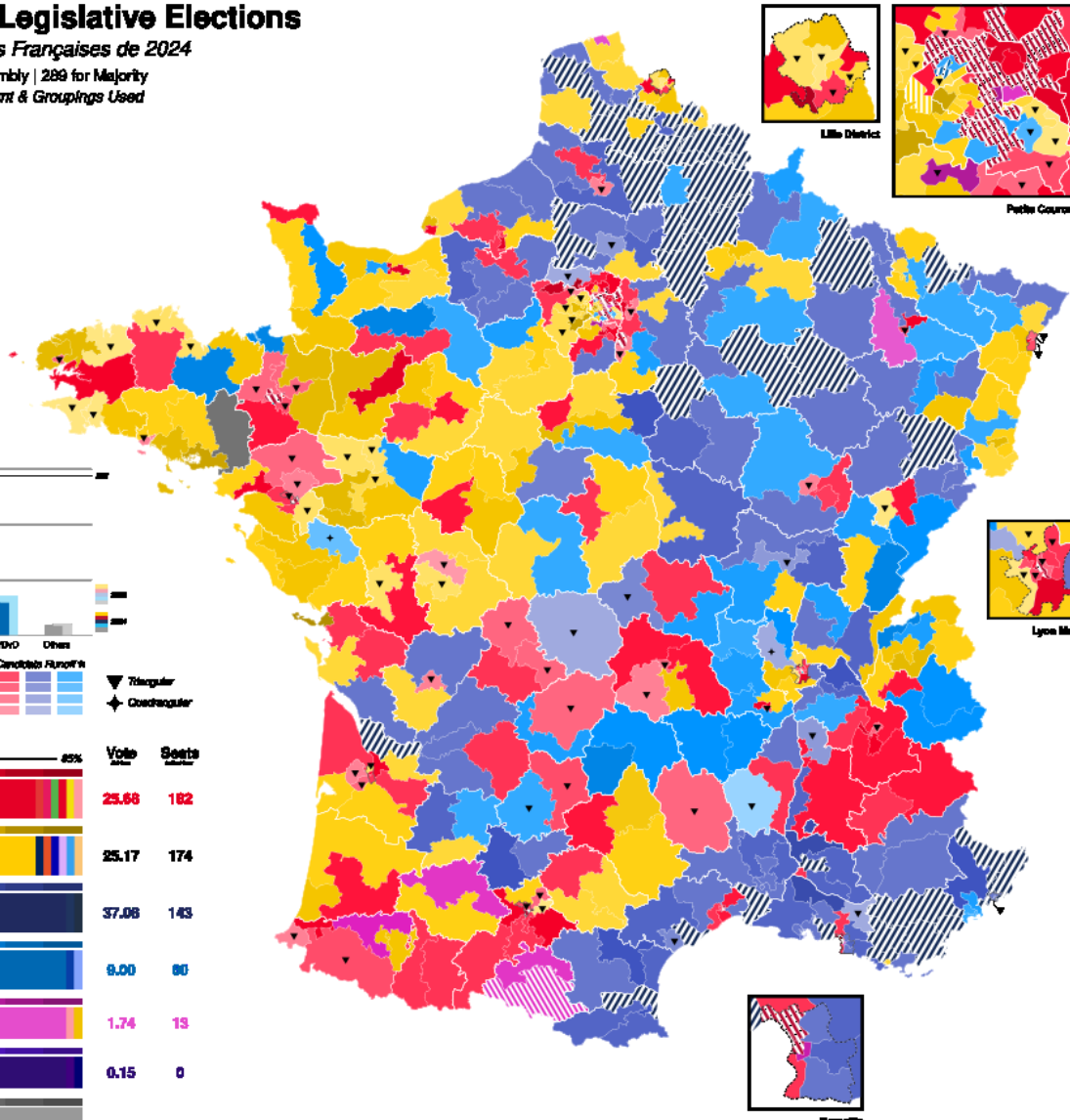
577 Seats to National Assembly | 289 for Majority
2nd Round | Le Monde Count & Groupings Used

Second Round Results

Group	Vote %	Seats
Nouveau Front Populaire <i>NFP</i> PS EELV PCF PP DVG	25.68	182
Ensemble! <i>RE</i> MoDem Hor FH UDI DVD	25.17	174
RN et Alliés <i>RN</i> LUD	37.08	143
Les Républicains (CNI) <i>LR</i> DVD	8.00	60
Dissident Gauche	1.74	13
Dissident Droite	0.15	0
Miscellaneous <i>inc. Regionalists</i>	1.20	8

Candidates of small parties are grouped into various blocs for operations. The symbols of the list and different parties within various groupings did compete against each other.

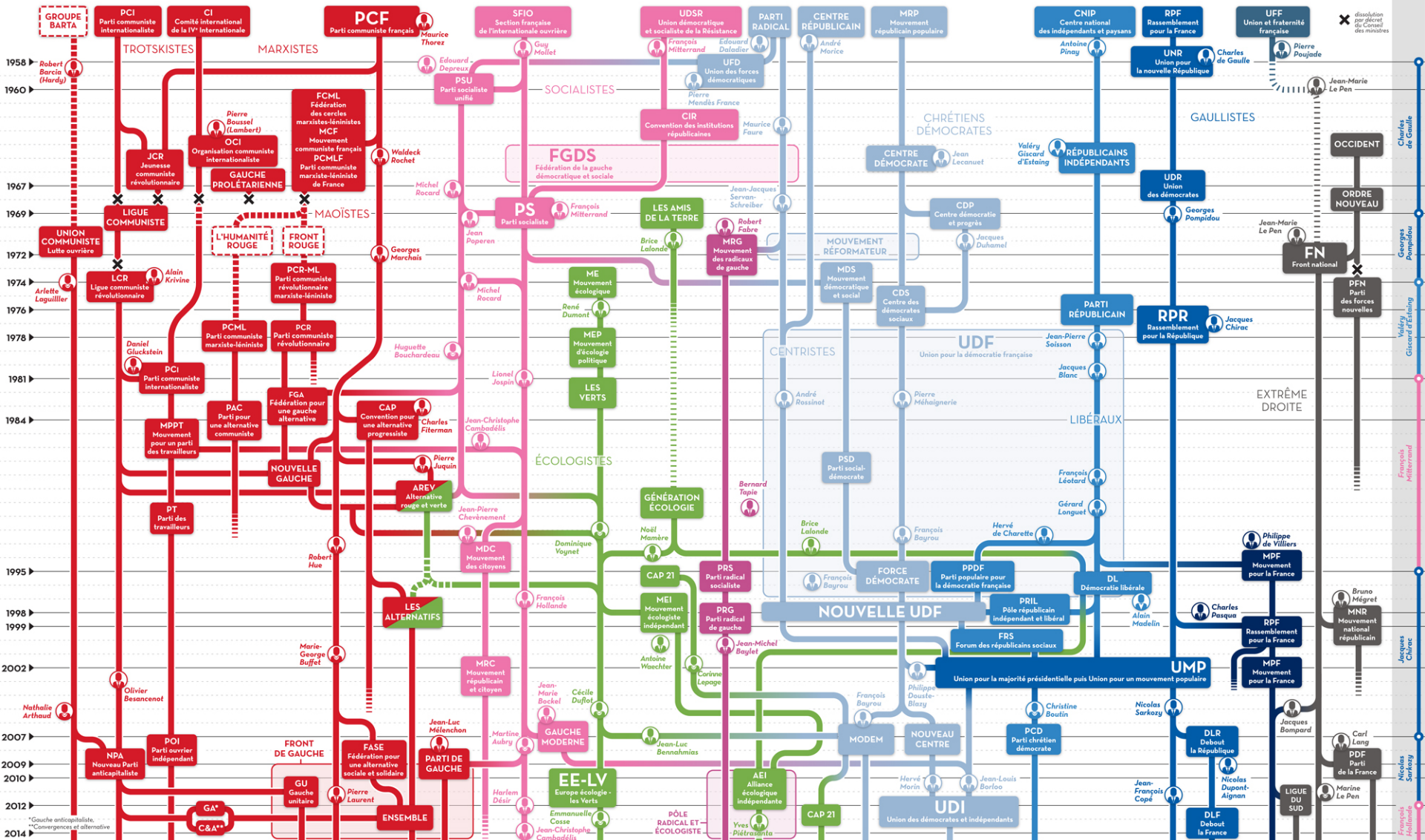
Obvody s více než dvěma kandidáty ve 2. kole

2024 – výjimečný a specifický případ (nebo pravidlo?)

- 306 obvodů se třemi kandidáty – nakonec zbylo 89
- 5 obvodů se čtyřmi kandidáty – nakonec zbyly 2

Rok	Počet obvodů
1988	11
1993	15
1997	105
2002	10
2007	1
2012	46
2017	1
2022	8
2024	311

LA GÉNÉALOGIE DES PARTIS DE LA V^E RÉPUBLIQUE

*Gauche anticapitaliste.
 **Convergences et alternative

disparition par décret du Conseil des ministres

Chirac de Gaulle

Georges Pompidou

Vladimir Giscard d'Estaing

François Mitterrand

Jacques Chirac

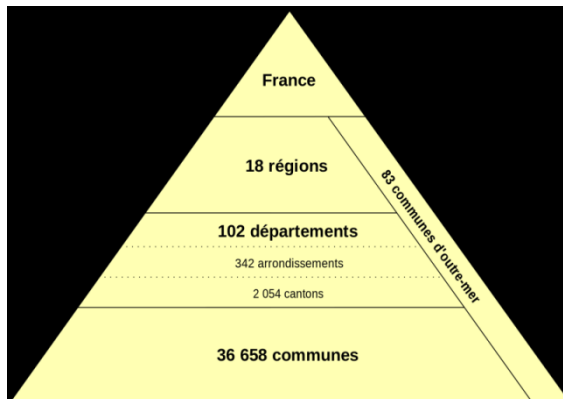
François Hollande

- Původně dvoupólová čtverylka – PS versus RPR, resp. PCF a UDF
- Následně vzestup nových stran v čele s FN, pokusy o sjednocení pravice (UMP), nová centristická uskupení
- Hlavní zlom představují volby v roce 2017, kdy dualismus levice versus pravice vystřídal dualismus centristé versus populisté (alias Macron versus Le Pen)
- Volby v roce 2024 ovšem znamenají další přelom z hlediska dynamiky fungování – jiné spojení pro 2. kolo a pro vytváření vlády – *otázka co bude dál???*
- Stejně tak je dnes otázkou, které strany vlastně lze považovat za relevantní – Národní sdružení (RN), Nová lidová fronta (NUPES nebo někteří z jejich členů?), macronovci (Ensemble + další?), gaullisté?...?

Územní správa ve Francii

Složité struktura

- Regiony
- Departementy
- *Arondissementy*
- *Kantony*
- Obce
- Zámořská území

[vysoká škola]

POLOPREZIDENTSKÉ REŽIMY: TEORETICKÉ REFLEXE A EMPIRICKÉ PŘÍPADY

Teoretická reflexe

- Vznik poloprezidentských režimů (PPR) souvisí se snahou o reformu parlamentního systému cestou oslabení moci parlamentu ve prospěch exekutivy – jde však jinou cestou než racionalizovaný parlamentarismus
- První případy: Výmarské Německo a Finsko – již mezi válkami
- Úvahy o samostatné kategorii až záležitost poválečná – souvisí s proměnou politického systému Francie
- Otázka legitimacy hlavy státu, která není odvozena od parlamentu, nýbrž přímo od lidu – někteří autoři právě přímou volbu považují za klíčovou podmínku pro definici PPR

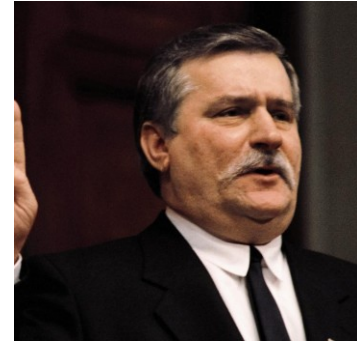
- Duverger - 3 kritéria PPR:
 1. Prezident je volen na základě všeobecného volebního práva,
 2. Prezident disponuje celkem rozsáhlými pravomocemi,
 3. Vedle něj v systému působí premiér a ministři, závislí na parlamentu
 - Střídání prezidentské a parlamentní fáze
 - Základ, ale i zdroj polemik – vágnost, inkonzistence
- Sartori – PPR je smíšený systém, kde se mění role prezidenta a premiéra
 - Prezident je voleb všelidovou volbou, ať už přímo nebo nepřímo na pevně dané období
 - Sdílí exekutivní moc s premiérem, což vytváří duální autoritu:
 - a) Prezident je nezávislý na parlamentu, není však oprávněn vládnout přímo nebo sám, jeho vůle je tlumočena vládou,
 - b) Premiér a kabinet představují instituce nezávislé na prezidentovi, ale závislé na parlamentu a potřebují podporu parl. většiny,
 - c) Duální struktura umožňuje různé vyvažování a přesouvání mocenské převahy
 - Ani tahle definice není bezproblémová – tato kritéria splňuje kdekterý parlamentní režim (vč. ČR)

- Příklad Finska

- Ústava z roku 1919 – nejvyšší exekutivní moc přiřkla prezidentovi na úkor premiéra: jmenování vlády, právo vydávat dekrety, vést zahraniční politiku, rozpouštět parlament, vyhlašovat předčasné volby; obecná vláda ale byla přiřčena kabinetu, jenž byl odpovědný parlamentu; prezidenta navíc nevolili voliči, ale speciální kolegium – polopřímá volba v rukou politických stran
- Postavení prezidenta souviselo s vývojem domácí i zahraniční politiky - změnu přinesl konec 2. světové války a postavení země jako poraženého státu – výsledkem bylo rozdělení na domácí politiku jako doménu vlády a zahraniční politiku jako doménu prezidenta – prezidenti Paasikivi a Kekkonen
- Kekkonen byl v úřadu od roku 1956 až do 80. let – faktický hlavní formátor vlád, kde jádro tvořili „jeho“ agráři, soc. dem. a také komunisté, naopak vyřazení byli na dlouhou dobu konzervativci; premiéry se stávali spíše nevýrazní politici – nízká stabilita vlád, časté prezidentské úřednické kabinetů; prezident zasahoval do jmenování konkrétních ministrů; navíc měl velmi dobré vztahy s vedením Sovětského svazu; teprve na sklonku se dostal do konfliktu s premiérem Koivistem (soc. dem.)
- Koivisto se stal později prezidentem a inicioval změny ústavy redukující pravomoci a postavení prezidenta; 1999 – nová ústava a tečka za PPR ve Finsku; větší pravomoci si prezident uchoval jen v zahr. pol.
- Teprve od začátku 90. let je prezident volen přímo - paradox

- Příklad Polska
 - Tzv. malá ústava neboli novela komunistické ústavy – přímá volba prezidenta, výrazné pravomoci: zahraniční a bezpečnostní politika včetně jmenování vlastních kandidátů do silových resortů
 - Silné postavení Lecha Walesy a jeho kohabitace s levicovou vládní koalicí (SLD)
 - Nová ústava přinesla příklon k parlamentarismu, přímá volba však zůstala dodnes

Formální versus faktický poloprezidencialismus

- Jiná kritéria než přímá volba
- Celkové postavení prezidenta – složité rozdělení na „ještě slabé“ a „již silné“
- Maurice Duverger a jeho pozice podle ústavy a podle praxe
- Otázka vůdcovství strany ve vládě a opozici
- Odpovědnost vlády nejen parlamentu, ale i prezidentovi – José Cheibub
 - Přímá – prezident může vládu či ministry odvolat
 - Nepřímá – prezident může vyvolat předčasné volby a ty mohou vést k pádu vlády – otázka z čí vůle – vlastní nebo parlamentní, otázka dlouhodobého nevyužívání této pravomoci
- Příklad Rumunska
 - prezident může rozpustit parlament po konzultaci s předsedy obou komor a předsedy frakcí, pokud není sestavena vláda;
 - v r. 2003 přišel o možnost odvolat premiéra; politicky silné osobnosti – např. Basescu – jsou schopny i tak dosáhnout svého
 - Složitá kohabitace 2004-2008

Duverger – moc prezidenta

Podle ústavy	V praxi
	1. Francie
	2. Finsko
1. Finsko	
2. Island	
	3. Výmarské Německo
3. Výmarské Německo	
4. Portugalsko	4. Portugalsko
5. Rakousko	
6. Francie	5. Rakousko
7. Irsko	6. Irsko
	7. Island

[vysoká škola]

REŽIM SHROMÁŽDĚNÍ A DIREKTORIÁLNÍ REŽIM: HISTORICKÉ VARIANTY ÚSTAVNÍ SYSTÉM ŠVÝCARSKA

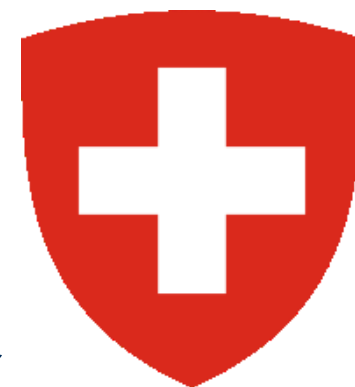
Režim shromáždění

- Vychází z Rousseauova pojetí suverenity lidu jako vrcholné, nezcizitelné a nedělitelné moci
- Modelové uspořádání – Francie 1793 – zastupitelský orgán má zákonodárnou i výkonnou moc
 - Legislativa – zákonodárny sbor
 - Exekutiva – výkonná rada volená a plně odpovědná ZD sboru
 - Nebylo v praxi realizováno, přesto panuje velká skepse vůči jeho funkčnosti
 - nedostatky: absence dělby moci, absence brzd a protivah, nejasná pozice justice

Direktoriální režim

- Vrcholný orgán exekutivy je volen, a to individuálně nejvyšším zastupitelským orgánem
- Neobyčejně pevná pozice jednotlivých ministrů – téměř vyloučeno odvolání ZS sborem, premiérem i prezidentem
- Švýcarsko
 - členové Federální rady (vlády) jsou jednotlivě voleni Federálním shromážděním, tedy oběma komorami parlamentu
 - dělba moci je v praxi efektivně uplatněna reálnou separací vlády od parlamentu, a to ve srovnání s parlamentarismem
 - Federalismus, polopřímá demokracie

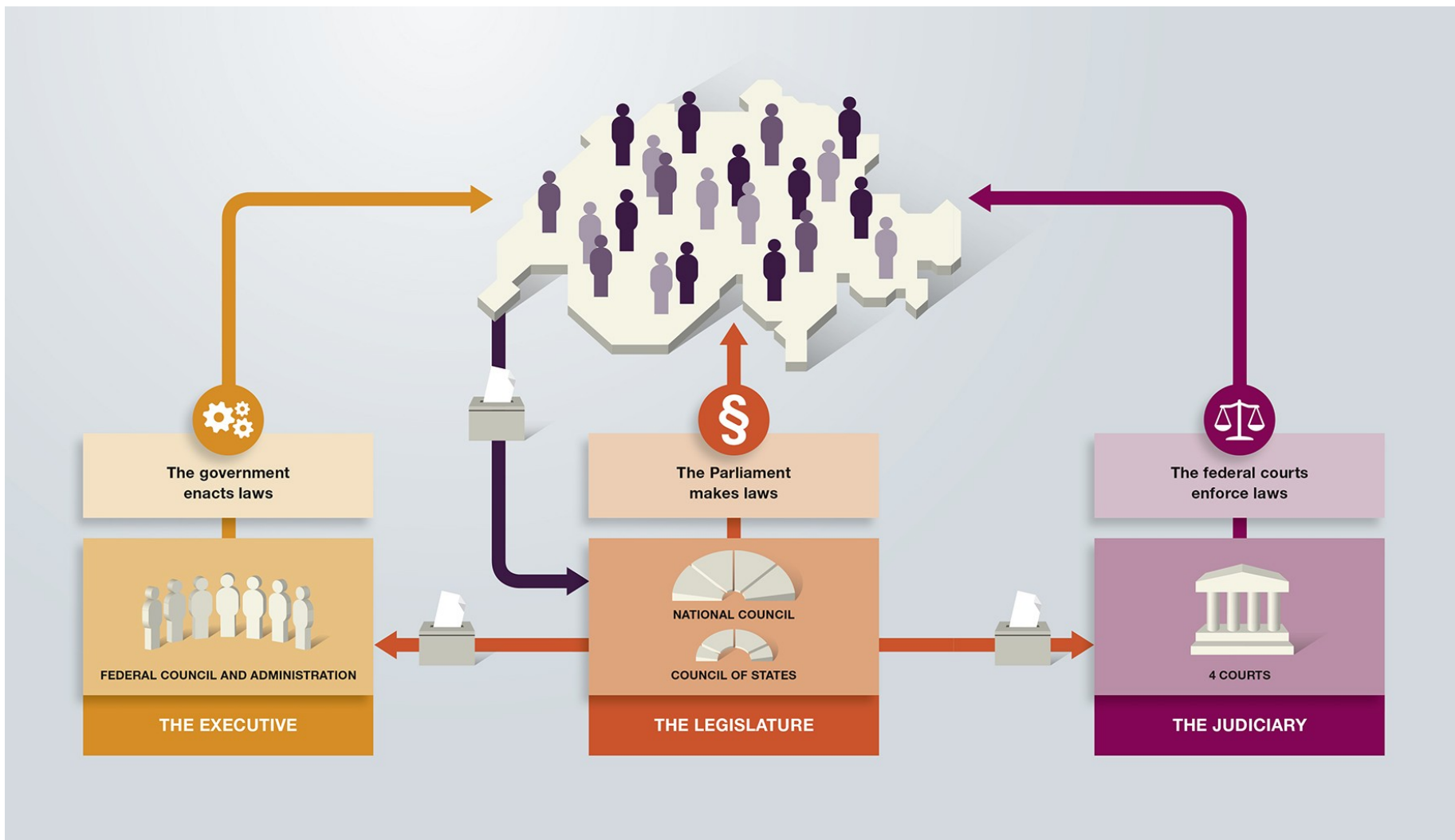

Politický systém - historie

- intenzivní politický život
 - volby na 3 úrovních: komunální, kantonální, spolkové + plebiscity
- 1848 a 1874 se po vzoru USA vytvořil spolkový stát a upevnila se soudržnost kantonů
- ústava z 1874 platí se změnami dodnes
- chybí dělba moci, mechanismus moci opřen o prvky přímé demokracie, konsensuální bezkonfliktní systém,
- nemá individuální hlavu státu (prezident na 1 rok, rotační, čestné)
- Švýcarský parlament (spolkové shromáždění)
 - Národní rada – 200 poslanců
 - Rada států – 46 - 2 za kanton a 1 za kantonální okrsek

- původně tři kantony, potom 8, 1800 - 15, dnes 23 (3 rozděleny na 6 polokantonů) - celkem 26 správních jednotek, dlouho označován jako hornoněmecký spolek –
 - do konce 15. století jen němčina, nebylo však důležité
- po roce 1848 němčina spolkovým jazykem, přibyly také FR a IT, rétorománština až 1938, spíše manifestačně vůči běsnícímu nacionalismu a jeho pojetí národa
- historie konsensualismu (konsocialismu):
 - 1846-1847 – občanská válka (horské katolické kantony – Sonderbund X liberálové z větších měst),
 - liberálové vyhráli a řešení bylo kompromisní - neobvyklá shovívavost vítězů - liberálů k poraženým katolíkům

Švýcarsko - oddělení mocí

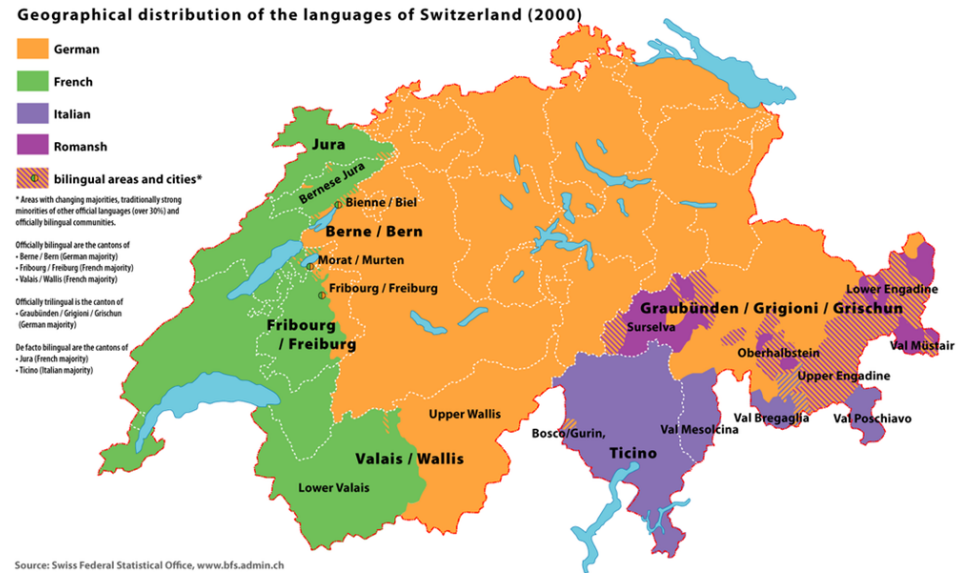
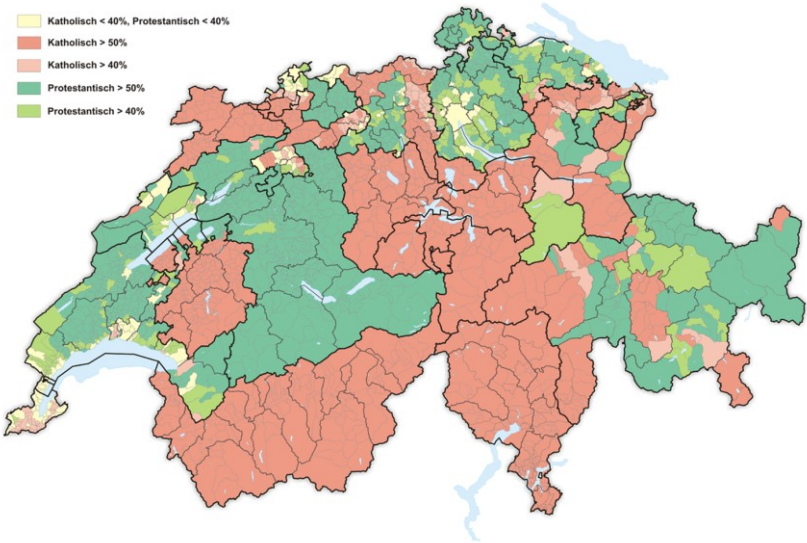

Zvláštnosti politického systému

- Koexistence jazykově a nábožensky odlišných komunit
- Dlouhá tradice republikánské formy vlády a demokratických institucí
- Specifický model vládnutí
- Význam přímé demokracie v politickém životě
- Magická formule

Koexistence jazykově a nábožensky odlišných komunit

- tradice federalismu (73,1% německy, francouzsky 20,9%, italsky 4,7%, rétorománsky 1,3%, tj. průměry naměřené v průběhu 20. století – proporce se mění, ale ne významně)
- kantonů 14 N, 4 F, 1 I, 3 kantony – oficiálně dvojjazyčné, 1 kanton – oficiálně trojjazyčný, jednojazyčnost ovšem převládá – některá kantony jsou rozdělené – jazykové hranice přesně v rámci kantonů odděleny – země ze 3 respektive 4 jednojazyčnými oblastmi
- mícháání segmentů malé, dvojjazyčnost vzniklá na základě smíšených manželství jen u 2,2%

Jazykový smír

- jazyková otázka je řešena v rámci tzv. územního principu
- jazykové hranice jsou nedotknutelné:
 - kantony je musí chránit a správa kantonu musí působit ve prospěch jazykové asimilace,
 - nicméně jazyková svoboda zaručena,
 - kantony hledají rovnováhu mezi jazykovou svobodou a ochranou jazyků
 - příklad fabriky, jež přiláká mnoho zaměstnanců jiného jazyka – důvod k odmítnutí ze strany místních úřadů)

Dlouhá tradice republikánské formy vlády a demokratických institucí

- „horské“ kantony Uri, Schwytz, Unterwalden – 1291 - tzv. Věčná Aliance – Švýcarské spříseženstvo
- obrana hranic proti dotíravým susedům
- kontrast - od středověku až do VFR bylo Švýcarsko – s výjimkou tří zakládajících kantonů, a několika velkých měst, kde zůstal zachován status svobodného lidu – země vyloženě feudální
- paradoxem zde je např. udělení hlasovacího práva ženám až v roce 1971, na kantonální úrovni plně až 1991 - odmítáno referendy
- neexistuje však tradice centralizovaného monarchismu - význam lokalismu

Význam (polo)přímé demokracie

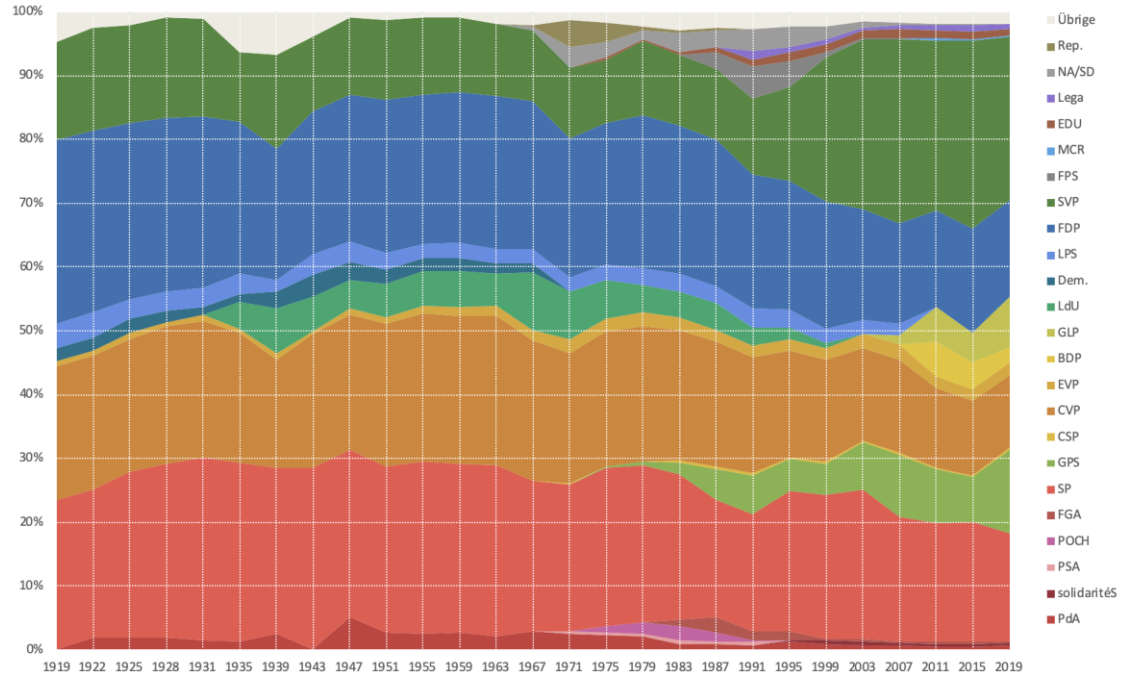

- 1970-1995 - 215 celostátních referend (*pro srovnání: Itálie 39, Irsko 14, Dánsko 6, Španělsko 3, UK 1, Francie – 3, Belgie, Nizozemsko a Portugalsko - 0*)
- původně existovalo veto lidu
- prvky přímé demokracie:
 1. referendum,
 2. lidová iniciativa – právo předkládat návrhy k hlasování v referendu,
 3. v některých kantonech ještě dnes zřídka svoláváno také lidové shromáždění)
 - nevýhodou – izolovanost a jistý konzervatismus (př. volební právo žen – nedemokratické - či odmítnutí daně z přidané hodnoty – proti principů EU), jistá chaotičnost práva i ústavních pravidel – př. zákaz výroby absintu v ústavě – ústava z pohledu laika (i právníka) údajně chaotická změť pravidel

- Referenda obligatorní - změny spolkové ústavy – možné jen se souhlasem většiny hlasujících a většiny kantonů
- Referenda fakultativní (na základě lidové iniciativy)
- Návrh na změny spolkové ústavy možný na základě iniciativy 100 tisíc občanů (parlament nemá možnost vypracovat protinávrh či zapracovat iniciativu do svého návrhu)
- Referendum možné o běžném zákoně (iniciativa 50 tisíc, nebo 8 kantonů) a to do 80 dnů po vyhlášení zákona
- Stejná pravidla platí i na kantonální úrovni
- 7 kantonů a 1 polokanton mají odvolací právo občanů vůči poslancům (právo rozpustit parlament)

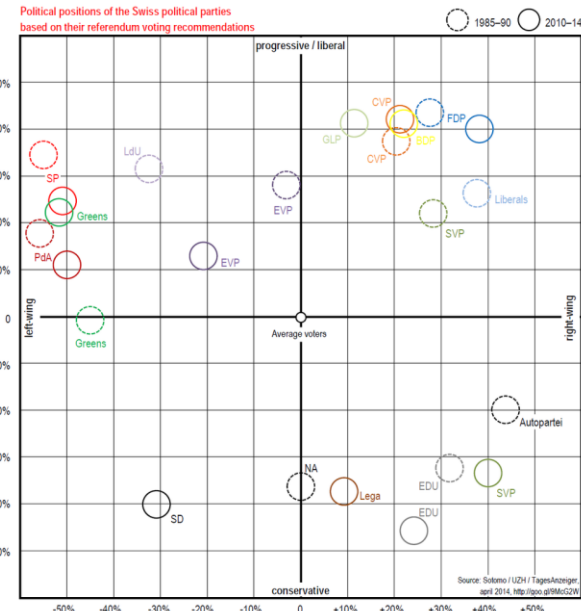
Politické strany

- SVP
- FDP
- SP
- CVP
- GPS
- GLP
- BDP

• Magická formule

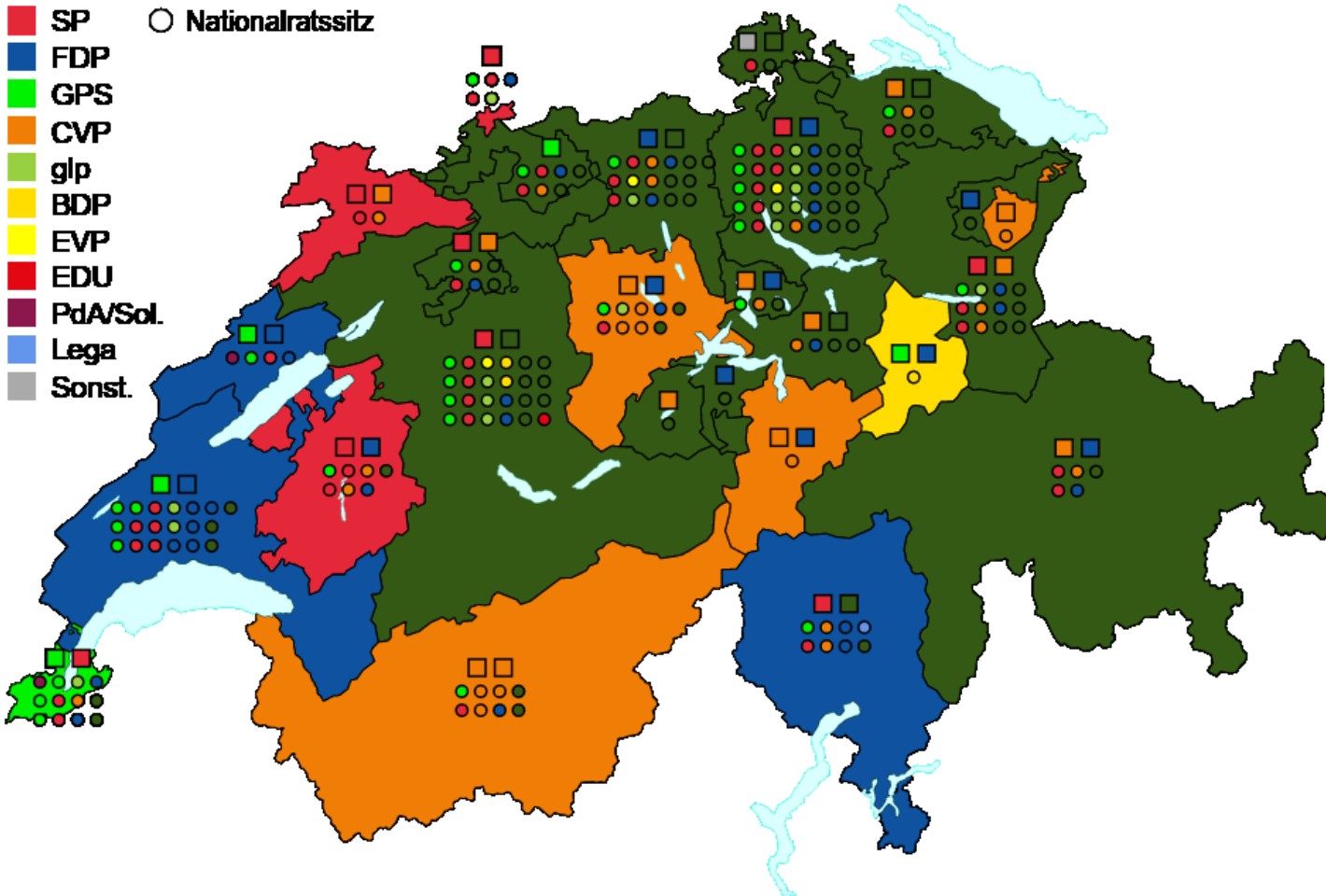
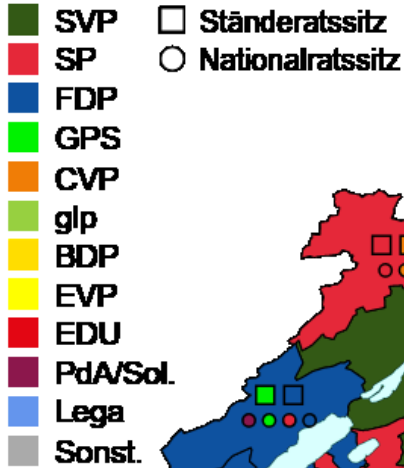
- vzorec, který rozdělí 7 ministerských křesel mezi 4 největší strany ve Federální radě
- jedná se o dohodu: jazyková vyváženost – 4 křesla něm. mluvící, 3 franc. či it. mluvící ministři; zastoupení 3 hlavních kantonů
- od roku 1959

Politické strany – poslední volby

[vysoká škola]

strana	křesla
SVP	53
SP	39
GPS	28
FDP	28
CVP	25
GLS	16
BDP	3
Ost.	8

Kantony

- na hraně federalismu a konfederalismu
- hlavní princip: vše co není svěřeno federální vládě patří do kompetence kantonů
- jejich charakter má povahu suverénního státu, každý má svojí ústavu – ta musí být demokratická a podléhá lidovému hlasování
- mají vládu (5-9 členů), jednokomorový parlament,
- zřídka se konají lidová shromáždění voličů
- kantony mají v kompetenci jazykovou otázku
- kantony mohou uzavírat (v omezeném rozsahu) mezinárodní smlouvy
- rozdílnost kantonů: rozdíl mezi kantony však značný, někde lze referendem volit soudce, rozpustit parlament, odvolat výkonnou radu, v jednom kantonu (Appenzell-Innerrhoden) dokonce neexistuje formální oddělení výkonné a zákonodárné moci
- Rada kantonů

[vysoká škola]

ÚSTAVNÍ, INSTITUCIONÁLNÍ A VOLEBNÍ INŽENÝRSTVÍ

MOŽNOSTI A LIMITY RACIONALIZACE
POLITICKÝCH REŽIMŮ A VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ

Ústavní a institucionální inženýrství - faktory

- **Ústava** a zakotvení jednotlivých orgánů, jejich postavení, pravomocí a souvztažností s jinými orgány – *brzdy a protiváhy a jejich racionalizace* – litera a/versus zvyklosti
- **Institucionální podmínky** – volební inženýrství, zákonodárství v oblasti politického stranictví, zájmových skupin, jednací řády parlamentních komor

Předpoklady:

- 1) Struktura společnosti
- 2) Politická kultura
- 3) Systém politických stran

Ústavní inženýrství

- Giovanni Sartori
 - Ústavy jsou „plánem či rámcem svobodné vlády“, ale také „nástroji vlády, které limitují a krotí výkon politické moci a umožňují jeho kontrolu“
 - ústavní inženýrství - analytický prostředek ke zkoumání ústav jednotlivých zemí i reálně probíhající proces přípravy, tvorby či měnění ústavy (a dalších souvisejících institucionálních prvků)
- Otázka legitimacy a participace
- Otázka pojetí demokracie
- Konkrétní zamýšlení cíle a jejich reálnost

- veškeré snahy o zkvalitnění fungování parlamentního režimu s důrazem na posílení výkonné moci, respektive vlády
- souvisí se snahou o akceschopnost a stabilitu vlády, resp. Vládnutí
- racionalizace má dvě roviny:
 - **ústavně-právní:**
 - proces formování vlády,
 - proces odvolání vlády,
 - ústavní kompetence vlády,
 - vztahy mezi vládou (premiérem) a prezidentem,
 - nastavení vztahů mezi komorami parlamentu v podmínkách bikameralismu
 - role a síla ústavního soudu
 - **politická:**
 - stranický systém a jeho fragmentace a polarizace
 - volební systém a jeho účinky na stranický systém a vládnutí

Racionalizace parlamentarismu: ústavně právní rovina

První směr – Základní zákon SRN

- Zefektivnění parlamentní formu vlády v reakci na zkušenosti z Výmarské republiky
- Posílení role vlády v čele se spolkovým kancléřem a naopak oslabení role hlavy státu byla oslabena
- Někteří autoři právě tento směr považují za jedinou skutečnou racionalizaci, protože posiluje právě vládu a jejího šéfa, a to s respektováním parlamentu, který však má vládu spíše podporovat než být jejím konkurentem

Druhý směr - ústava Páté francouzské republiky z roku 1958

- opouští model parlamentního režimu opouští a posouvá se k režimu poloprezidentskému, kde posiluje především prezidenta směrem k parlamentu i vládě

Racionalizace parlamentarismu: ústavně právní rovina

- Stojí **vždy na straně vlády**:
 - usiluje o to, aby proces formování vlády vycházel spíše z principu tolerance, nikoli aktivní podpory vlády parlamentní většinou (negativní parlamentarismus)
 - v rámci procesu odvolávání vlády se snaží o ztížení vyslovení nedůvěry vládě (konstruktivní vyjádření nedůvěry, vyloučení institutu vyslovení nedůvěry vůči jednotlivému členu vlády, zvyšování počtu poslanců, který je nutný pro podání návrhu na vyslovení nedůvěry, lhůta mezi podáním návrhu a hlasováním, omezení opakovaného vyvolání hlasování...)
 - usiluje např. o posilování pozice premiéra v otázce výběru či odvolávání ministrů
 - právo vlády jako orgánu řídícího stát v ZD procesu (právo se ke všem návrhům zákona vyjádřit, v některých případech s právem veta, přednost vládních návrhů zákonů při parlamentním projednávání)

Racionalizace parlamentarismu na příkladu Německa

Souvisí s celkovým promyšlením systemu brzd a protivah v rámci:

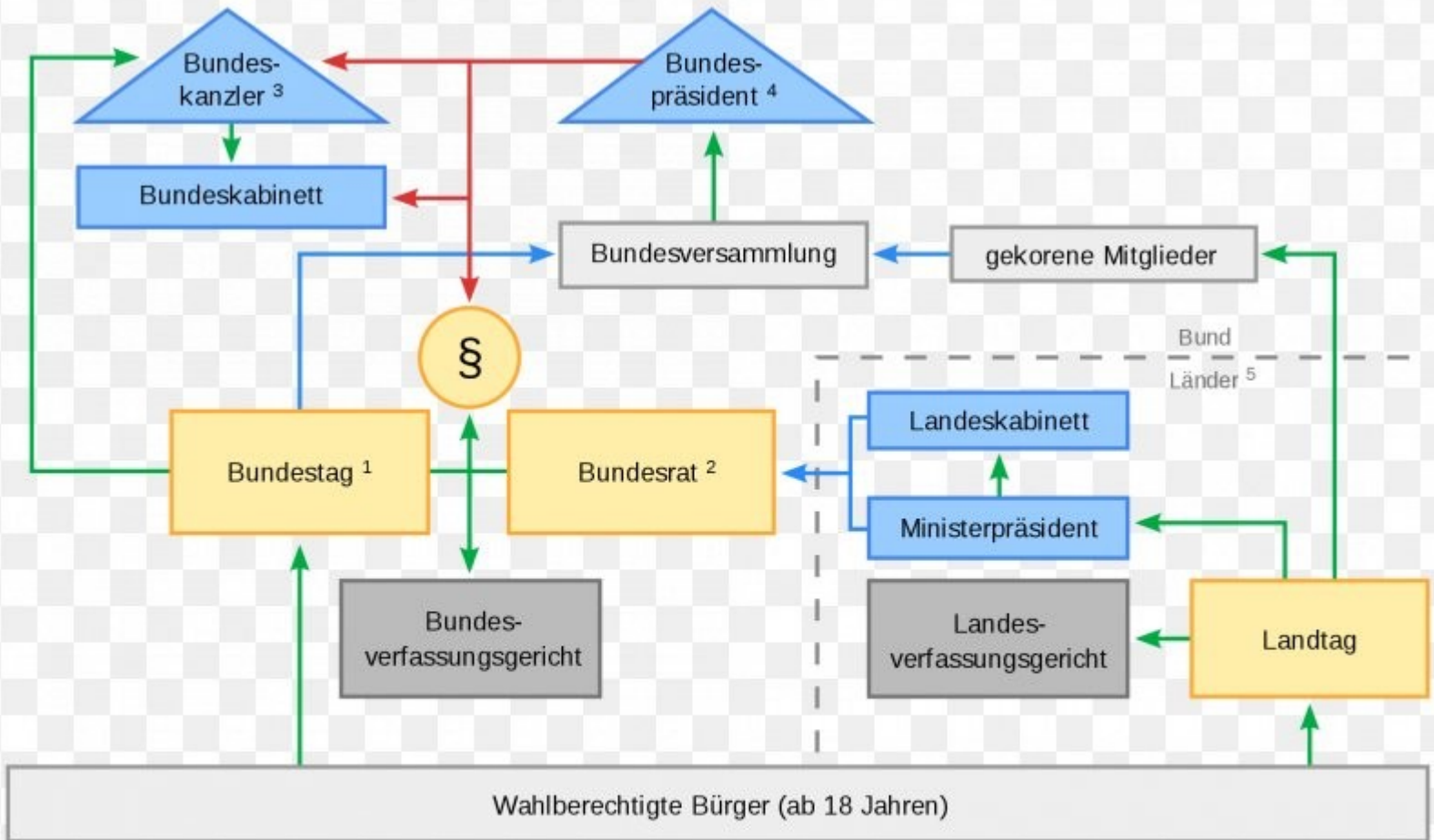
1. horizontální dělby moci mezi Spolek a zemské vlády;
2. vertikální dělby moci mezi exekutivu (prezident, kancléř, vláda), legislativu (Spolkový sněm a Spolková rada) a justici se specifickým postavením Spolkového ústavního soudu;
3. svoji důležitou roli hraje i Bundesbank.

Kancléřský systém

Sartori/Klokočka - faktory moci kancléře

- ústava – volba kancléře Bundestagem, konstruktivní vyjádření nedůvěry
- kancléřský, resortní a kolegiální princip; tzv. zrcadlová oddělení úřadu SK
- síla a soudržnost vládní strany
- postavení uvnitř vlastní strany
- volební klauzule
- pravomoc ústavního soudu rozpustit antisystémové strany

Ústavní systém SRN

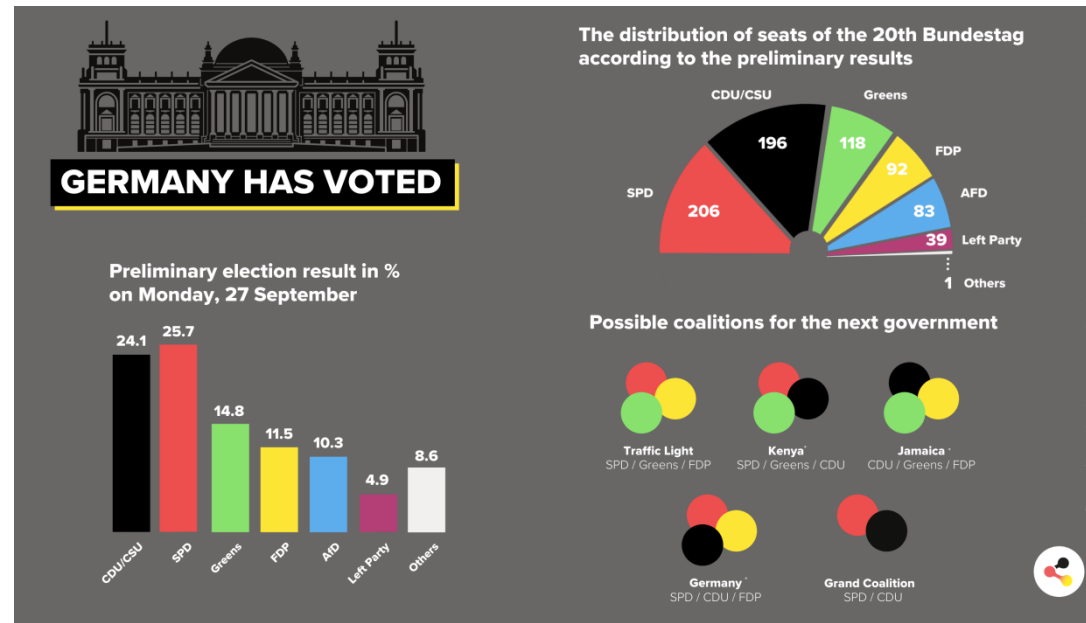
- Legislative wählt / ernennt
- Exekutive entsendet / ist Mitglied
- Judikative ernennt formal / Vetorecht

- 1: Alle vier Jahre Wahl von Direktmandaten und Parteien
- 2: Länderkammer. Sitzverteilung relativ zur Bevölkerungsgröße
- 3: Regierungschef mit Richtlinienkompetenz. Wird vom Bundespräsidenten vorgeschlagen
- 4: Staatsoberhaupt. „Neutrale Gewalt“ – nur im Notstand stärkere Kompetenzen
- 5: Landesebenen und Namen der einzelnen Organe unterscheiden sich von Land zu Land stark

Strany a stranický systém

- Zásadní posun od systému dvou a půl strany k multipartismu s podstatně větší ideologickou polarizací
 - zvětšení počtu relevantních stran ze 3 na 5(6)
 - postavení Linke a AfD - antisystémovost?
 - nutnost tzv. velkých koalic nebo pestrobarevných kabinetů (Scholz)
- Souvisí:
 - se změnou volebního systému do Bundestagu - zásah Ústavního soudu, který systém výrazně zpoměrnil
 - se společenskými změnami
 - se sílící regionalizací

Volební inženýrství

- Hledání vhodného nebo výhodného volebního systému
- Objektivní kritéria pro výběr systému
 - Charakter společnosti: homogenní x segmentovaná
 - Struktura konfliktních linií (cleavages): jedna dominantní x více dominantních x více nedominantních
 - Stupeň ideologické polarizace
 - Tradice

Proměnné volebních systémů

Základní proměnné

- *Princip přepočtu hlasů na mandáty*
 - Vítěz bere vše - většinový
 - Mandáty dle poměru hlasů - poměrný systém
 - Kombinace obou částí s významným podílem každého z nich - smíšený systém
- *Velikost volebního obvodu*
 - Jednomandátový - takřka vždy většinový systém
 - Vícemandátové - většinový nebo poměrný

Klasifikace volebních systémů

pokročilejší pohled

Gallagher a Mitchell (2005) - šest dimenzí, ve kterých lze rozlišit 2-4 hodnoty:

- **Velikost volebního obvodu:** jedno či vícemandátové
- **Počet hlasů:** jeden nebo dva
- **Podoba hlasování:** kategorická, divíduální nebo ordinální
- **Volnost voliče** při výběru jednotlivých kandidátů: nelze x lze v rámci jedné strany x lze v rámci i mezi stranami)
- **Počet úrovní,** na kterých dochází k distribuci mandátů: jedna nebo dvě rovnocenné či dvě - vyšší a nižší, příp. tři
- **Opatření snižující míru proporcionality:** malé obvody, umělá klauzule, malapportionment

Velmi komplikovaná matérie, při které neexistuje jednotný, tj. všemi bez rozdílu sdílený, pohled

- Přidělují mandát vítězi (vítězům)
- Pokud se ve volebním obvodu rozdělují více mandátů, není jejich snahou rozdělit je v poměru, nýbrž většině hlasů
- Dále se dělí na (možnost různých kombinací):
 - *Relativně většinové*
 - *Absolutně většinové*
 - *Jednokolové*
 - *Dvoukolové (TRS)*

Většinové systémy

Počet kol / charakter většiny	Relativní většina	Absolutní většina
Jednokolový	FPTP, (BV/PBV)	AV
Dvoukolový	TRS s (částečně) otevřeným 2. kolem	TRS s uzavřeným 2. kolem

- Velká variabilita proměnných:
 - *Velikost volebního obvodu (2-x)*
 - *Volební formule (přepočítavací metody)*
 - *Počet skrutinií*
 - *Volební klauzule*
 - *Prémie*
 - *Charakter kandidátky (míra personalizace)*
- Důsledkem je nestejně silná reprezentativita a proporcionalita – SPZ může mít proporční i většinový efekt!!!

- Nejdůležitější proměnná volebních systémů - „district magnitude“ (M)
- Označuje počet mandátů, které se rozdělují ve volebním obvodu
- 3 kategorie volebních obvodů
 - Malé (2-4)
 - Střední (5-9)
 - Velké (10 a více)
- Čím menší volební obvody, tím větší disproporcionalita (rozdíl mezi podílem hlasů a podílem mandátů)
- Efekt „zrcadlení“ (podíl hlasů = podíl mandátů) nastává s obvody 20 a většími

- Matematické metody, které slouží k převodu hlasů na mandáty
- 2 hlavní skupiny:
 - *Volební kvóty (češtině též „volební číslo“)*
 - 2 veličiny: S - celkový počet křesel (seats), V – celkový počet hlasů (votes)
 - Nedokáží rozdělit všechny mandáty, jsou proto doplňovány dalšími technikami
 - *Příklady: Hareova kvóta, Hagenbach-Bischoffova kvóta, Imperiali kvóta, Posílená Imperiali kvóta, Hare-Niemeyerova formule*
 - *Volební dělitelé*
 - řada čísel, které dělí zisky stran a rozdělují mandáty
 - dokáží rozdělit jakýkoli počet mandátů
 - *Příklady: D'Hondtův dělitel, Imperialiho dělitel, Sainte-Laguë dělitel, Modifikovaný Sainte-Laguëův dělitel*

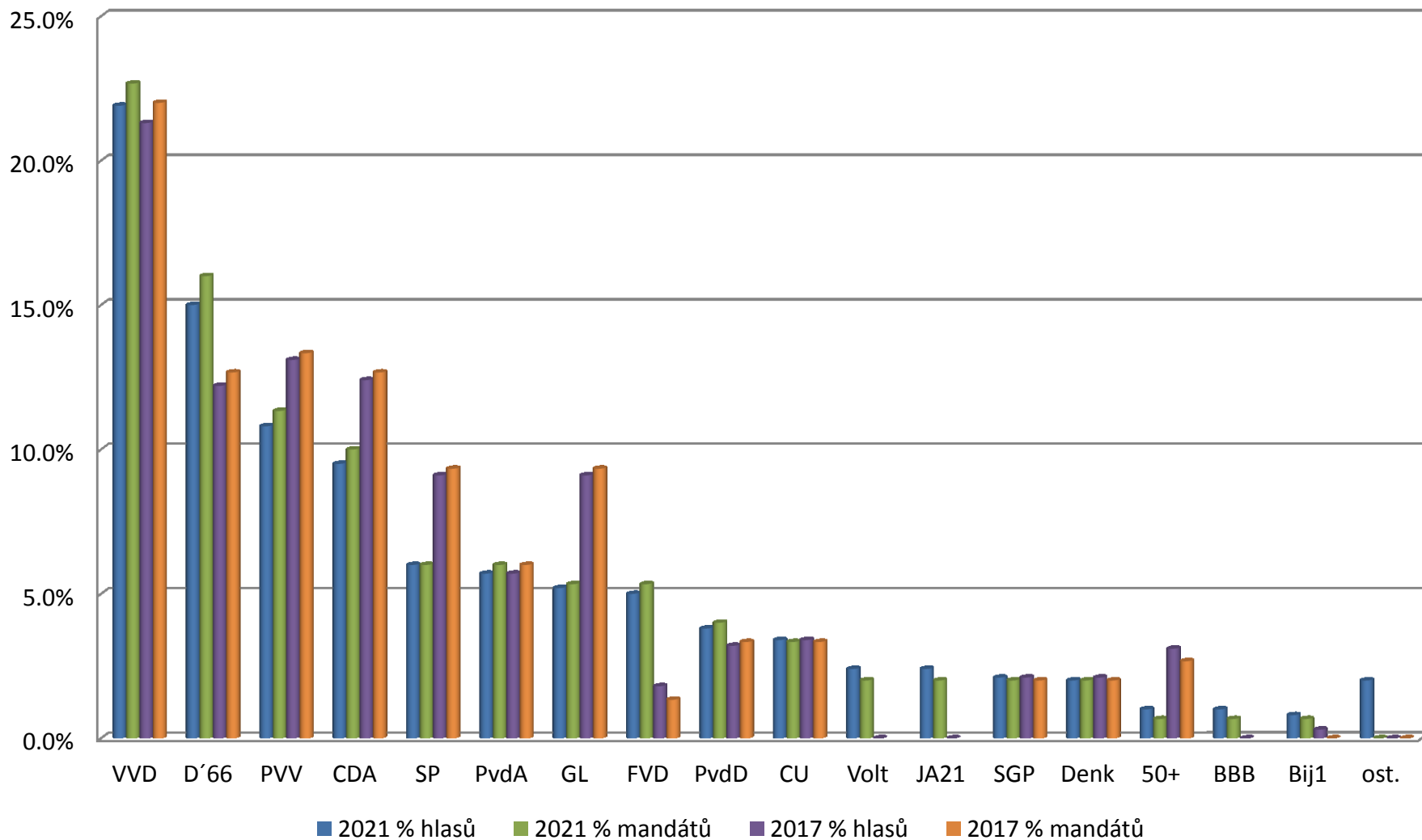
- V literatuře uváděna i jako *umělý volební práh* nebo *volební kvórum*
- Zákonem stanovené procento hlasů, které musejí strany a případně volební koalice překročit, aby jim přiděleny mandáty
- Jejím smyslem je snížení stranické fragmentace
- Tzv. aditivní klauzule pro koalice
- *Nejčastěji 5% (ČR, Slovensko, Německo, Estonsko, Polsko, Chorvatsko, Lotyšsko...), ale i 8% Lichtenštejsko, 10% Turecko, 17% Řecko (1974-1981), 2% Izrael, Dánsko, 3% Španělsko, Řecko ...*

- Kritérium: do jaké míry může volič do kandidátní listiny zasahovat
- 3 typy kandidátních listin
 - *Přísně vázané kandidátní listiny*
 - *Vázané kandidátní listiny*
 - *Volné kandidátní listiny*

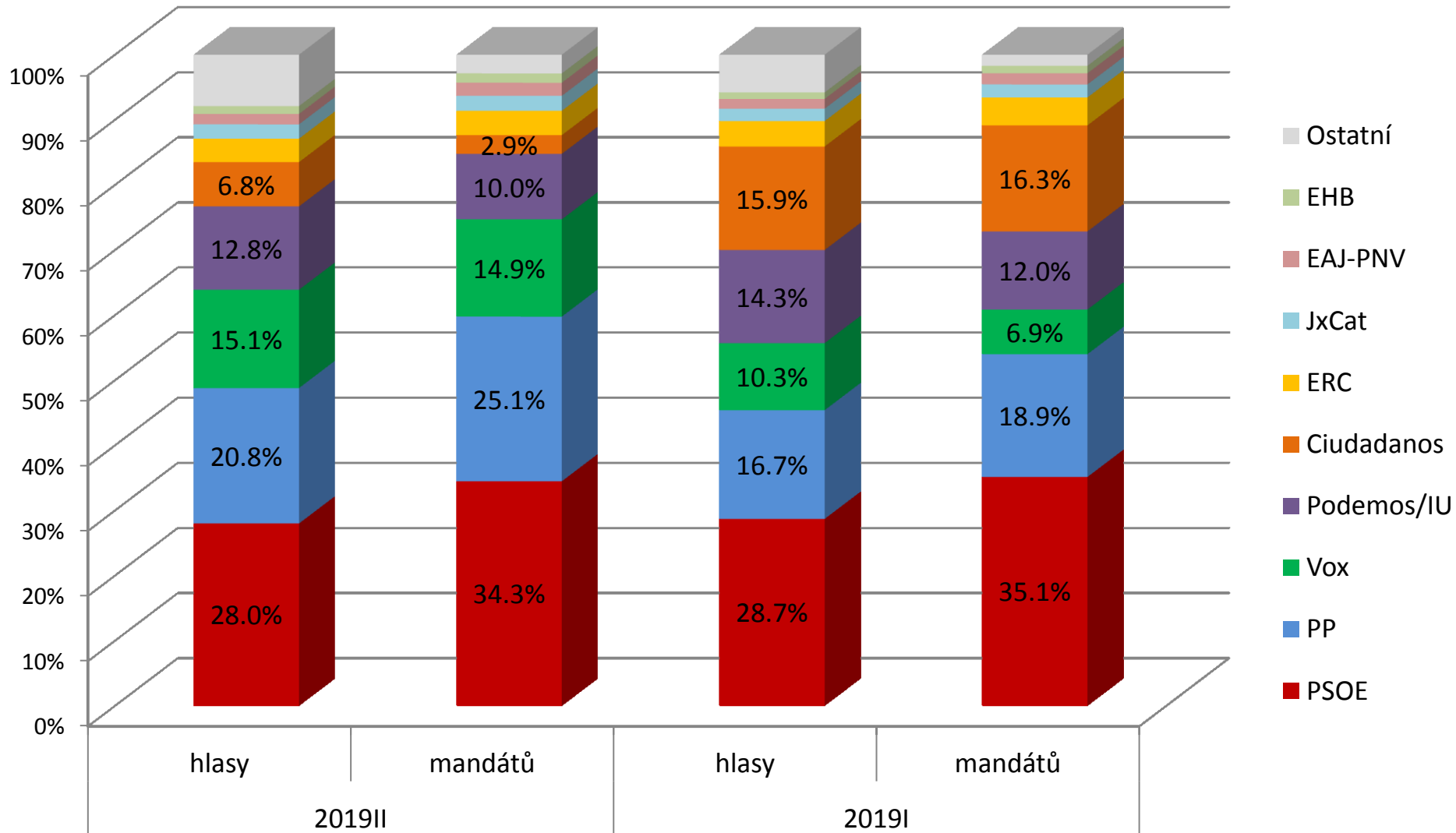
Nizozemsko - volby 2017/21

	2021			2017		
	% hlasů	mandáty	% mandátů	% hlasů	mandáty	% mandátů
VVD	21,9%	34	22,7%	21,3%	33	22,0%
D'66	15,0%	24	16,0%	12,2%	19	12,7%
PVV	10,8%	17	11,3%	13,1%	20	13,3%
CDA	9,5%	15	10,0%	12,4%	19	12,7%
SP	6,0%	9	6,0%	9,1%	14	9,3%
PvdA	5,7%	9	6,0%	5,7%	9	6,0%
GL	5,2%	8	5,3%	9,1%	14	9,3%
FVD	5,0%	8	5,3%	1,8%	2	1,3%
PvdD	3,8%	6	4,0%	3,2%	5	3,3%
CU	3,4%	5	3,3%	3,4%	5	3,3%
Volt	2,4%	3	2,0%	-	-	
JA21	2,4%	3	2,0%	-	-	
SGP	2,1%	3	2,0%	2,1%	3	2,0%
Denk	2,0%	3	2,0%	2,1%	3	2,0%
50+	1,0%	1	0,7%	3,1%	4	2,7%
BBB	1,0%	1	0,7%	-	-	
Bij1	0,8%	1	0,7%	0,3%	0	0,0%
ost.	2,0%	0	0,0%	1,3%	0	0,0%

Nizozemsko - volby 2017/21

Španělsko – volby 2019

Smíšené volební systémy

- Kombinace proporčních a většinových systémů pro volby do jediné komory
- Každý ze systémů musí být zastoupen aspoň v 5 % mandátů
- Moderní trend při volebních reformách

Typologie smíšených systémů

- Podle *vstupů* - otázka vzájemného nastavení jednotlivých složek
 - Závislá kombinace
 - Nezávislá kombinace
 - Supersmíšený
- Podle *výstupů* - více odráží konkrétní volební výsledky
 - Většinové smíšené systémy
 - Poměrné smíšené systémy
 - Speciální kategorie - Itálie a Maďarsko

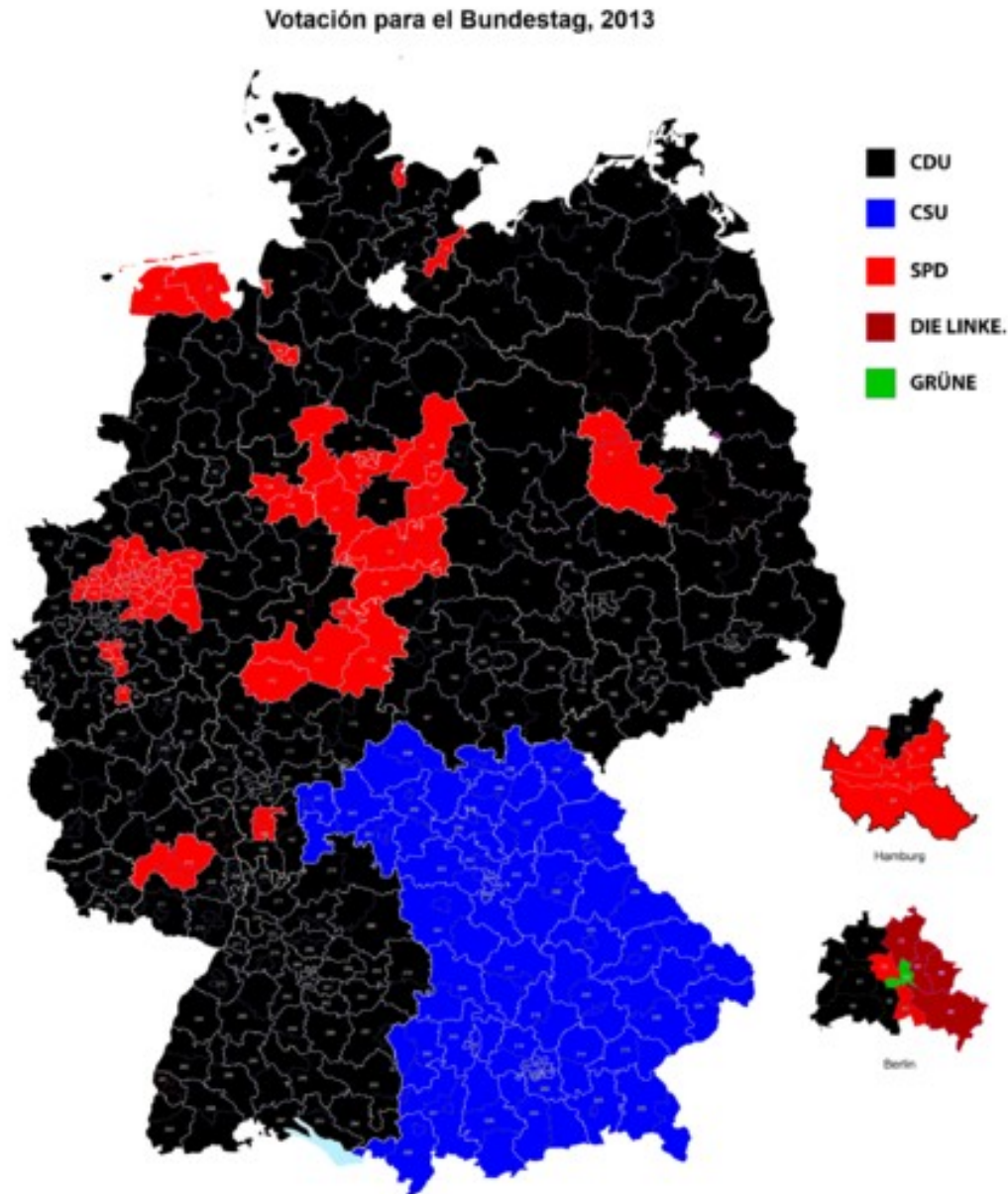
Německo - sporný klasifikační případ

- Personalizovaný systém poměrného zastoupení (*mixed member proportional system*)
- Celkem 598 křesel
- Každý volič má 2 hlasy
 - 1.hlas pro volby v jednomandátových volebních obvodech
 - systém relativní většiny
 - 299 jednomandátových obvodů
 - 2.hlas pro stranické kandidátky
 - Druhý hlas je rozhodující – určuje celkový poměr mandátů

Novinka od roku 2013

Německo 2013

Volby ve volebních
obvodech

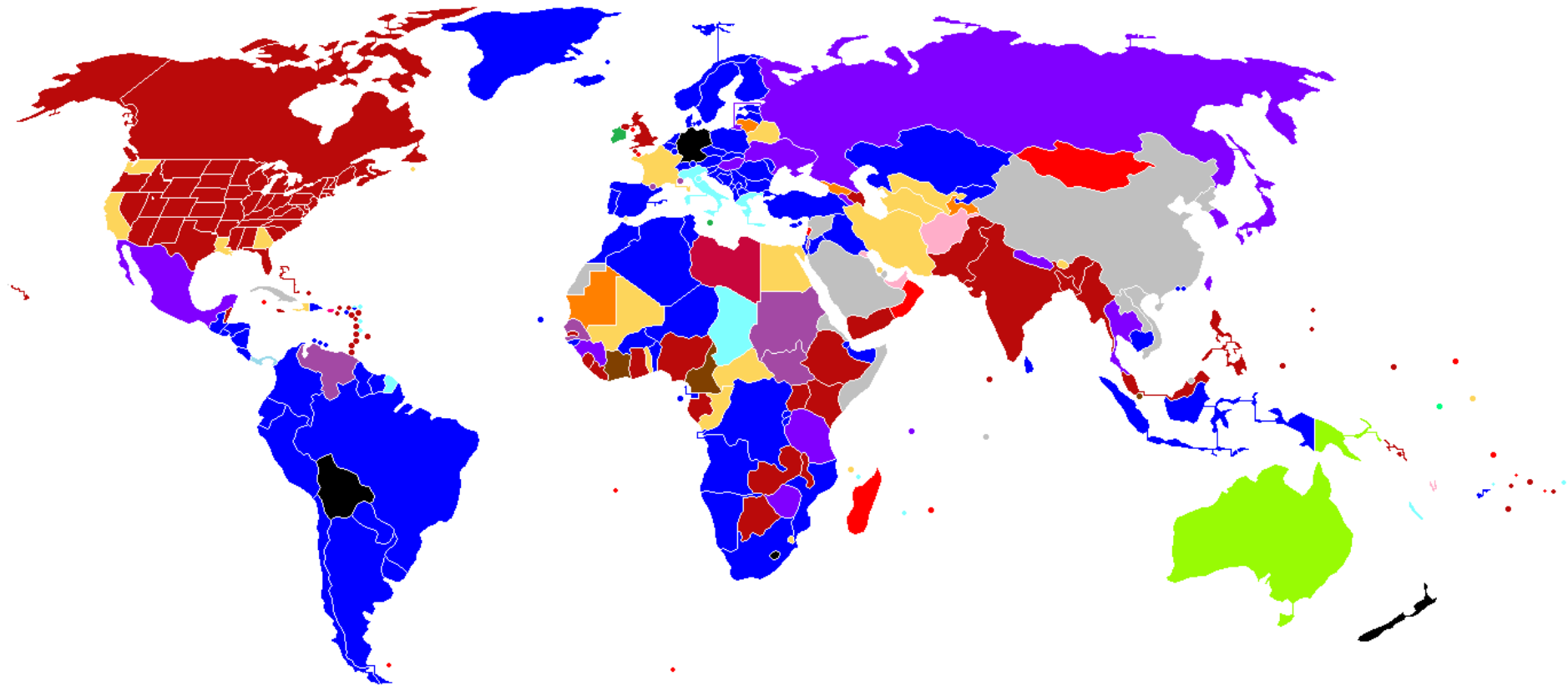

Německo 2013

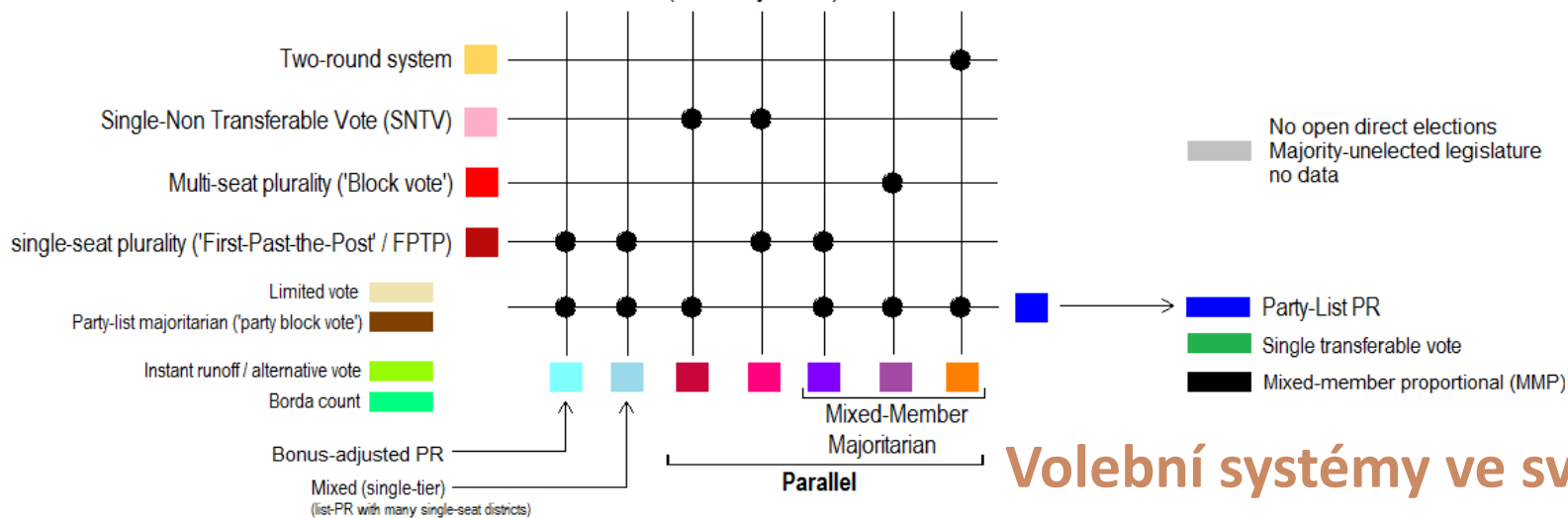
	Volební obvody		Kandidátní listiny		celkem	
	hlasy v %	mandáty	hlasy v %	mandáty	mandáty	mandáty v %
CDU	37.2	191	34.1	64	255	40.5
CSU	8.1	45	7.4	11	56	8,9
SPD	29.4	58	25.7	135	193	30,5
Linke	8.2	4	8.6	60	64	10.2
Zelení	7.3	1	8.4	62	63	10.0
FDP	2.4	0	4.8	0	0	0
AfD	1.9	0	4.7	0	0	0

- Personalizovaný poměrný systém bez kandidátní listiny
- Příklad Irsko – 166 poslanců voleno ve 41 v.o. po 3-5 mandátech
 - Strany kandidují buď jednoho nebo více kandidátů - dle své odvahy
 - Kandidát je zvolen, když naplní tzv. Droopovu kvótu: $Q = H / (M + 1) + 1$
 - Volební lístek se jmény kandidátů všech stran – volič sestavuje pořadí podle svých preferencí, a to zapsáním číslice od 1 do x
 - Tolik skrutinií, aby byla obsazena všechna křesla – metody shora (přerozdělování dalších hlasů kandidáta, který už byl zvolen) a zdola (pokud nejsou ještě naplněna místa, nastupuje v podstatě australský systém)
 - Hlasy jednoho voliče se tak dají používat několikrát, aniž by musel jít znovu k volbám
 - Zachovává teritoriální vazbu i personalizaci a navíc je proporční – mnoho expertů jej považuje za nejlepší volební systém

- Kombinace proporčních a většinových systémů pro volby do jediné komory
- Každý ze systémů musí být zastoupen aspoň v 5 % mandátů
- Moderní trend při volebních reformách
- Dají se třídit:
 - Podle toho, zda převažuje poměrný nebo většinový účinek:
 - *Většinové smíšené*
 - *Poměrné smíšené*
 - Podle toho, zda obě složky nějak souvisejí:
 - *Závislá kombinace*
 - *Nezávislá kombinace*

(mixed systems)

Volební systémy ve světě (2017)

Hlasování expertů o „nejlepším“ volebním systému *(2004-2005; 169 expertů)*

Volební systém	Pořadí	Průměrné pořadí	Počet 1. míst	Dle 1. míst
Personalizovaný poměrný	1.	2,37	52	1.
STV	2.	2,60	38	2.
Listinný pom. s otevřenými kandidátkami	3.	3,26	18	4.
Alternativní hlasování	4.	4,01	10	5.
Listinný pom. s uzavřenými kandidátkami	5.	4,17	9	6.
První v cíli	6.	4,67	21	3.
Dvoukolové hlasování	7.	4,90	7	7.
Většinový smíšený	8.	5,18	3	8.
Jeden nepřenositelný hlas	9.	6,76	3	9.

„Duvergerovy zákony“ - 1951

1. Proporční systém usnadňuje zavedení a udržení systému četných, tuhých, nezávislých a obvykle stabilních stran
2. Dvoukolový většinový systém tíhne k systému pružných, závislých a relativně stabilních stran
3. Jednokolový většinový systém pomáhá bipartismu, alternaci neboli střídání dvou velkých nezávislých stran

Oprávněnost volebního inženýrství

- Vynucené okolnostmi
 - Itálie po zhroutilí stranického systému I. Republiky
- Oprávněné („osvícené“)
 - Polsko na počátku 90. letech po negativních zkušenostech s příliš velkým počtem stran zastoupených v Sejmu
- Ryze účelové
 - Příklady: Francie za prezidenta Mitteranda – přechod od většinové k proporční volbě za účelem upevnění vlastní pozice; Slovensko na sklonku Mečiarovy vlády – omezení kandidatury koalic a další úpravy za účelem udržení u moci
- Volební reforma v ČR z let 1999-2001 stojí někde na pomezí VI vynuceného okolnostmi a oprávněného

Kdo reformuje

(Reynolds, Reilly, Ellis 2005)

- Převzetí systému z předchozí éry (např. koloniální)
- Produkt vyjednávání politických elit, veřejnost se neúčastní
- Nastolení aktuálním vykonavatelem pol. authority
- Důležitá role vykonavatele pol. authority, která je nahrazována
- Kombinace expertního návrhu a legislativního rozhodování, příp. referenda
- Navržení i přijetí v referendu

Vlny volebního inženýrství (volebního designu)

První vlna (1820-1920)

- Evropa, USA - rozšiřování volebního práva
- Anglosaské země - FPTP, Evropa - proporční / vícekolové VS

Druhá vlna (po druhé světové válce)

- Detotalitarizace (prvky zabraňující návratu totalitarismu) + dekolonizace (převzetí)

Třetí vlna (70.-90. léta 20. století)

- Pád nedemokr. Režimů v LA, jižní a SVE - velmi různorodé

Čtvrtá vlna (90. léta 20. století)

- VR v řadě zemí se zavedenou demokracií - Itálie, Japonsko, N. Zéland - posun ke smíšeným systémům

Volební inženýrství v postkomunistických zemích

- Ideální prostředí pro výzkum VI
- Řada zemí prošla několika volebními reformami - např. Ukrajina, Rusko nebo Chorvatsko vyzkoušely většinový, smíšený i poměrný systém
- Např. v Polsku se pak volební systém upravuje prakticky před každými volbami
- Taagepera - díky častým změnám omezený psychologický efekt
- Šedo - vyšší koncentrace stranického systému u zemí, které reformovaly nejméně často

[vysoká škola]

SEVERSKÉ A JIHOEVROPSKÉ POLITICKÉ SYSTÉMY: ÚVOD DO KOMPARACE

Srovnáváme

- Španělsko, Itálii, Portugalsko, Dánsko, Norsko, Švédsko, Finsko
- **Analogie**
 - Parlamentní režimy s výjimkou Portugalska
 - Monarchie nebo republiky
 - Multipartismus
- **Odlišnosti**
 - Historické – počínaje středověkem a konče 20. stoletím
 - Státoprávní
 - Osídlení – lidnatost, hustota, migrační toky
 - Kulturní
 - Náboženské
 - Geopolitické
 - Ekonomické a strukturální
 - Doba vzniku/etablování aktuálního politického systému

Doba, rytmus a forma založení aktuálního systému

- Jižní Evropa
 - Revoluční a kontrarevoluční zvraty
 - Zkušenosti s autoritářskými (totalitními) tendencemi, ve SPA relativně dlouhé
 - Opakované změny státoprávního rámce
 - Centralizace versus decentralizace
 - Současné ústavy jako součást přechodu k demokracii - inspirace
- Skandinávie
 - Relativně plynulý a kontinuální vývoj – vzájemně závislý u NOR, DEN, SWE
 - FIN – bouřlivější v závislosti na geopolitice (poloprez – parl)
 - Zkušenosti s okupací totalitním státem (výj. SWE)
 - Ústavy jsou historické, s výjimkou FIN

Komparativní případová studie

- Studium příkladů určitého jevu, v našem případě celých komplexů jevů - politických systémů
- Jedna z nejrozšířenějších kvalitativních metod v oblasti politologie a mezinárodních vztahů
- Průkopníky této metody byli mj. Adam Smith, Alexis de Tocqueville nebo Karl Marx
- Rizika metody: omezená platnost, náročnost na zdroje...

Itálie – 19. století a sjednocování

- Do poloviny 19. století – Itálie rozdrobena do malých státních útvarů, severní část pod vládou Habsburků...
- *Hnutí za sjednocení*
 - Shora – monarchistický základ – savojská dynastie v Piemontu - hr. Cavour
 - Zdola – karbonáři, Mladá Itálie – Garibaldi a Mazzini
 - Soupeření mezi oběma tendencemi
 - 1859/61-70 – sjednocení kombinací obou přístupů → parlamentní monarchie inspirovaná francouzskou ústavou 1830
 - Důležitá role Pruska a Francie

Tzv. liberální éra

- rozdrobená pravice x silný sociální liberalismus
- převaha tzv. mladé levice
- Agostino Depretis - de facto socialistická vláda se silnými autoritářskými tendencemi
- klientelismus, transformismus soupeření oligarchických uskupení liberálního typu (pravice-levice) – strany elit
- 1887 - Francesco Crispi - kolonialismus, orientace na zahraniční politiku (Anglie,
- Zemědělská krize a emigrace (USA, Jižní Amerika)
- Giovanni Giolitti
- později nástup nových hnutí – katoličtí lidovci, socialisté – masové strany

Španělsko - 19. století

- Ve znamení revolucí a dramatických zvrátů
- 1812 – liberální ústava – vzor pro řadu jiných zemí – předmět neustálých střetů mezi panovníkem a politickou veřejností
- Střety mezi mocenskými skupinami: panovník a dvůr, armáda, církve, občanské skupiny (slabé) – v případě vítězství převládalo majoritní řešení, nikoli konsensus
- Mechanismus změn ve stylu vojenského puče (tzv. pronunciamiento)
- 1868 - tzv. slavná revoluce - gen. Francisco Serrano
- 1873 – vyhlášení republiky, která ale byla záhy svržena – restaurace monarchie

Španělsko - období restaurace (1874-1931)

- Po restauraci Alfonse XII. - dualismus liberální a konzervativní strany
- formuje se však i opozice: regionalisté, socialisté, anarchisté, karlisté, republikáni apod. - velká fragmentace, a proto není pro monarchii nebezpečná
- Systém stále více směřuje ke korupci, společnost se dělí na ty u moci (zkorumpované) a ovládané (oběti)
- Závěr století ve znamení ostudné prohry ve válce s USA, která de facto zakončuje španělskou koloniální éru - krize

Itálie – 20. století - vývoj do nástupu Mussoliniho

- 1912 – všeobecné volební právo pro muže nad 30 let
- 1914-18 – účast ve válce po boku Dohody → neuspokojení ambic → rozčarování
- 1919 – zavedení proporčního volebního systému a volební vítězství socialistů
- 1920-22 - radikalizace politické situace za přispění komunistů → liberálové se obracejí směrem k novému hnutí – fašistům → 1922 - pochod na Řím a jmenování Mussoliniho premiérem

Španělsko - od diktatury k diktatuře (1923-1936)

- 1923 – puč gen. Primo de Rivera – osobní režim – populistické rysy, účtování se starým režimem
- 1930 – konec diktatury
- 1931 – demise krále Alfonsa XIII. a nástup tzv. druhé republiky
- Republika od počátku definována pokrokově >> nesmiřitelný konflikt s církví + účtování s minulostí – odcizení velké části elit – opět převládá majoritní řešení konfliktů – vysoká míra polarizace
- 1936 – konec republiky – puč generála Franka
- Občanská válka 1936-39 – konflikt za účasti mezinárodních posil na obou stranách – končí vítězstvím frankistické strany >> právě vítězství je hlavním bodem, od něhož diktatura po celou dobu odvozuje svoji legitimitu

Mussoliniho fašistický režim

- Nedemokratický režim jakobínského revolučního typu – sám Mussolini použil poprvé pojem „totalitní“ („*vše ve státě, nic proti státu, nic mimo stát*“) - v čele *duce*
- Poslední volby se konaly v roce 1924, pak už jen plebiscity
- Místo politických stran soustava zastoupení jednotlivých korporací podle dělby práce – komora svazků (*fasci*), Velká fašistická rada
- 1943 – Mussolini sesazen, následuje okupace německou armádou a opětovné dosazení Mussoliniho – tzv. Italská sociální republika v Saló
- Režim je sesazen opět kombinací tlaku shora i zdola

- autoritářský režim postavený prakticky čistě na osobě diktátora a jeho mocenských oporách:
 - jediná legální strana Falanga (později Národní hnutí, nebo jen Hnutí),
 - armáda
 - některé společensko-politické organizace blízké církvi (Národní katolické sdružení propagandistů a později i Opus Dei)
- *Francisco Franco* - „*Caudillo*“ - zákon o nástupnictví byl přijat teprve v roce 1947 v referendu (pro 82%) → Španělsko definováno jako monarchie
- spory o nástupnictví po Frankovi – vyloučen byl legitimní nástupce Juan, místo něj byl později jeho syn Juan Carlos
- ideologie - unitární, hierarchicky uspořádané a katolické Španělsko

- Role *Carrera Blanka* – pobočník Franka
- Od poloviny 50. let roste nespokojenost – univerzity, dělnické nepokoje, autonomistické a separatistické hnutí, včetně atentátů ETA >> reakcí je postupná modernizace země, zejména v oblasti ekonomické: rozvoj turistiky, průmyslu, obchodu > velké změny ve společenské struktuře – předpoklad pozdější úspěšné demokratizace
- Uvnitř režimu dochází ke stále větším konfliktům mezi dvěma hlavními křídly – Opusem Dei a lidmi kolem Manuela Fragy
- 1973 – ETA – „operace lidožrout“ – úspěšný atentát na Blanka → režim se dostává do fáze agonie, která pokračuje až do smrti diktátora Franka v listopadu 1975

Přechod k demokracii po italsku

- Kombinovaný charakter - kontinuita monarchie + radikální proměna
- Základem jsou odlišné tlaky:
 - shora (+ zvnějšku) - Itálie na straně poražených ve 2. světové válce (požadavek bezpodmínečné kapitulace) → přímá okupační správa - na rozdíl od Německa ale nebyla příliš uplatňována - rozhodování ponecháno na samotných Italech
 - zdola - protifašistický odboj, včetně partyzánských oddílů (Výbor národního osvobození /CLN/- na severu ovládaný komunisty a socialisty + tzv. Akční stranou, na jihu liberály a křesťanskými demokraty)
 - diskuse o postupu mezi Badoglioovou vládou, uznanou jako spoluválčící po boku Spojenců, a CLN - končí kompromisem a vstupem CLN do vlády
- Aktéři: Spojenci, odbojáři, část postfašistické elity
- Relativně vysoká rychlost - zůstávají ale některé problémy, které de facto přispěly ke zhroucení tzv. První republiky o 50 let později

Přechod k demokracii po španělsku

- Vzorový přechod pro řadu dalších zemí – dle Stepanovy typologie tzv. redemokratizace zahájená zevnitř autoritářského režimu - rozhodující roli mají sami nositelé předchozího režimu – zj. premiér Suaréz (pův. tajemník Hnutí)
- Výchozí situace - existence relativně rozvinuté občanské společnosti a pokročilá fáze ekonomické modernizace - víceméně tržní ekonomika založená na soukromém vlastnictví, obrovský boom turismu
- frankismus se zrodil a zemřel s osobou svého vůdce, pokusy o nalezení pokračovatele končí fiaskem
- nejtvrdší frankisté („Bunkr“, armáda) hýřili pokusy o převrat, všelijak konspirovali, a to ještě řadu let po demokratizaci
- Španěly strašily vzpomínky na krvavý konflikt, který demokracii zakončil → snaha o konsensus všech relevantních hráčů, neproběhlo prakticky žádné vyrovnání s minulým režimem

Přechod k demokracii po španělsku

- Sociální problémy - nezaměstnanost, tvrdá konkurence, nucená mobilita pracovních sil, rozsáhlé rekvalifikace
- Značné problémy s nacionalismem, které se ale jakžtakž podařilo zažehnat regionalizací
- Důležitá byla zahraniční politika – Španělsko bylo členem NATO a relativně rychle se integrovalo do ES
- Klíčová role krále Juana Carlose, coby nositele kontinuity
- Konsolidace armády proběhla až na konci 80. let
- Zaklínací formulkou celého přechodu se stal kompromis – včetně legalizace komunistické strany, která však musela souhlasit s monarchií
- Vystřízlivění z demokracie na konci 70. let – krize důvěry – překonána alternací u moci – nejprve PSOE místo UCD, později PP místo PSOE, resp. PSOE za PP

Zrod První republiky v Itálii

- Kompromis mezi odbojovými složkami včetně komunistů
- Pokračuje debata o charakteru režimu – *monarchie versus republika*

1946

- referendum: vítězství republiky nad monarchií v poměru 54,3 ku 45,7 %
(*ale sever pro republiku, jih pro monarchii*)
- Volby: DC 35 %, PSI 21 %, PCI 19 %, lib. 7 %, rep. 4 %, zastánci monarchie 8% → ačkoli DC zvítězili, neměli na pravici spojence, a proto se obrátili k levici, včetně komunistů – ti z vlády vypadli až v roce 1947 → začátek desetiletí centristických vlád pod vedením DC a bez účasti PCI

1947 – republikánská ústava

1948 – volby: DC 49 %, PSI+PCI jen 31 %...

Ústava Italské republiky

- Prijata 1947 jako kompromis mezi různými politickými proudy, včetně komunistů
- Klasický republikánský parlamentarismus – nenesse znaky racionalizovaného parlamentarismu (Klokočka)
- Silný bikameralismus – rovnoprávné postavení obou komor vůči vládě i v legislativě
- Silné prvky přímé demokracie - referenda
- Relativně silné postavení nepřímo voleného prezidenta

Ústava Španělského království

- 1977 – první svobodné volby: vítězství Suárezova UCD (35%), před PSOE (30%), PCE (9%), AP (8%) a dalšími, včetně CDC, PNV → menšinová vláda UCD
- Kompromis – princip, že ústava nesmí obsahovat nic, proti čemu by se zásadně postavila byt' jediná z relevantních politických sil – příklady: forma státu, odluka církve od státu, pozice panovníka, národnostní otázky
- Relativně rozsáhlá diskuse za účasti odborníků i neparlamentních stran
- Přijata v říjnu 1978 – pro hlasovaly všechny strany s výjimkou části baskické reprezentace nespokojené s příliš kompromisní úpravou statutu Baskicka

Základní principy španělské ústavy

- Konstituční monarchie v čele s králem – veškerá moc je ale odvozena od lidu
- Racionalizovaný parlamentarismus
- Regionální uspořádání státu
- Ústavní soudnictví

- Bikamerální – Poslanecká sněmovna a Senát
- Obě komory jsou vybaveny de facto stejnými kompetencemi, volby probíhají ve stejném termínu a až do roku 1994 zde také fungoval stejný, tj. proporční volební systém
- *Poslanecká sněmovna* – 630 poslanců, nyní 400
- *Senát* – 315 volených členů, nyní 200 (regionální báze), 5 doživotních senátorů jmenovaných prezidentem a všichni bývalí prezidenti
- Zákony musejí být schváleny oběma komorami odděleně
- Klíčové jsou výbory obou komor – na základě zmocnění předsedy mohou dokonce přijímat zákony, aniž by byly na jednání pléna!
- 1/3 komory může iniciovat referendum (stejně jako 500 tis. voličů nebo 5 region. shromáždění)

- Hlava státu (*postavení někde mezi franc. a něm.*)
- Volen nepřímo na společném shromáždění obou komor parlamentu, doplněných o 3 delegáty z každé z 20 provincií (s výj. Val d'Aosta), a to na sedm let */rekord v r. '71, kdy byl prezident zvolen až v 21. kole!!/*
- Čistě prezidentské akty – jmenování 5 členů ÚS, 5 doživotních senátorů, suspenzivní právo veta
- Rozpouští obě komory parlamentu, a to po dohodě s předsedy obou sněmoven – prostředek nátlaku
- Dekrety s mocí zákona – nepoužívané
- Silná role při jmenování vlády – zejména v důsledku roztržitého stranického systému

Rada ministrů (vláda)

- Sestavuje a řídí ji předseda jmenovaný prezidentem (na jeho návrh jsou jmenováni další členové Rady)
- Formování vlád bývá velmi složité
- Vláda je odpovědna oběma komorám Parlamentu, k vyjádření nedůvěry stačí hlasování jedné z nich – hlasuje se po jménech na základě tzv. odůvodněného návrhu
- Vláda podává demisi do rukou prezidenta, který nemá povinnost ji přijmout, může ji naopak požádat, aby setrvala ve své funkci, rozpustit komoru(-y) a vypsát nové volby
- Předseda řídí vládní politiku a nese za ni odpovědnost
- Obrovská nestabilita vlád za První republiky

Zákonodárná moc - Generální kortesy (Cortes Generales)

- *Poslanecká sněmovna (Congres de Diputados)*
 - Volena na 4 roky proporčním volebním systémem (přímo z ústavy)
 - Silnější z obou komor – je jí odpovědna vláda
 - Poslanecké kluby musí mít min. 15 členů, ostatní poslanci jsou zařazeni do tzv. smíšeného klubu
 - *Senát (Senado)*
 - Volen na 4 roky většinovým systémem, část senátorů je delegována jednotlivými autonomními komunitami - ustavení předcházela velká diskuse
 - Poměrné malé pravomoci: k přehlasování stačí prostá většina PS, silnější roli má Senát v případě ústavních zákonů (nutnost 3/5 většina členů obou komor)
- požádá-li o tom aspoň desetina PS nebo S musí být vypsáno referendum; u občanských svobod je třeba dokonce 2/3 většina, a to opakovaně i v nových Kortesech + souhlas v referendu

- Hlava státu, symbol jednoty
- Mezi důležité pravomoci patří: výběr a jmenování premiéra a na jeho návrh i ministrů, rozpouštění parlamentu v případě, že nedojde ke schválení premiéra, vyhlašování referenda
- Symbolická role současného krále daleko převyšuje ústavní vymezení
- Klíčová role Juana Carlose při pokusu o puč v roce 1980

- Formování
 - Král po konzultaci s parlamentními stranami navrhne prostřednictvím předsedy Sněmovny kandidáta na premiéra
 - Kandidát předkládá sněmovně návrh programu
 - K vyjádření důvěry je v I. kole třeba absolutní většina hlasů, ve druhém pak postačí relativní většina – prostředí pro toleranci menšinových kabinetů
 - Teprve po vyjádření důvěry je premiér oficiálně jmenován a na jeho návrh jsou pak jmenováni ministři
- Konstruktivní vyjádření nedůvěry

Politická kultura a volební chování v Itálii

- Silný a stabilní stranický systém versus slaboučké kabinetů - proč?
 - rozpojení politické odpovědnosti a skutečné moci → *partitokracie*
 - vlády slouží k zajištění služeb, příplatků, prebend
- Základní charakteristiky PK - partikularismus - loajality vůči základním komunitám (rodina, klan, obec, farnost...) X nedostatek národního vědomí a identifikace
- Socialisticko-komunistické kultura proti kultuře katolické - sítě masových politických stran (nejrůznější zájmové organizace), regionální báze („bílé“ a „rudé“ zóny) → komunistický versus katolický lid → PCI (PSI) kontra DC
- Malé názorové strany
- Od 60. let patrné změny: rozvolnění vazeb, nový přístup ke komunist. opozici

Vlády první italské republiky

- Od roku 1945 do jara 1994 se vystříдалo 52 kabinetů!!!
 - rekord drží devítidenní kabinet G. Andreottiho
- povětšinou šlo o koaliční vlády
- DC vytvořila i 12 jednobarevných kabinetů
- ve všech zastoupena Křesťanská demokracie (DC), jež také zpravidla obsazovala post premiéra
- Dalšími častými koaličními stranami byly PSI, PSDI, PRI, občas i PLI

- Přelom 80. a 90. let - paralelní krizové tendence:
 - *Institucionální oblast*
 - *Daňový systém a přerozdělování (ze severu na jih)*
 - *Krise důvěry v politickou třídu i celou republiku způsobená korupcí*
- Hlavní mezník – 17. únor 1992 – začátek tzv. revoluce soudců (akce „čisté ruce“) – Di Pietro vydává zatykač na socialistu Chiesu; následuje série podobných odhalení u čelných představitelů všech stran, zj. dvou hlavních vládních – DC a PSI → celková bilance – více než 900 vyšetřovaných předních politiků
- Sílicí regionalismus – sever versus jih (vč. Říma) – přerůstá v populistický protest proti celému systému – partitokracii – Liga severu a její vůdce Bossi – požadavek federalizace („Řím ani nemá na výběr: *Bud' s námi do Evropy, nebo s Rwandou Burundi*“)

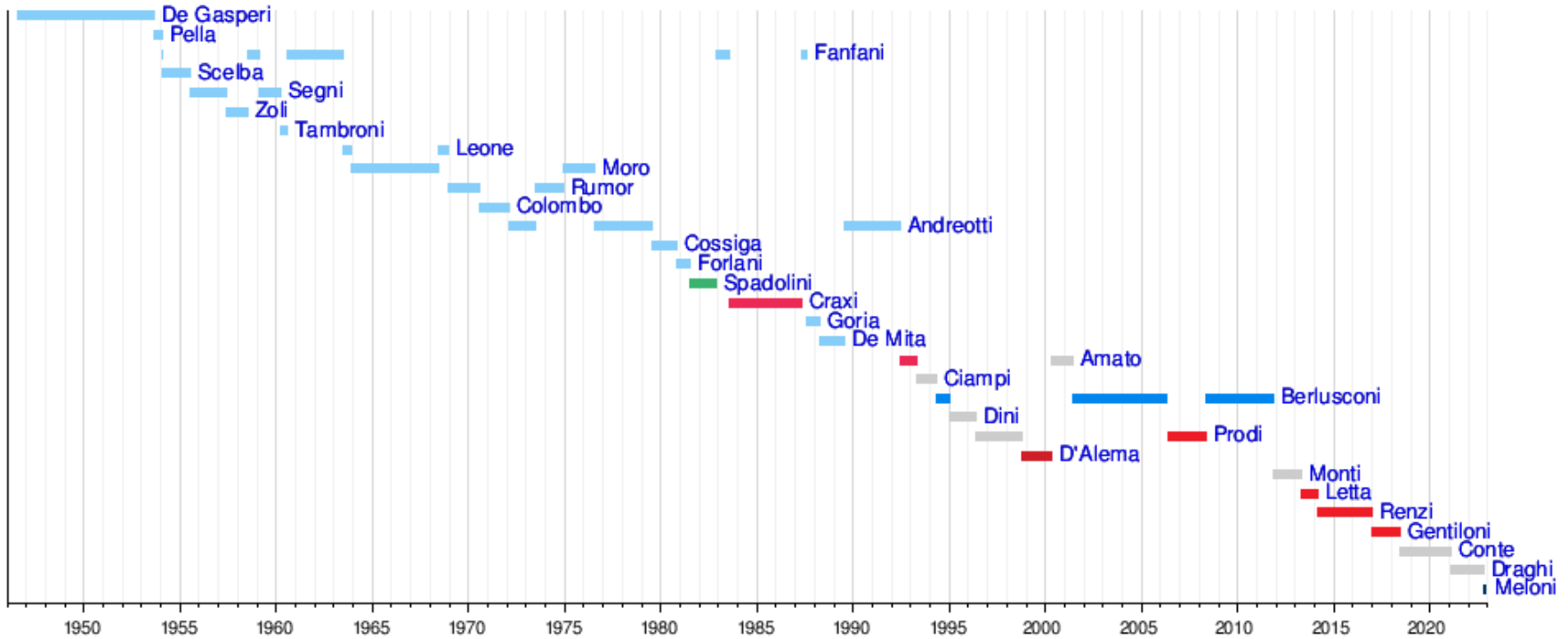
Italské volební systémy a reformy

- Po válce zaveden proporční systém s velmi poměrnými výsledky – s malými modifikacemi (tzv. Legge Scelba, resp. oslabování preferenčního hlasování) přetrval až do roku 1993
- 1993 – zásadní volební reforma – zavedení smíšeného volebního systému s převahou většinových prvků → silná bipolární tendence (viz dále)
- 2005 – druhá volební reforma – návrat k proporčnímu systému, avšak s velmi výraznou většinovou praxí posilující vytváření předvolebních koalic (viz dále)
- 2015 – třetí volební reforma – systém však nikdy nebyl použit, neboť jej zrušil Ústavní soud
- 2017 – zatím poslední reforma – opět zavedení smíšeného systému: 37% křesel přidělených pomocí většinově, 63 % poměrně
 - V roce 2020 v referendu schváleno snížení počtu členů obou komor parlamentu 400/200

Důsledky volebních reforem

- historické strany nepřežily nebo se musely přizpůsobit
- vytvoření dvou širších volebních bloků - bipolární stranický systém – střídání u moci proběhlo již 5 (6) krát!
 - levice (postkomunisté, levicoví křesťanští demokraté, Margherita, dnes Demokratická strana)
 - pravice (Forza Italia, Národní aliance, Liga severu, pravicoví křesťanští demokraté, dnes Bratři Itálie)
- narůstající stabilita a akceschopnost vláda
- Přetrvávají ale i:
 - » fragmentace uvnitř velkých bloků
 - » pokusy o vzkříšení politického středu
 - » strany extrémní levice i pravice
 - » Populisté - Hnutí 5 hvězd

Italští ministerští předsedové po r. 1946

Political parties:

- Christian Democracy
- Republican Party
- Socialist Party
- Independent
- Forza Italia / PdL
- Democrats of the Left
- Democratic Party
- Brothers of Italy

- Sněmovna - proporční systém se silným většinovým efektem
 - 350 poslanců
 - 50 volebních obvodů (provincie) - velké rozdíly ve velikosti 1-30 a více
 - D'Hondtova formule
 - 3 % klauzule na úrovni provincie
 - striktně vázaná kandidátka
- Senát
 - 208 voleno v provinciích, vždy za každou provincii 4 senátoři (výjimkou jsou malé provincie, kde se volí 1-3) – blokové hlasování
 - 40 senátorů vysílají autonomní komunity a regiony prostřednictvím svých zastupitelských sborů – tito senátoři nesmí vstupovat do stranických klubů

Konfliktní linie (cleavages) v italské společnosti do 90. let

- *Třídní linie*, zahrnující konflikt mezi vlastníky a pracujícími → silná ideologizace (PCI)
- *Náboženská linie* - štěpí společnost na sekularizovaný blok a katolický blok, resp. laické a konfesijní strany
- *Centrum - periferie* → rozpory mezi „vyspělým Severem“ a „zaostalým Jihem“ - sílí v 80. letech
- Zahraniční orientace - *Východ versus Západ* → zásadní vliv na koaliční chování + zásadní odlišnost mezi umírněnou levicí (PSI, PSDI) a levicí extrémní (PCI)
- *Reforma versus revoluce* - postoje k fašistickému a demokratickému režimu → radikální (antisystémové) póly

Konfliktní linie od 90. let

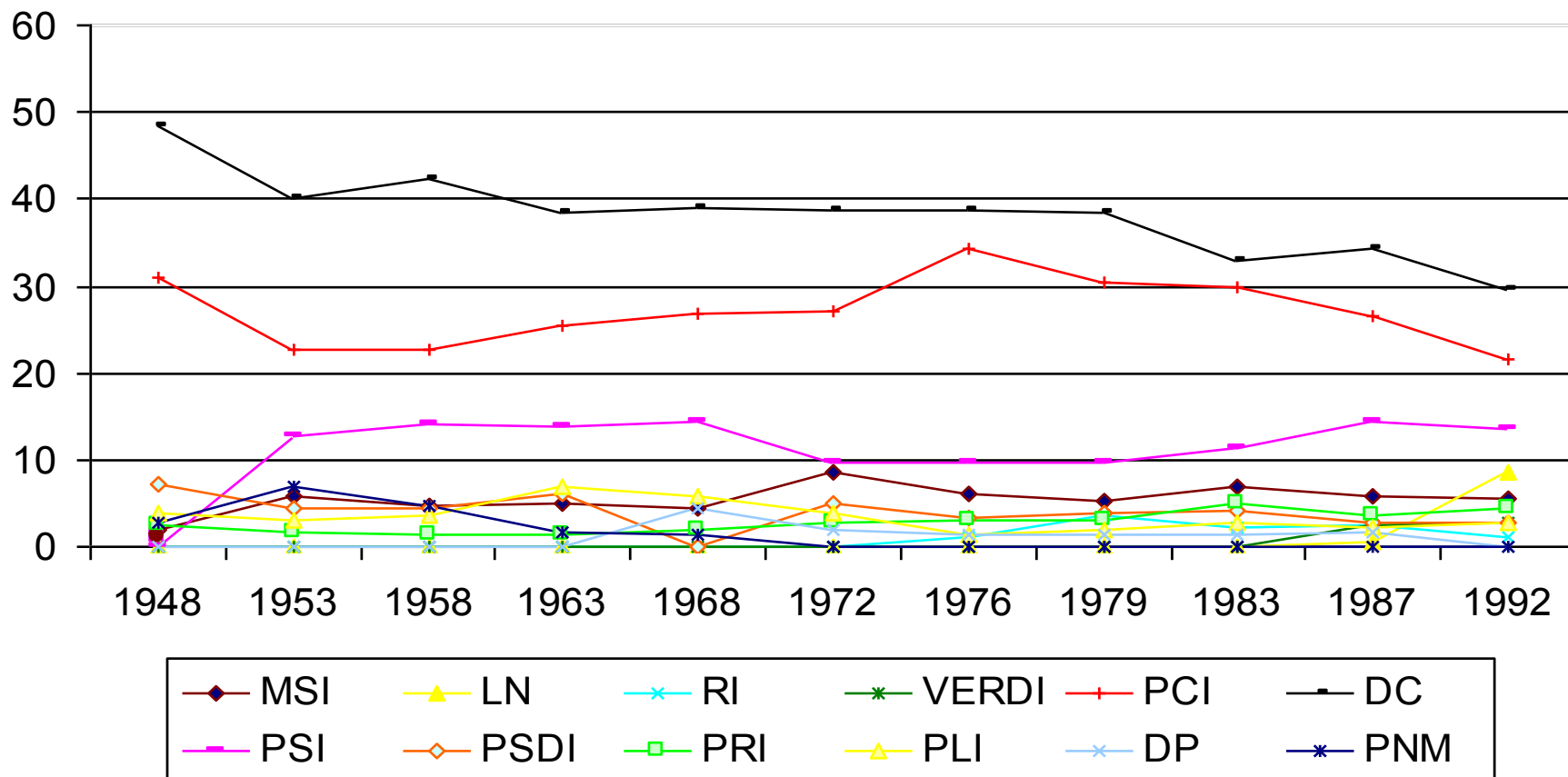
- *Levice versus pravice* - třídní i symbolická báze → bipolární formát a mechanismus stranického systému
- Regionální linie - *jih versus sever* - LN, regionální podpora obou bloků (sever a jih - pravice, střed - levice)
- Relikty linie *stát versus církvev*
- *evropské otázky* (federalismus versus euroskepticismus)
- *styl vládnutí*
- Open versus closed ve vztahu *ke globalizaci*

Relevantní strany do roku 1994

- Křesťanská demokracie (DC) - pivotální postavení
- Komunistická strana (PCI) - antisystémová opozice, drobné korekce v 70. letech
- Socialistická strana (PSI) - od opozice po nezbytnou součást vlády
- Republikánská strana (PRI) - malá, ale často nepostradatelná
- Liberální strana (PLI) - malá, ale často nepostradatelná
- Italské sociální hnutí (MSI) - antisystémová opozice, později se reformuje
- Sociálnědemokratická strana (PSDI) - malá, ale často nepostradatelná
- Radikální strana (PR) - malá strana
- monarchisté - malá izolovaná strana v (antisystémové) opozici
- Jihotyrolská lidová strana (SVP) - malý etnicko-regionální spojenec DC
- zelení – konec 80. let - posiluje až v samém závěru období
- reg. ligy – Liga severu (LN) – konec 80. let - sílící, jeden z důvodů krachu systému

Volby do Poslanecké sněmovny 1945-1992

Přeskupení sil na počátku 90. let

- Rozklad a zánik PSI
- Rozklad a rozpad DC → vznik Italské lidové strany (PPI) a Křesť.dem. středu (CDC)
- Transformace PCI a následný rozpad na reformistickou Demokratickou stranu levice, později Levicové demokraty (PDS/DS) a ortodoxní komunisty (PRC, resp.)
- Transformace a následné dělení MSI na Národní alianci (AN) a menší postfašistické formace
- Marginalizace PSDI, PRI a PR
- Přeskupování politického středu kolem osobností typu Dini či Prodi - Margherita

Stranický systém od roku 1994

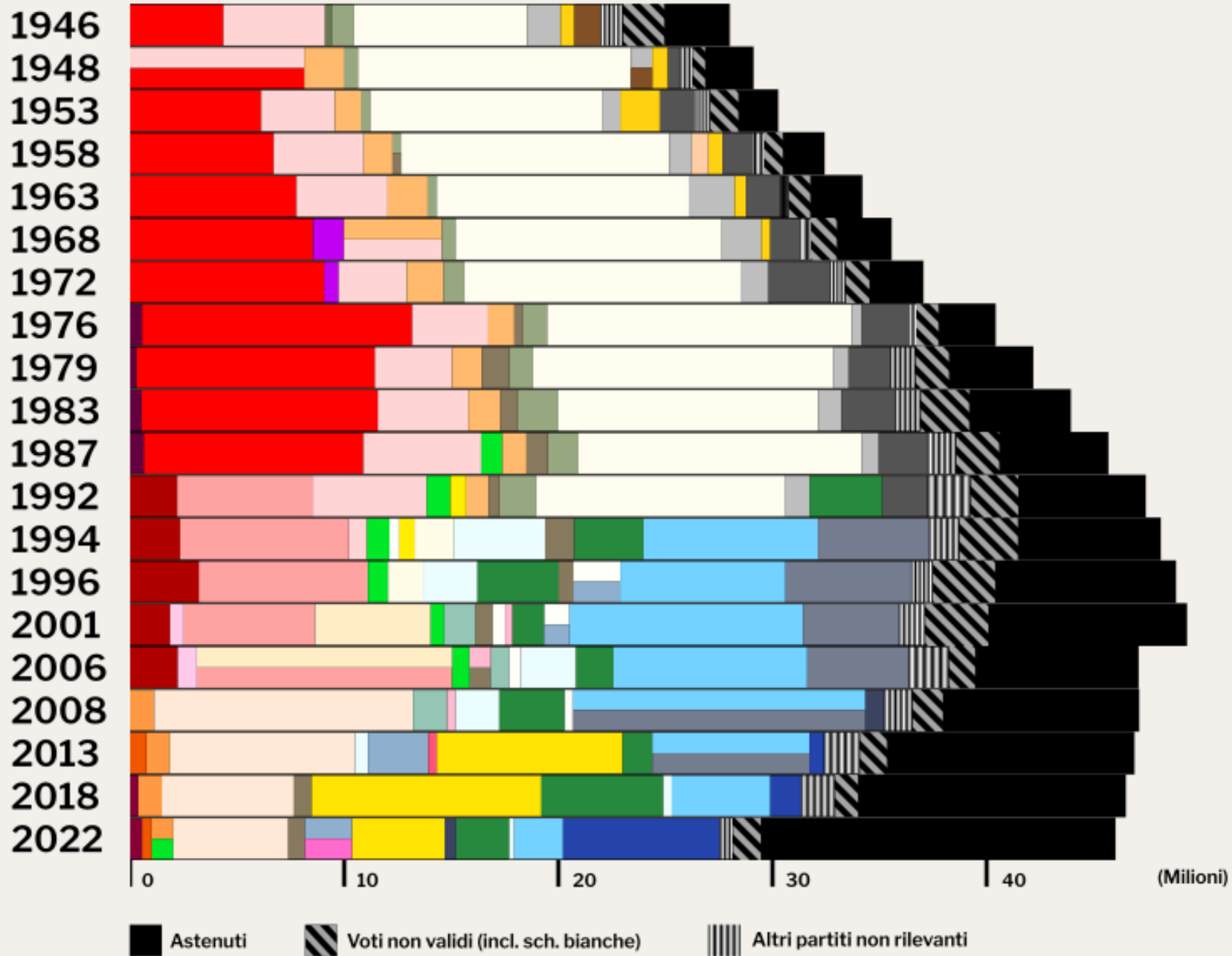

- Sílicí bipolární tendence - střídání bloků u moci
- Neúspěšné pokusy o etablování třetí pivotální síly
- Sbližování levice a středu
- Přetrvávající nestabilita vlád
- Vnitřní heterogenita, rozkročenost a rozdrobenost obou hlavních bloků (*na pravici hlavně AN versus LN, na levici různě ortodoxní komunisté*)
- Silná pozice lídrů (personalizace) – Berlusconi, Prodi, Renzi...
- Přetrvávající regionální heterogenita
- Politologové opatrně hodnotí jako umírněný multipartismus se sílicí dostředivou tendencí

Elezioni in Italia / Elections in Italy (1946 - 2022)

Partiti rappresentati in base al numero assoluto di voti presi. La posizione dei partiti è puramente indicativa.

Camera: Camera dei Deputati | Area: Italia | 1 pixel = 10.000 elettori | Fonte: elezionistorico.interno.gov.it

Dnešní stav politických stran

[vysoká škola]

ELEZIONI POLITICHE 2022

Camera

MAGGIORANZA 201 SEGGI AFFLUENZA 63.91%

Centrodestra

Centrosinistra

Movimento 5 Stelle

Azione + Iv

ELEZIONI POLITICHE 2022

Senato

MAGGIORANZA 101 SEGGI AFFLUENZA 63.9%

Centrodestra

Centrosinistra

Movimento 5 Stelle

Azione + Iv

Etapy vývoje španělského stranického systému

- 1975-1982 - utváření základních pólů a vztahů
 - základy kvadripolárního uspořádání - dva hlavní póly (UCD a PSOE) a dva vedlejší póly (AP a PCE) + regionální politické formace
 - menšinové vlády Adolfa Suáreze (UCD)
- Volby 1982 - zlom ve vývoji - drtivé vítězství opoziční PSOE, tedy strany nespjaté s minulým režimem - zformování první jednobarevné většinové vlády Felipe Gonzalese
- Po roce 1982 - současná podoba
 - V reakci na úspěch PSOE a rozklad UCD se formuje nová alternativa - *Lidová strana (PP)*
 - Střídání volebních vítězství PSOE a PP, resp. jejich jednobarevných (menšinových nebo většinových) vlád - od bipolarismu směrem k bipartismu
 - Silné postavení regionálních stran

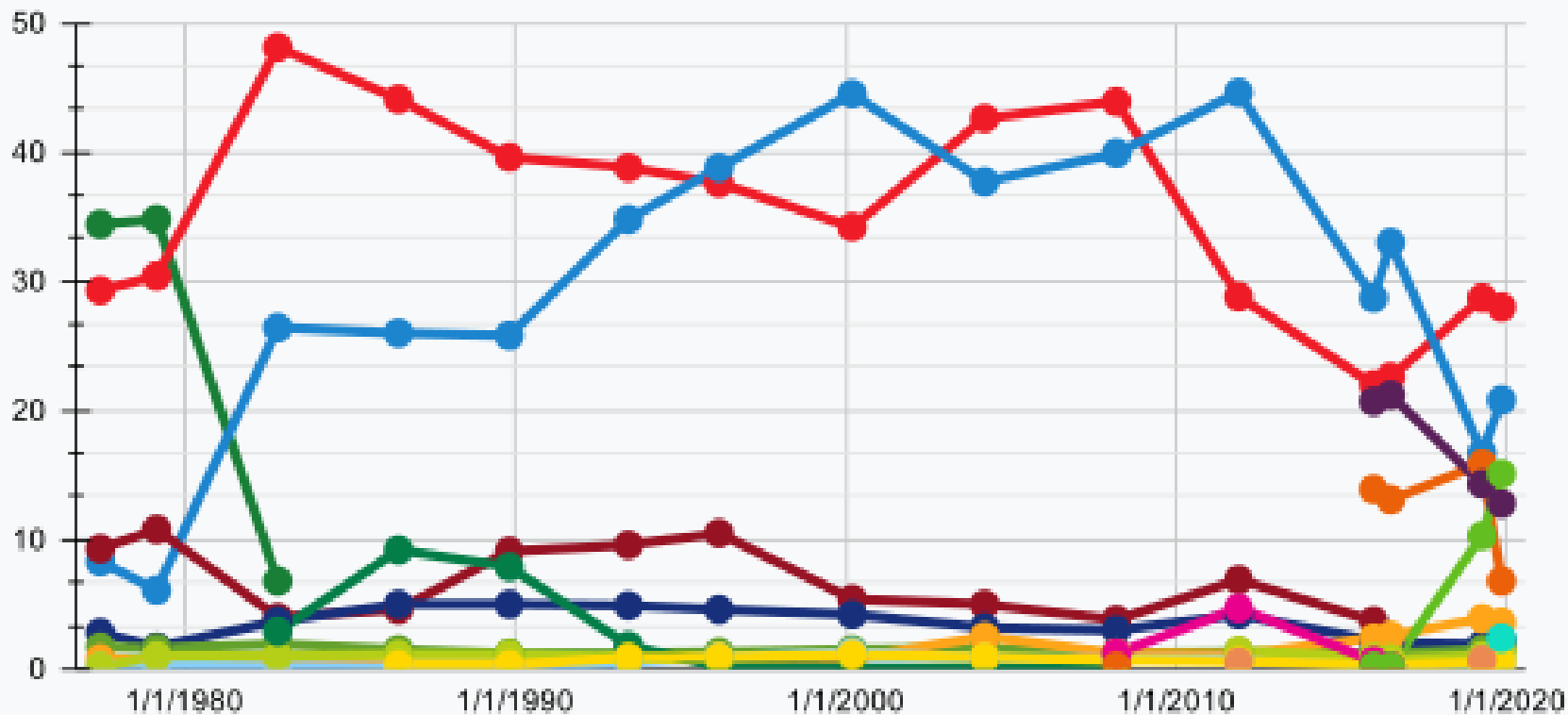
Konfliktní linie ve Španělsku

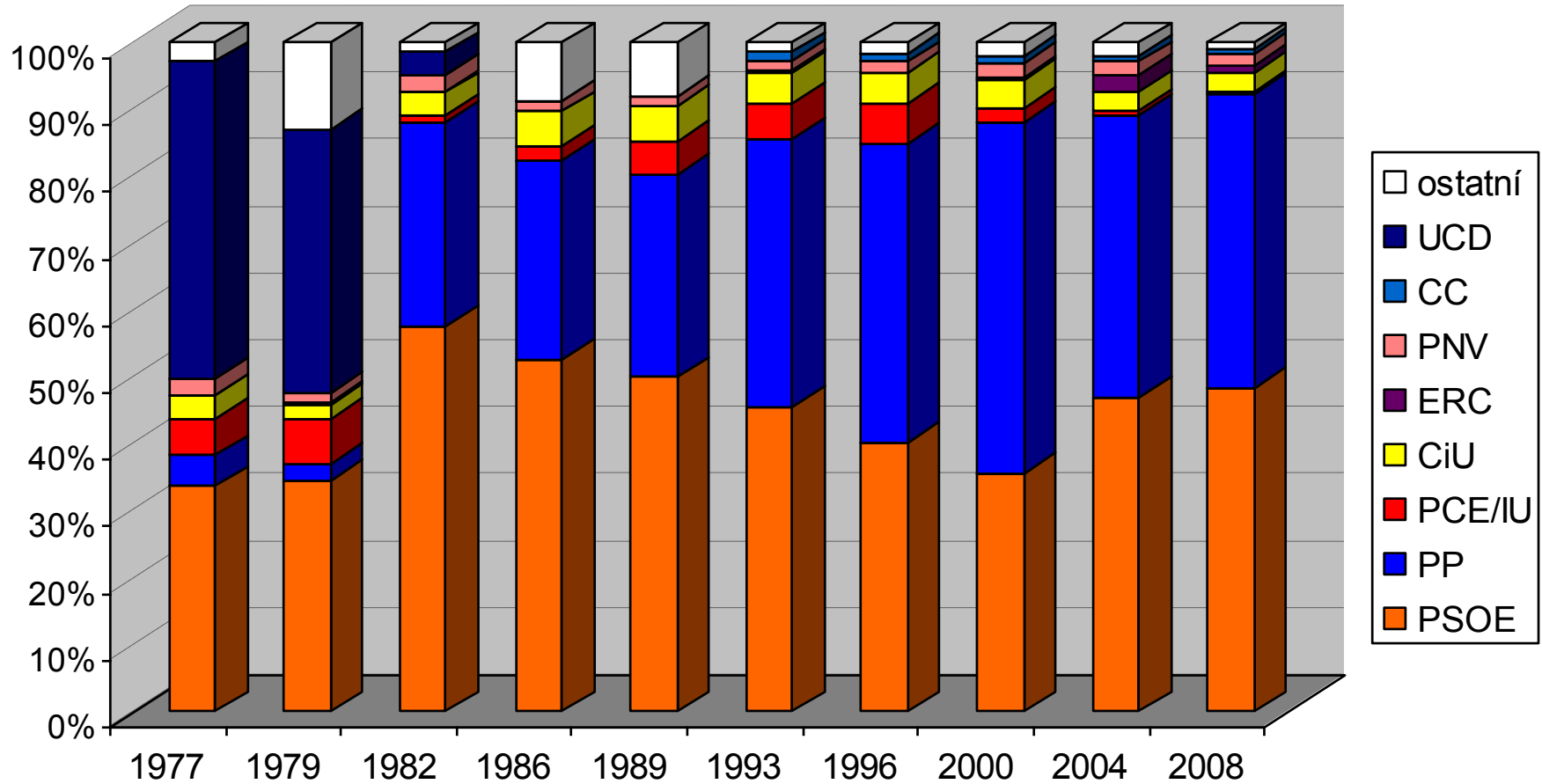
- Do pádu UCD
 - zejména *postoje vůči frankistickému režimu* → (AP) - UCD x ostatní
 - regionální linie *centrum versus periferie*
- Po pádu UCD
 - postupné prosazení osy *levice versus levice* - třídní i symbolický charakter - od 90. let jednoznačná dominance → PSOE x PP
 - regionální linie si zachovala obrovský význam
- Dnes
 - *levice versus pravice* ztrácí na síle
 - přetrvává a částečně dokonce posiluje *regionální linie* – referendum v Katalánsku, vznik centralistických stran Ciudadanos
 - sílí otázka *globalizace* spojená mimo jiné s generačním apelem – open/closed
 - populismus

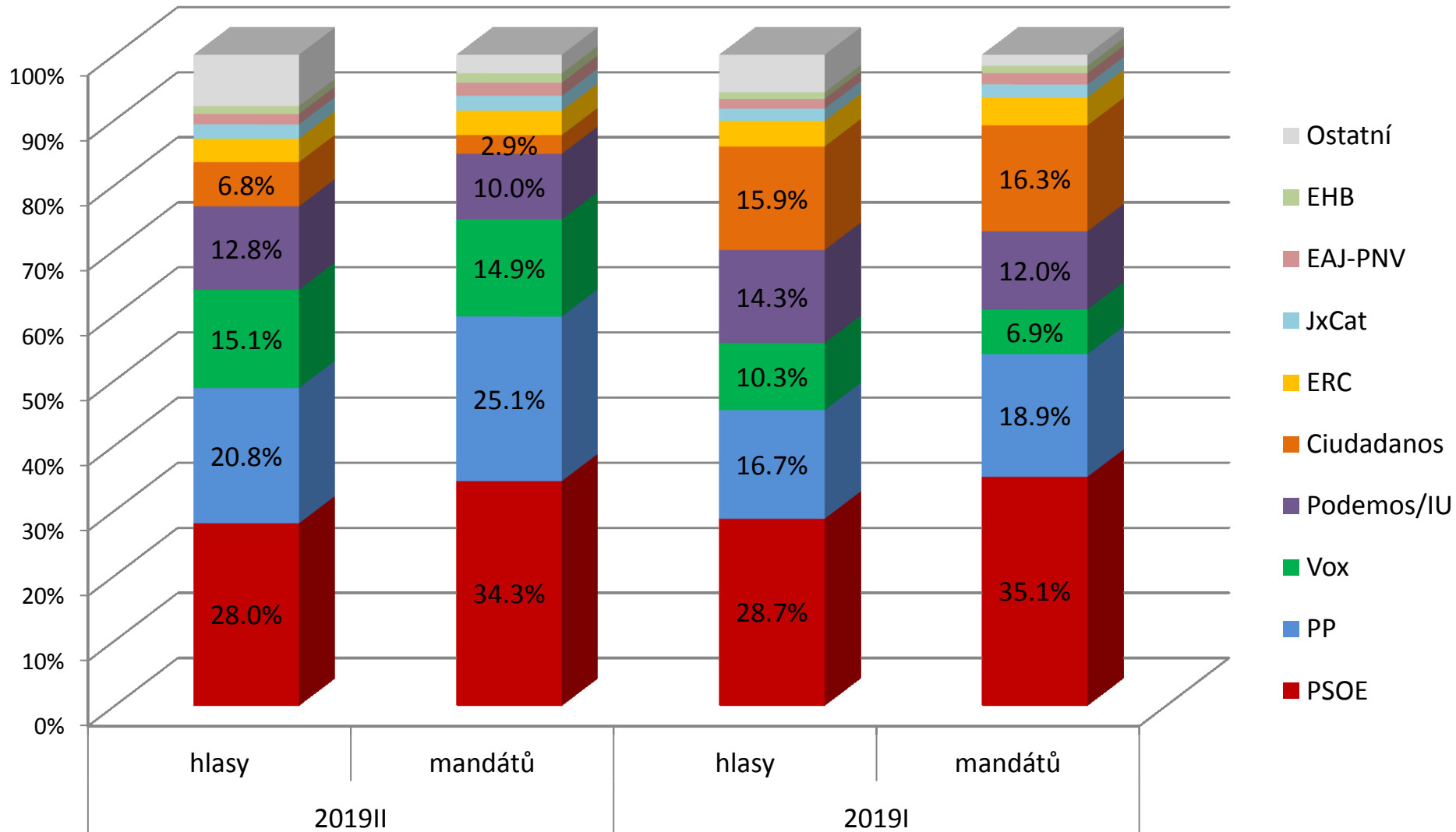
Spanish Elections for Congress of Deputies

Sněmovna mandáty (v %)

Španělsko – volby 2019

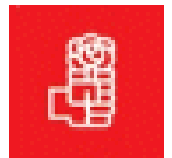
Svaz demokratického středu (UCD)

- Postfrankistická formace (spíše koalice než strana) - 4 hlavní proudy - rozhodující liberální a křesťanskodemokratický
- Klíčová role A. Suáreze
- Vládní strana 1977-1982, rozpadla se v poslední letech

Španělská socialistická dělnická strana (PSOE)

- Historická strana založená r. 1879
- V době frankistického režimu v ilegalitě, resp. exilu
- Po roce 1975 - střety o ideový charakter - vytlačení marxistů
- Klíčová role F. Gonzalese
- V roce 1982 převzala vládu
- Členství v PES
- Nyní v čele premiér Zapatero

Relevantní strany

Lidová strana (PP)

- Vznikla transformací postfrankistické Lidové aliance (AP)
- Postupně se stala všelidovou stranou zahrnující konzervativní, liberální i křesťanskodemokratické prvky - bývá řazena do (sekulárně) konzervativní rodiny - s oslovit více než 40 % voličů
- Členství v Evropské lidové straně
- Klíčová role expremiéra José Maríi Aznara (reformátor); nyní v čele Mariano Rajoy

Sjednocená levice (IU)

- Stálá aliance komunistů (PCE) a menších levicových formací
- PCE - historická strana; od 70. let relativně umírněná - do vlády zapojena nebyla
- Klesající podpora + největší problémy s volebním systémem → velmi slabé výsledky
- Členství v PEL
- Dnes je silná jen díky spolupráci s Podemos

Nové relevantní strany

– Vox

- pravicoví populisté

– Podemos

- nová populistická levice

– Ciudadanos

- liberálové

- Obce – v čele starostové a radní
- Provincie - zastupitelstva
- *Autonomní společenství*
 - Původně jen historické regiony Baskicko, Katalánsko a Galicie, po referendu Andalusie – mají vlastní vlády a parlamenty
 - Dalších 13 komunit mělo původně nižší pravomoci, po roce 1992 se ale téměř vyrovnalo – silné jsou zejména Valencie, Kanárské ostrovy a Navarra

Regionální strany a stranické systémy

- Důležité specifikum španělského stranického systému, a to na úrovni národní i regionální
- Řada regionů má své specifické systémy nebo subsystémy - uplatnění především při formování regionálních vlád

Nejvýznamnější regionální formace:

- Konvergence a jednota (CiU) - katalánská středopravicová formace
- Baskická národní strana (PNV)
- Katalánská republikánská levice (ERC)
- Kanárská koalice - Kanárská národní strana (CC-PNC)
- Galicijský národní blok (BNG)

Regionalizace Itálie

- první pokusy hned po válce jal součást demokratizace, ty vša nakonec ustoupily vládní centralistické politice
- k regionalizaci dochází až v roce 1970 v souvislosti s modernizací VS – autonomii získaly specifické regiony (Sicilíe, Sardinie, Valle d Aosta, Trentino-Alto Adige, Friuli-Venezia) - vlastní legislativa v jasně daných oblastech, ani v tomto případě však nedošlo např. k fiskální autonomii, přetrvala centralizace rozhodování

- třetí vlna je spojena s přelomem 80. a 90. let a autonomismem italského severu (Liga severu) - postupné posilování autonomie **20 regionů**, z nichž **5 má ústavně danou autonomii zvláštním statutem** - mnohé z regionů volají po větší míře autonomie - hovoří se o tzv. regionálním federalismu, který ovšem nedosáhl reálného federalismu; každý region má svůj vlastní parlament (regionální rada) a tzv. regionální giuntu, neboli vládu v čele s prezidentem regionu - mají vlastní legislativu ve všech oblastech mimo exkluzivní kompetence státu
- regiony se dále dělí na provincie, metropolitní města, autonomní provincie a volná sdružení obcí - celkem přes 100
- obcí je v Itálii celkem přes 8 tisíc

Regionalizace Španělska

- regionalizace proběhla jako součást demokratizace po pádu centralistického frankistického režimu, v dalších fázích vývoje pak prošla řadou posilujících vln
- v ústavě z roku 1978 je garantováno právo na autonomii národů a regionů - iniciativa směrem k autonomii je ponechána na samotné regiony, není zde stanoven její rozsah
- Regiony jsou si formálně rovné, mají rozsáhlou autonomii s širokými legislativními a výkonnými pravomocemi – je jich celkem 19 + Ceuta a Melilla se spec. statutem - mají své parlamenty a vlády

- Reálně je ale rozsah autonomie u každého regionu jiný, stanoví ho tzv. Autonomní statut - původně se dělily se na "historické" regiony s odlišným jazykem (Baskicko, Katalánsko, Galicie a Andalusie) a "nehistorické" regiony, které k autonomii dospějí postupně
- Plné autonomie dosáhlo již 7 regionů, další se o to pokoušejí
- I "historické" regiony mají mezi sebou různé rozdíly *(např. Baskicko a Katalánsko mají také vlastní policejní jednotky, Baskicko a Navarra vybírají daně a vedou debatu se státem, kolik z těchto daní musejí odevzdat státu, zatímco jiné regiony to mají jasně dáno zákonem apod.)*
- Nižšími jednotkami jsou provincie (50) a obce (celkem cca 8000)

Společné rysy severských zemí

- Historie
- Identita
- Geografie
- Hospodářství
- Jazyky
- Politická oblast
- Náboženství

Historie

- 2 typy států
 - tzv. imperiální – Dánsko a Švédsko
 - tzv. následnické státy
 - 1905 - Norsko
 - 1917 - Finsko
 - 1944 - Island

Historie

- Vikingská éra (700-1000)
- Dánsko tradiční mocnost
- od roku 1380 společný stát s Norskem
- Dánsko ovládalo i Island
- Dánsko dominovalo tzv. Kalmarské unii - aliance tří skandinávských monarchií

Historie

- Švédsko - tradiční regionální mocností
- v 17. století dominovalo na Severu
- Vrchol rozmachu: třicetiletá válka – boj proti Rakousku na straně Francie
- 1648 boj v Praze
- Švédsko kontrolovalo celý baltický region
- multinárodnostní stát – Němci, Estonci, Dánové, Litevci, Norové, Finové, Laponci
- 19. stol. – Švédsko a Dánsko definitivní ztráta mocenského statusu na mezinárodním poli

Historie

- Norsko patřilo Dánsku až do roku 1814
 - po napoleonských válkách připadlo Švédsku
- Norsko získalo nezávislost v roce 1905
- Island nezávislý až v roce 1944
 - již v roce 1874 samospráva
 - autonomie 1904
- Finsko patřilo Švédsku až do roku 1809
 - pak připadlo Rusku
 - Švédsko kompenzováno Norskem
- Finsko na Rusko získalo nezávislost až v roce 1917

Společná identita

- vikingská historie
 - předkřesťanská mytologie
 - regionální solidarita
 - skandinávské jazyky
 - Kalmarská unie
 - protestantismus
 - společný právní systém
 - společná teritoria
- **základ pro společnou severskou identitu**

Malé státy?

- V počtu obyvatel ano
- V rozloze zdaleka ne všechny

	Počet obyvatel v mil.	Rozloha v km ²	Hustota zalidnění ob./km ²
Švédsko	10,5	449 964	23
Norsko	5,4	385 207	14
Finsko	5,6	338 440	16
Dánsko	5,8	43 094	136
Grónsko	0,06	2 166 086	
Faery	0,05	1 396	
Island	0,3	103 125	3,2

3 základní prvky konsenzuálního modelu

1. rámec pravidel pro vytváření politické vůle a pro regulaci – tzn. instituce
 - Parlamentní demokracie
 - Proporční volební systémy
 - Reformismus sociální demokracie
2. charakteru konfliktů – nízká intenzita
 - neexistuje příliš mnoho neřešitelných, hlubokých a nepřekonatelných rozporů
3. způsob, kterým jsou politické konflikty řešeny
 - typická snaha nalézt řešení, konsenzus, kompromis
 - typické široké legislativní koalice pro řešení hlavních problémů

Politická kultura

- Homogenní politická kultura
 - žádné či nepříliš významné etnické či náboženské menšiny
 - švédská menšina ve Finsku
 - německá menšina v Dánsku – Šlezvicko
- Jan Erik Lane - 3 hlavní elementy typické pro skandinávské země:
 - kompromis
 - sociální konsenzus
 - rozsáhlé sociální inženýrství

Demokratické reformy v severských zemích

	VŠEOBECNÉ VOLEBNÍ PRÁVO	PROPORČNÍ VOLEBNÍ SYSTEM	PARLAMENTNÍ REŽIM
DÁNSKO	1918/1915	1920/1915	1901
FINSKO	1907	1907	1919
NORSKO	1915	1920-1921	1884
ŠVÉDSKO	1921	1907-1909	1917-1921
ISLAND	1915	1915/1959	1903

Typické rysy (David Arter)

- proporční volební systém
 - Finsko (1907)
 - Dánsko (1915)
 - Švédsko (1909)

- stranický systém
 - multipartismus
 - dominantní pozice sociálně demokratických stran, s výjimkou Islandu
 - severský pětistranický systém

Typické rysy (David Arter)

- koaliční i jednobarevné vlády
- minoritní vlády – typické pro Švédsko, Norsko a Dánsko (podle E. Damgaard je Dánsko „domovem minoritních vlád“)
- korporativismus – sdílení moci – participace zájmových skupin na legislativním rozhodování – postupný úpadek
- stát blahobytu (welfare state)
- silné zastoupení žen
 - tradice feminismu včetně feministických stran
 - ve všech zemích již byly ženy premiérkami, v obou republikách i prezidentkami
 - vysoké zastoupení žen v parlamentu a ve vládě

Politické systémy

- jednokomorové parlamenty
 - dlouhá tradice – Althing 930 (Island)
- společná tradice otevřenosti vlád
 - svoboda informací,
 - veřejná kontrola,
 - dodržování lidských práv,
 - ombudsman,
 - možnost trestního řízení proti ministrům,
 - odvolatelnost jednotlivých členů vlády
- severní dimenze EU

- Politické systémy
 - Dánsko, Norsko a Švédsko – monarchie
 - Finsko, Island - republiky, přímo volený prezident
- Zahraniční politika
 - Různá pozice severských států v průběhu studené války
 - Geopolitický model v průběhu studené války: „severská rovnováha“
 - Dánsko, Norsko a Island – zakládající členové NATO – 1949
 - Švédsko – neutralita od roku 1814; nově člen NATO
 - Finsko - velmi specifická situace; nově člen NATO
 - Dánsko, Švédsko, Finsko v EU
 - Norsko a Island mimo EU

- 1809 – dělba moci; zásadně měněna až na přelomu 60. a 70. let 20. stol. – zrušení horní komory parlamentu – nová ústava pak 1975 – tři samostatné texty
- Parlamentarismu se prosadil kolem 1. světové války
- Panovník bez pravomocí
- Posílený premiér volený parlamentem na návrh jeho předsedy (rarita)
- Negativní parlamentarismus – odmítnout může absolutní většina proti
- V případě, že by parlament třikrát za sebou odmítnul premiéra, konají se nové volby (zatím se to nikdy nestalo)
- Parlament může vyslovit nedůvěru vládě i jejímu jednotlivému členovi

Ústava Norského království

- 1814 – nejstarší platná ústava v Evropě
- Konstituční monarchie, dělba moci – směr k parlamentarismu – milník – rok 1884 – odpovědnost vlády parlamentu
- Klasický negativní parlamentarismus – vláda nepodává demisi s koncem volebního období
- Možnost vyslovit nedůvěru celé vládě i jednotlivému ministrovi
- Řada konvencí a nepsaných pravidel

- Konstituční monarchie, dělba moci – směr k parlamentarismu – milník – rok 1872 – ústavní spor o jmenování vlády
- 1915 – nová liberální ústava – v účinnosti až od r. 1920
- Stávající ústava až od r. 1953 – zrušení bikameralismus
- Klasický negativní parlamentarismus – vláda nepodává demisi s koncem volebního období
- Možnost vyslovit nedůvěru celé vládě i jednotlivému ministrovi
- Řada konvencí a nepsaných pravidel

- Základy ještě v době ruské nadvlády (1809 a 1906)
- 1917 – vyhlášena nezávislost – spory o formu
- 1919 – republikánská ústava se zvýrazněnou pozicí prezidenta (poloprezidentský režim)
- 2000 – nová ústava – nasměrování k parlamentarismu
- Přímou volený prezident
- Jednokomorový parlament
- Od negativního k pozitivnímu parlamentarismu – hlasování o premiérovi, kterého navrhne prezident

Ústava Islandské republiky

- 1944 – po plebiscitu o ukončení personální unie s Dánskem (pro 97 %) a nastolení republiky (95 % pro)
- republika s přímo voleným prezidentem - osciluje mezi:
 - negativním parlamentarismem s posílenou hlavou státu
 - poloprezidencialismem, kde prezident zdaleka nevyužívá všech pravomocí svěřených ústavou (diplomacie, právo vetovat zákony odhlasované parlamentem a předkládat je k národnímu referendu)
- klíčovou roli hraje premiér

Volební systémy

Země	Počet poslanců	Struktura	Volební obvody a jiné
Švédsko	349	310 pevných mandátů + 39 kompenzačních	29 obvodů – 2-38 mandátů; mod. St.-Lague; 4 % klauzule; 12 % v obvodu
Dánsko	175	135 pevných + 40 kompenzačních	10 obvodů; D'Hondt; 2 % klauzule
Norsko	169	150 pevných + 19 kompenzačních	19 obvodů – 4-17 mandátů; 4 % klauzule
Finsko	200	200 obvodů	14 obvodů, 15. obvod Alandy, D'Hondt
Island	63	54 pevných + 9 kompenzačních	6 obvodů – 8-10 mandátů; 5 % klauzule; D'Hondt

Stranické systémy

- Formovaly se ve 2. polovině 19. stol. – nejprve jako elitní strany, později nástup stran masových
- Nejsilnější stranou byla dlouhá desetiletí sociální demokracie – výjimkou je Island
- Ve všech zemích dále existovaly konzervativní, liberální, agrární a komunistické strany, jejich profily se ale často lišily
- O severských státech se mluví jako o dobrém příkladu tzv. zamrznutí
- Některé strany se postupně reformovaly, což platí zejména o agrárních a komunistických stranách

Stranické systémy

- Hlavní konfliktní linií byla s výjimkou Islandu všude třídní osa kapitál/práce
- Ve Finsku, v Norsku a na Islandu hrála důležitou roli i otázka nezávislosti – linie centrum/periferie
- Ve všech zemích byla s různou intenzitou znát rozpolcenost města a venkova a později i stát versus církve, která vedla ke vzniku křesťanských stran
- Po bolševické revoluci vznikly komunistické strany – osa mezinárodní revoluce
- Postmaterialismus se prosadil někde ve formě samostatné strany zelených, obvykle ale obohatil repertoár jiných formací (agrárníků, soc.dem., liberálů)
- V posledních dekádách roste význam rozštěpení v otázkách evropské integrace a globalizace obecně

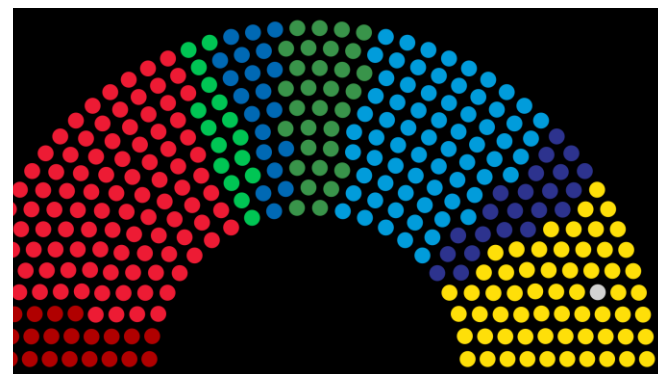
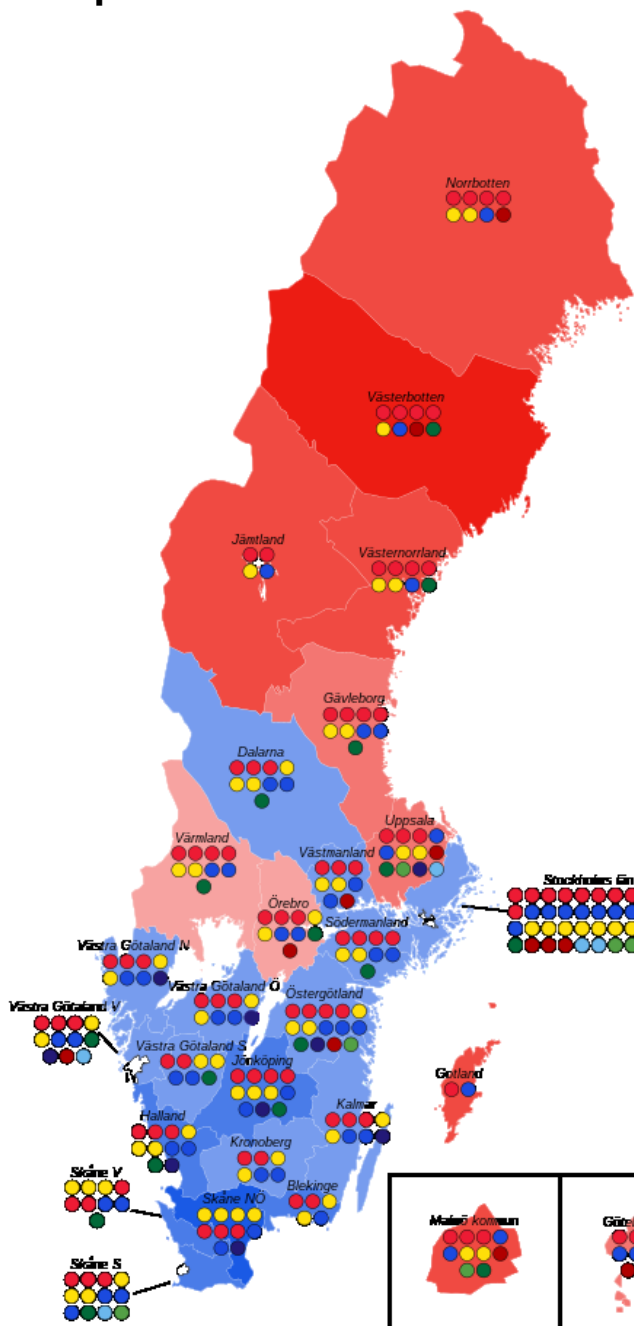

Stranické systémy

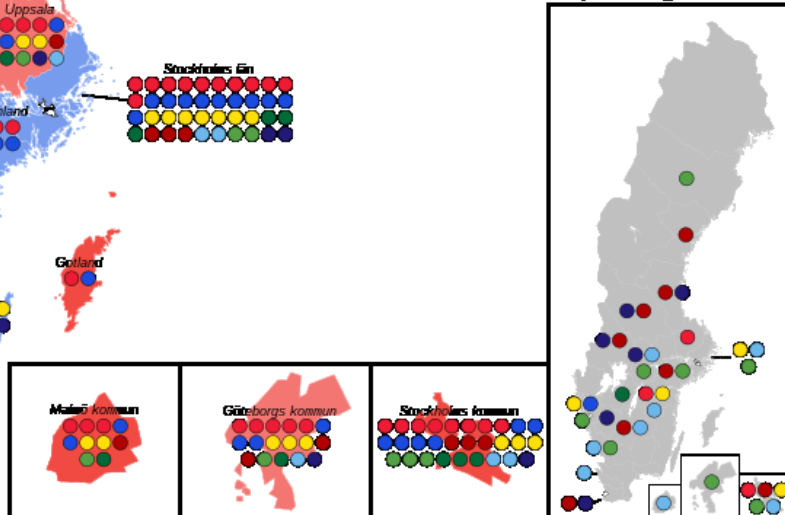
- Někdy se hovoří o tzv. pětistranickém systému, situace je ale složitější
- Nejsilnější stranou byla dlouhá desetiletí sociální demokracie – výjimkou je Island a v jistém smyslu i Finsko
- Ve všech zemích dále existovaly konzervativní, liberální, agrární a komunistické strany, jejich profily se ale často lišily
- Některé strany se postupně reformovaly, což platí zejména o agrárních a komunistických stranách

Riksdagsvalet 2022

11 september 2022

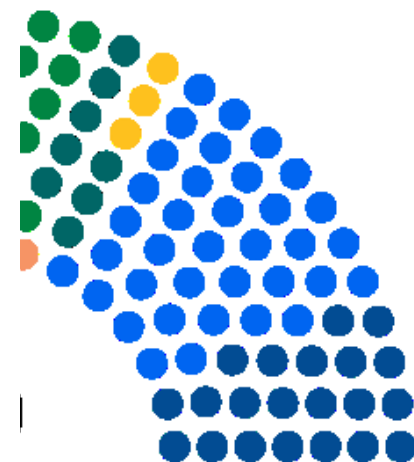
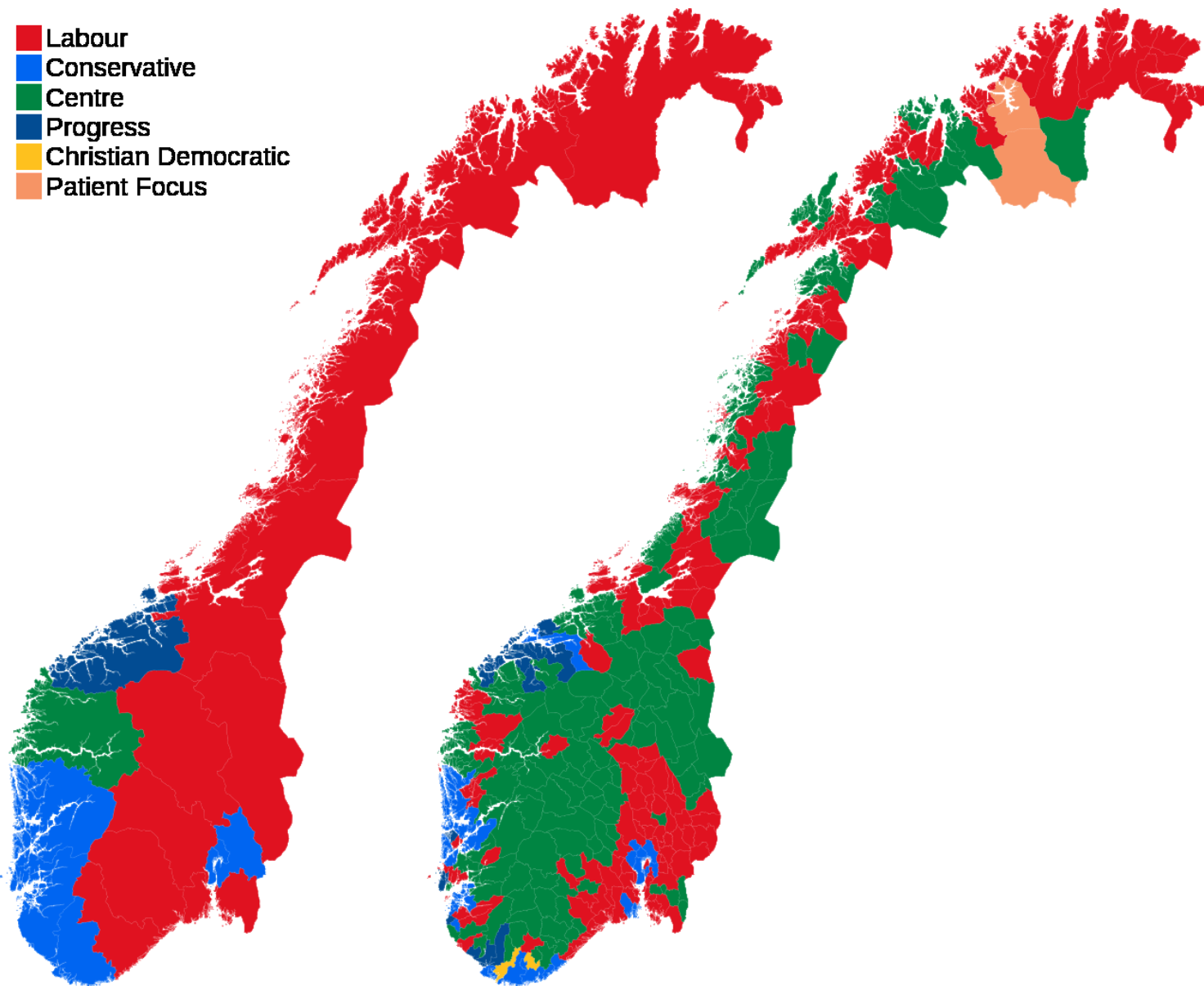

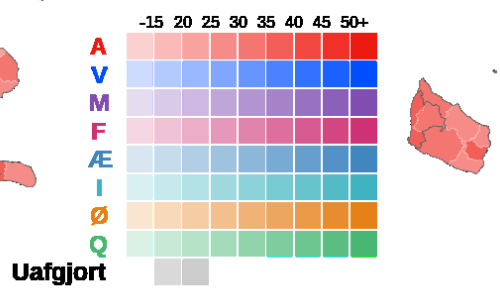
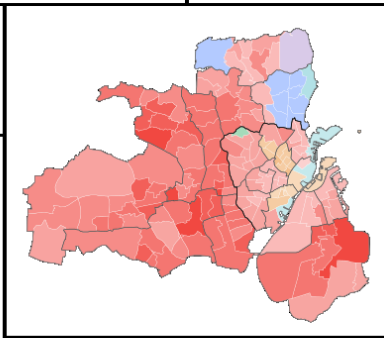
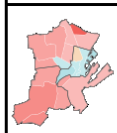
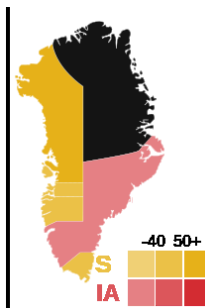
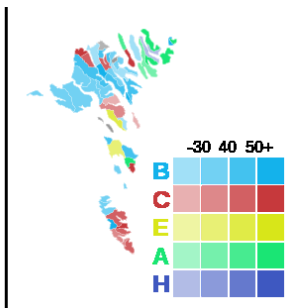
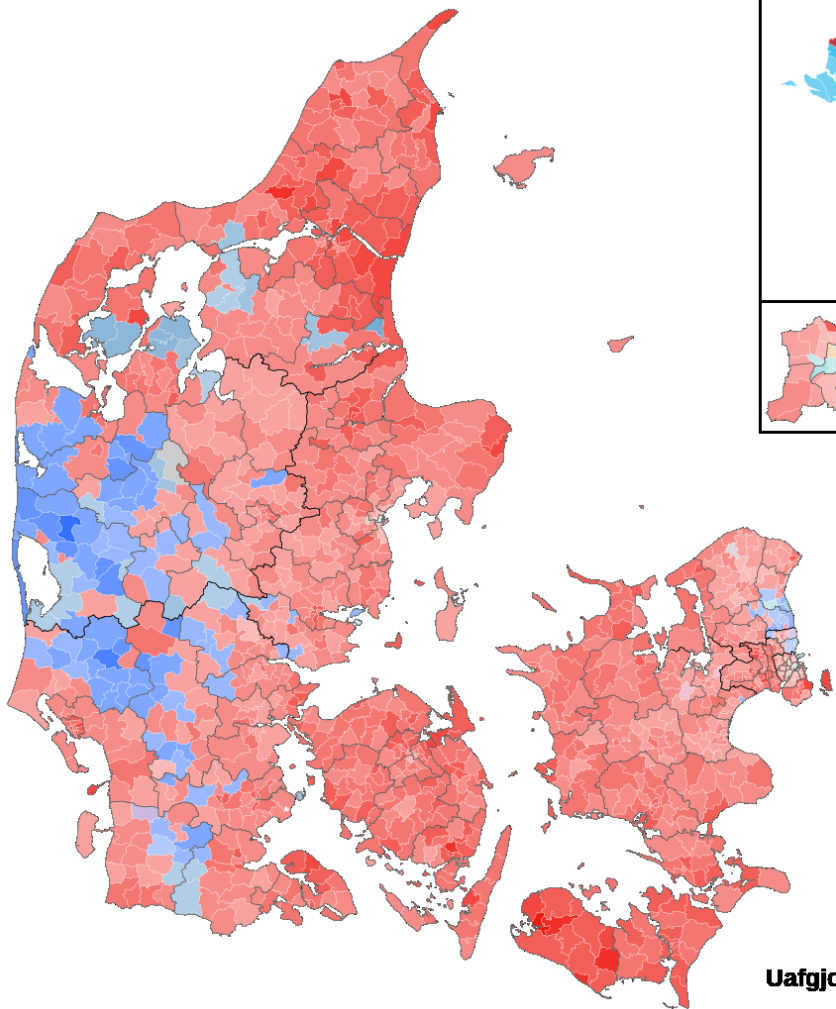
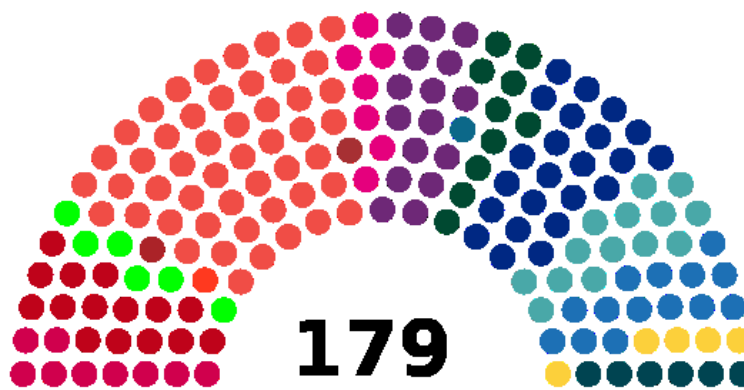
Utjämningsmandat

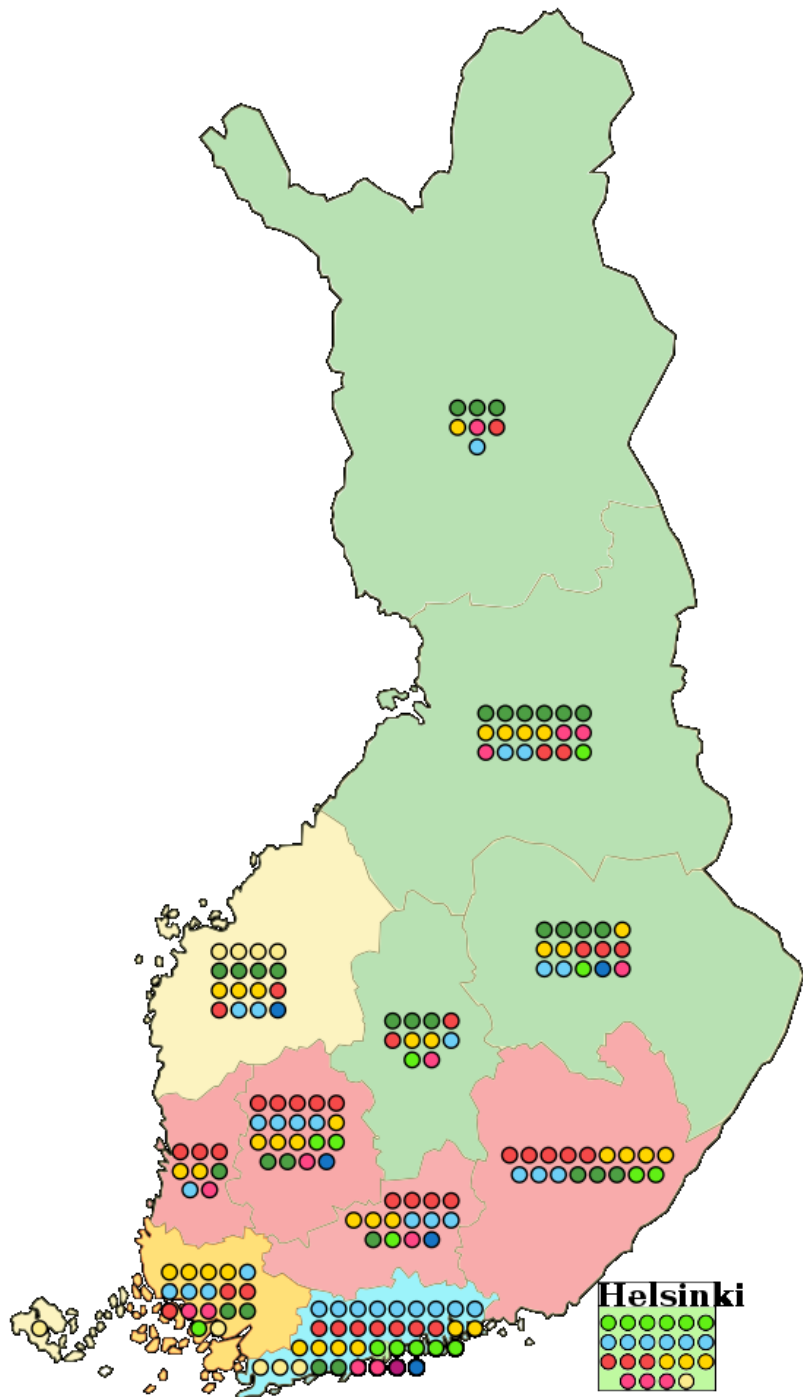

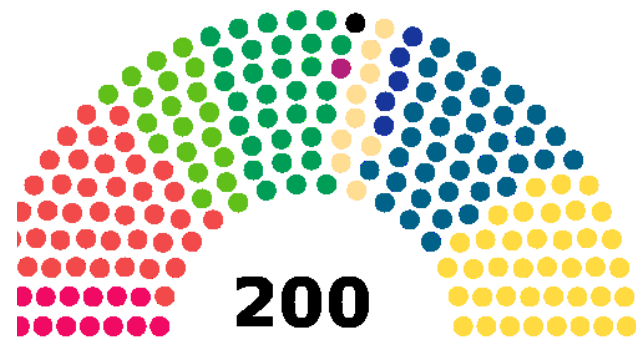
- Labour
- Conservative
- Centre
- Progress
- Christian Democratic
- Patient Focus

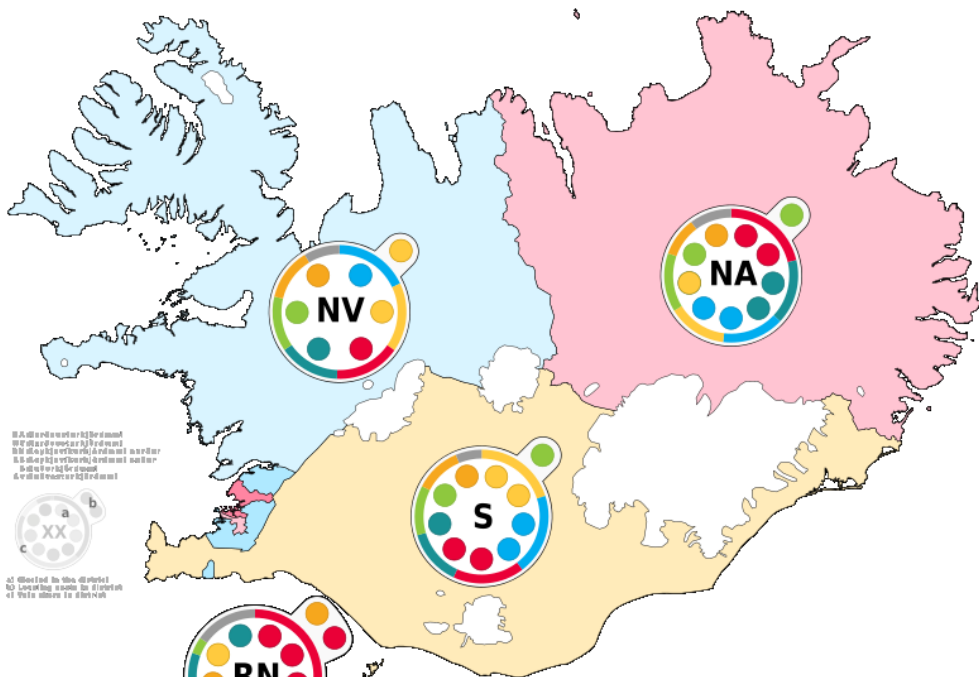

- **Sosialidemokraatt**
- **Perussuomalaiset**
- **Kokoomus**
- **Keskusta**
- **Vihreät**
- **Vasemmistoliitto**
- **Svenska folkpartie**
- **Kristillisdemokraa**
- **Liike Nyt**

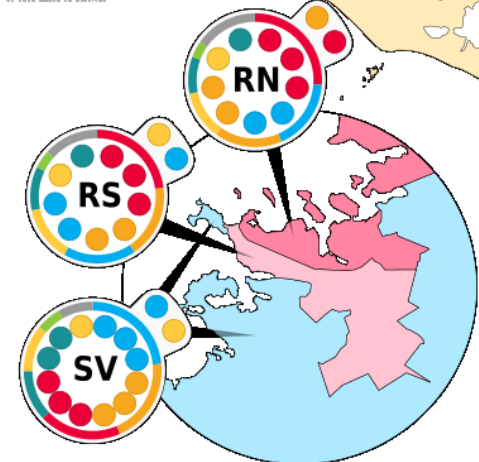

Þessi mynd sýnir niðurstöður úr héraðsvaldunum sem fóru fram í Íslandi árið 2013. Hér er sýnt hvernig hlutfæði atvika hafa breytt sig frá 2009 til 2013. Þessi mynd sýnir hvernig hlutfæði atvika hafa breytt sig frá 2009 til 2013.

af myndina í hinni myndinni
hú þessum myndir eru sýndar
af hvernig hlutfæði hafa breytt sig

	10%	20%	30%	40%
S Social Democratic Alliance <i>Samfylkingin</i>	20.8%	15		
D Independence Party <i>Sjálfstæðisflokkurinn</i>	19.4%	14		
C Liberal Reform Party <i>Víðreisn</i>	15.8%	11		
F People's Party <i>Flokkur fólksins</i>	13.8%	10		
M Centre Party <i>Miðflokkurinn</i>	12.1%	8		
B Progressive Party <i>Framsóknarflokkurinn</i>	7.8%	5		
Others	10.4%			

